

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO

**ANALIZA TRGOVINSKIH TOKOV MED ASEAN IN KITAJSKO PO
UVELJAVITVI SPORAZUMA O PROSTOTRGOVINSKEM OBMOČJU
ACFTA**

Ljubljana, december 2014

SIMONA GRMEK

IZJAVA O AVTORSTVU

Spodaj podpisana Simona Grmek, študentka Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, izjavljam, da sem avtorica magistrskega dela z naslovom ANALIZA TRGOVINSKIH TOKOV MED ASEAN IN KITAJSKO PO UVELJAVITVI SPORAZUMA O PROSTOTRGOVINSKEM OBMOČJU ACFTA, pripravljenega v sodelovanju s svetovalko izr.prof.dr. Katjo Zajc Kejžar.

Izrecno izjavljam, da v skladu z določili Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 21/1995 s spremembami) dovolim objavo magistrskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

S svojim podpisom zagotavljam, da

- je predloženo besedilo rezultat izključno mojega lastnega raziskovalnega dela;
- je predloženo besedilo jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem
 - poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam v magistrskem delu, citirana oziroma navedena v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, in
 - pridobila vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti (v pisni ali grafični obliki) uporabljena v tekstu, in sem to v besedilu tudi jasno zapisala;
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Kazenskem zakoniku (Ur. l. RS, št. 55/2008 s spremembami);
- se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predloženega magistrskega dela dokazano plagiatorstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom.

V Ljubljani, dne _____

Podpis avtorice: _____

KAZALO

UVOD	1
1 TEORIJA EKONOMSKIH INTEGRACIJ.....	4
1.1 Ekonomske integracije kot oblika spodbujanja regionalne trgovine.....	4
1.2 Opredelitev ekonomskih integracij.....	5
1.3 Razlogi za nastanek ekonomskih integracij.....	6
1.4 Oblike ekonomskih integracij.....	7
1.4.1 Pravila o poreklu in prostotrgovinsko območje.....	9
1.4.2 Pravila o poreklu in <i>spaghetti-bowl effect</i>	10
1.5 Regionalni trgovinski sporazumi in WTO.....	11
1.6 Regionalizem vs. multilateralni trgovinski sistem	13
1.7 Učinki ekonomske integracije	14
1.7.1 Statični učinki	14
1.7.2 Dinamični učinki	17
1.7.3 Pričakovane koristi in stroški	18
2 REGIONALNE EKONOMSKE INTEGRACIJE V JUGOVZHODNI AZIJI.....	18
2.1 Nastanek in pomembni mejniki v razvoju ASEAN.....	20
2.1.1 Predstavitev držav ASEAN	22
2.1.2 Makroekonomski položaj ASEAN.....	25
2.2 Razvoj odnosov med ASEAN in Kitajsko.....	27
2.2.1 Motivi v ozadju kitajskega povezovanja z ASEAN	28
2.2.2 Pot do ustanovitve skupnega prostotrgovinskega območja.....	29
2.3 Okvirni sporazum o gospodarskem sodelovanju med ASEAN in Kitajsko	30
2.4 Program <i>Early Harvest</i>	32
2.5 Ocene koristi in stroškov ACFTA	34
2.5.1 Pregled <i>ex ante</i> in <i>ex post</i> empiričnih analiz	36
2.5.2 Dvostranski sporazum o odpravi carin med Tajsko in Kitajsko.....	39
2.6 Izzivi za ASEAN in Kitajsko po uveljavitvi ACFTA	41
3 ANALIZA ZUNANJETRGOVINSKIH UČINKOV UVELJAVITVE EHP	41
3.1 Analiza trgovine s proizvodi EHP med ASEAN-5 in Kitajsko.....	42
3.1.1 Podrobnejša razčlenitev po posameznih državah in proizvodih.....	44
3.1.2 Kazalnik izkazane primerjalne prednosti	46
3.2 Analiza ekonomskih učinkov uveljavitve sporazuma EHP z metodo Balasse.....	48
3.2.1 Kritika Balasse.....	49
3.2.2 Poskus ocene učinkov sporazuma EHP z analizo indikatorja YEM	51
3.2.3 Poskus ocene učinkov sporazuma EHP z YEM za štiriletno obdobje	52
3.3 Ugotovitve analize trgovinskih učinkov po uveljavitvi EHP	53
4 ANALIZA SPREMEMB TRŽNEGA DELEŽA ASEAN-5 IN KITAJSKE.....	55
4.1 Predstavitev rezultatov analize CMS.....	57
4.1.1 Analiza izvoza kmetijskih proizvodov iz ASEAN-5 na Kitajsko	57
4.1.2 Analiza izvoza kmetijskih proizvodov iz Kitajske v ASEAN-5	60
4.2 Ugotovitve analize CMS.....	61
SKLEP	63
LITERATURA IN VIRI	67

KAZALO TABEL

Tabela 1: Oblike ekonomskih integracij in osnovne značilnosti	9
Tabela 2: Stopnja rasti realnega BDP v državah ASEAN med 1998 in 2012, v %	25
Tabela 3: Pritok TNI v ASEAN med 2000 in 2011, v mio. USD in %	25
Tabela 4: Kronologija ključnih dogodkov v procesu vzpostavitve ACFTA	30
Tabela 5: Časovnica znižanja carin za ASEAN-6 in ASEAN-4 v trgovini s Kitajsko	32
Tabela 6: Proizvodi EHP po poglavjih 01-08 HS	33
Tabela 7: Pregled ex ante in ex post empiričnih analiz učinkov ACFTA	37
Tabela 8: Tajski izvoz in uvoz proizvodov AEHP in EHP na/iz Kitajske, v %	39
Tabela 9: Vrednosti kazalnika RCA za ASEAN-5 in Kitajsko v 1996-2011	47
Tabela 10: Izračun YEM za ASEAN-5, Kitajsko in preostali svet, osemletno obdobje	51
Tabela 11: Izračun YEM za EU, ZDA, Japonsko in intra-ASEAN-5, osemletno obdobje	52
Tabela 12: Izračun YEM za ASEAN-5, Kitajsko in preostali svet, štiriletno obdobje	53
Tabela 13: Rezultati analize CMS za izvoz kmetijskih proizvodov iz ASEAN-5 na Kitajsko	58
Tabela 14: Rezultati analize izvoza kmetijskih proizvodov iz Kitajske v ASEAN-5	60

KAZALO SLIK

Slika 1: Oblike ekonomskih integracij po definiciji UN ESCAP	8
Slika 2: Rast števila regionalnih trgovinskih sporazumov med 1949 in 2009	12
Slika 3: Statični parcialno-ravnotežni učinki prostotrgovinskega sporazuma na trgovino po Vinerju	16
Slika 4: Število sklenjenih prostotrgovinskih sporazumov v Aziji v letih 2000 in 2010	19
Slika 5: Osnovni podatki o državah ASEAN v letu 2010	22
Slika 6: Pritok TNI v ASEAN glede na državo izvora med 2000 in 2011, v mio. USD	26
Slika 7: Trgovina med ASEAN in glavnimi trgovinskimi partnerji v 1998-2011, v mio. USD	26
Slika 8: Trgovina s kmetijskimi proizvodi med ASEAN in partnerji med 1993 in 2003, v %	27
Slika 9: Stopnja rasti realnega BDP Kitajske med 1994 in 2012, v %	28
Slika 10: Trgovina EHP med ASEAN-5 in partnerji: uvoz (levo) in izvoz (desno), v mio. USD	42
Slika 11: Delež izvoza po državah v celotnem izvozu proizvodov EHP ASEAN-5, v %	43
Slika 12: Delež uvoza po državah v celotnem uvozu proizvodov EHP ASEAN-5, v %	44
Slika 13: Delež trgovine s proizvodi EHP v celotni trgovini med ASEAN-5 in Kitajsko po državah, v %	44
Slika 14: Izvoz proizvodov EHP na Kitajsko po državah ASEAN-5 v 1996-2011, v mio. USD	45
Slika 15: Uvoz proizvodov EHP iz Kitajske po državah ASEAN-5 v 1996-2011, v mio. USD	45
Slika 16: Izvoz (levo) in uvoz (desno) po proizvodih EHP v 1996-2011, v mio. USD	46
Slika 17: Gibanje RCA za ASEAN-5 (desno) in Kitajsko (levo) po proizvodih EHP	48
Slika 18: Kritika Balassove metode po Wintersu	50

Slika 19: Gibanje YEM za ASEAN-5, Kitajsko in preostali svet, štiriletno obdobje	53
Slika 20: Učinek konkurenčnosti po proizvodih EHP v izvozu ASEAN-5 na Kitajsko	59
Slika 21: Strukturni učinek po proizvodih EHP v izvozu ASEAN-5 na Kitajsko	59
Slika 22: Učinek konkurenčnosti po proizvodih EHP v izvozu Kitajske v ASEAN-5	61
Slika 23: Strukturni učinek po proizvodih EHP v izvozu Kitajske v ASEAN-5	61

UVOD

Politične in gospodarske spremembe v Jugovzhodni Aziji v minulih 20 letih so vodile do preoblikovanja odnosov med državami v regiji in njihovemu tesnejšemu gospodarskemu povezovanju. Za to obstaja vrsta razlogov, povezanih predvsem s spremembami in izzivi regionalnega in globalnega razvoja konec 90. let 20. stoletja. Med glavnimi so azijska finančna kriza (1997-1998) in naraščajoče število regionalnih ekonomskih integracij v svetu, še zlasti pa velja izpostaviti vzpon Kitajske, ki je v zadnjih dveh desetletjih doživela hiter gospodarski razvoj in se uveljavila kot ekonomska in politična velesila. Do nove vloge Kitajske niso mogle ostati malodušne niti članice Združenja držav Jugovzhodne Azije (v nadaljevanju ASEAN), ki so v močni sosedi videle na eni strani »grožnjo«, na drugi pa »priložnost« v njenem trgu z 1,3 milijarde potencialnih potrošnikov (Chia, 2004).

Deset držav ASEAN¹, ki so se začele povezovati že davnega leta 1967, je pozitivno odgovorilo na pobudo Kitajske po tesnejšem gospodarskem povezovanju. Strani sta leta 2002 podpisali Okvirni sporazum o vsestranskem gospodarskem sodelovanju (v nadaljevanju Okvirni sporazum), v katerem sta se zavezali k ustanovitvi skupnega prostotrgovinskega območja ACFTA (angl. *ASEAN-China Free Trade Area*)² v prihodnjih desetih letih. ACFTA je stopila v veljavo 1. januarja 2010, vendar sta želela ASEAN in Kitajska pospešiti liberalizacijo trgovine za določene proizvode še pred tem datumom. Sporazumela sta se o predčasnem izvajanju Okvirnega sporazuma skozi t.i. Program Early Harvest (angl. *Early Harvest Program* - EHP), ki predvideva postopno znižanje oz. odpravo carin za določene kmetijske proizvode do leta 2010. Medtem ko večina prostotrgovinskih sporazumov spodbuja trgovino z industrijskim blagom in se izogiba predčasni sprostitvi trgovine s kmetijskimi proizvodi, je posebnost sporazuma o ustanovitvi ACFTA v tem, da skozi sporazum EHP spodbuja prav trgovino s slednjimi.

Nedvomno sta si tako Kitajska kot ASEAN od sprostitev dvostranske trgovine obetala ekonomske, pa tudi širše družbene koristi. ACFTA bi lahko državam ASEAN omogočila dostop do velikega in hitro razvijajočega se kitajskega trga. Za Kitajsko je integracija na drugi strani pomenila odprtje trgov za njene izdelke in vir surovin iz držav ASEAN. Ekonomska integracija naj bi vodila do povečanja obsega trgovine in imela neto pozitivne učinke za vključene države. Pri tem prihaja do dveh možnih učinkov – učinka ustvarjanja trgovine, ko pride do zamenjave dražjih domačih proizvajalcev s cenejšim proizvajalcem iz partnerskih držav, in učinka preusmerjanja trgovine, pri katerem gre za zamenjavo cenejšega uvoza iz tretjih držav nečlanice integracije z uvozom dražjih proizvodov iz partnerskih držav, ki pa zaradi odprave carin uživajo prednostni dostop do trga (Freund & Ornelas, 2010). Ustvarjanje trgovine v kontekstu ACFTA pomeni povečanje uvoza ASEAN³ iz Kitajske, o preusmerjanju

¹ Članice ASEAN so Brunej, Filipini, Indonezija, Kambodža, Laos, Malezija, Mjanmar, Singapur, Tajska in Vietnam.

² Izraz ACFTA uporabljajo države ASEAN, medtem ko Kitajska uporablja CAFTA – China-ASEAN Free Trade Area. Ker CAFTA označuje tudi sporazum o prosti trgovini Srednjeameriških držav, bom v izogib zamenjavi v nalogi uporabljala oznako ACFTA.

³ ASEAN bom obravnavala kot en ekonomski prostor.

trgovine pa govorimo, če pride do zmanjšanja uvoza iz tretjih držav nečlanic skupnega območja.

Po nekaterih ocenah bo ob sprostitvi trgovine in pospešeni odpravi trgovinskih ovir med ASEAN in Kitajsko prišlo do povečanja uvoza iz partnerskih držav članic skupnega območja in s tem do učinka ustvarjanja trgovine (Chirathivat, 2005). Kljub pričakovanim vzajemnim koristim pa je mogoče pričakovati tudi stroške in negativne učinke sprostitve trgovine, zlasti za države ASEAN. ASEAN in Kitajska namreč kljub podobni strukturi trgovine in industrije na številnih področjih še vedno ostajata konkurenta. Poleg tega se tudi države ASEAN med seboj razlikujejo tako po družbeno-političnem ustroju kot gospodarski razvitosti, zaradi česar je pričakovati, da bodo učinki ekonomske integracije za posamezne države različni.

Namen magistrskega dela je analiza sprememb v trgovini med ASEAN in Kitajsko pred in po uveljavitvi sporazuma o ustanovitvi prostotrgovinskega območja ACFTA. Osrednje vprašanje, ki si ga zastavljam je, ali je po sklenitvi sporazuma prišlo do okrepljenega trgovanja med ASEAN in Kitajsko ter, ali se je zaradi tega zmanjšal obseg trgovine s tretjimi državami. Pri tem bom posebno pozornost namenila trgovini z EU, ZDA in Japonsko, ki so najpomembnejše trgovinske partnerke ASEAN zunaj območja ACFTA. Dodaten vidik bo tudi ocena učinkov sporazuma o ustanovitvi ACFTA na znotrajregijsko trgovino ASEAN (v nadaljevanju intra-ASEAN).

Ker je prostotrgovinsko območje ACFTA zaživelo šele z januarjem 2010, zaradi kratkega obdobja ni mogoče ustrezno oceniti morebitnih učinkov ekonomske integracije. Zato sem se v magistrskem delu osredotočila na morebitne spremembe, ki jih je na trgovino med ASEAN in Kitajsko imela uveljavitev sporazuma EHP. Ta je stopil v veljavo 1. januarja 2004. Analiza trgovinskih tokov je osredotočena na pet ustanovnih članic ASEAN-5, saj te ustvarijo večino trgovine ASEAN. Na primeru sporazuma EHP med ASEAN in Kitajsko bom pokazala, da je po njegovi uveljavitvi prišlo do pozitivnih učinkov na trgovino med partnerskimi državami. Raziskovanje izhaja iz predpostavke, da ekonomska integracija oz. ustanovitev prostotrgovinskega območja s ciljem liberalizacije trgovine prinaša koristi vsem državam, ki so vključene vanj.

Glavni cilj magistrskega dela je na podlagi analiz trgovinskih tokov med ASEAN in Kitajsko potrditi ali ovreči naslednje hipoteze:

- H1:* S sklenitvijo sporazuma o prostotrgovinskem območju ACFTA in posledično odpravo trgovinskih ovir je prišlo do okrepljenega trgovanja med ASEAN in Kitajsko.
- H2:* Z odpravo carin v okviru sporazuma EHP med ASEAN-5 in Kitajsko je prišlo do povečanja trgovine med partnerskimi državami (učinek ustvarjanja trgovine).
- H3:* Z odpravo carin v okviru sporazuma EHP med ASEAN-5 in Kitajsko je prišlo do zmanjšanja trgovanja s tretjimi državami (učinek preusmerjanja trgovine).
- H4:* Po uveljavitvi sporazuma EHP so države ASEAN-5 povečale tržni delež v proizvodih EHP na kitajskem trgu in obratno.

H5: ACFTA je pripomogla k poglobljeni integraciji med ASEAN in Kitajsko.

Magistrsko delo je zasnovano na teoretičnem in empiričnem delu. Teoretični del temelji pretežno na analizi sekundarnih virov. V njem bom pregledala in povzela strokovno literaturo, znanstvene raziskave in članke pretežno tujih avtorjev s področja obravnavane teme. Pri tem bom uporabila metodo analize in interpretacije ter metodo kompilacije, s katero bom združila spoznanja različnih avtorjev.

V empiričnem delu bom opravila analizo trgovinskih tokov med ASEAN in Kitajsko. Za empirično testiranje učinkov ekonomske integracije ACFTA oz. sporazuma EHP bom uporabila metodo Balasse (1967) in sicer *ex post* dohodkovno elastičnost uvoznega povpraševanja (angl. *ex post income elasticity of import demand*), na kratko YEM. Z metodo konstantnih tržnih deležev (angl. *Constant Market Shares Analysis* - CMSA) pa bom analizirala izvozno uspešnost in konkurenčnost držav ASEAN in Kitajske na medsebojnih trgih po letu 2004, s čimer želim preveriti, ali je po uveljavitvi sporazuma EHP prišlo do izboljšanja konkurenčnosti pri proizvodih, ki jih omenjeni sporazum pokriva. To bo dodatni prispevek mojega magistrskega dela.

Z magistrskim delom želim na podlagi lastnih ugotovitev in ob upoštevanju dognanj tujih avtorjev pripomoči k boljšemu razumevanju integracijskih procesov v JV Aziji v začetku 21. stoletja ter podati oceno možnega razvoja prostotrgovinskega območja ACFTA po letu 2010, ki bi lahko v prihodnje postalo eno najpomembnejših ekonomskih območij na svetu. Pri tem se bom oprla tudi na znanje, spoznanja in izkušnje, ki sem jih pridobila med študijskim bivanjem na Kitajskem v letih 2009/2010.

Magistrsko delo je razdeljeno na štiri vsebinske sklope. V prvem poglavju je predstavljen teoretski okvir ekonomskih integracij, med drugim opredelitev, vzroki nastanka, oblike in učinki ekonomskih integracij. V skladu z obravnavano tematiko bo poudarek na regionalnih trgovinskih sporazumih.

Drugo poglavje je namenjeno predstavitvi ASEAN in prostotrgovinskega območja ACFTA. V posameznih podpoglavjih bom pojasnila razloge za nastanek ASEAN v okviru integracijskih procesov v JV Aziji, razvoj odnosov med ASEAN in Kitajsko ter okoliščine, ki so privedle do sklenitve sporazuma o ustanovitvi ACFTA. Sledi predstavitev sporazuma EHP, ki je tudi osrednja tema magistrskega dela. Ob tem bom predstavila empirične študije tujih avtorjev o morebitnih učinkih ACFTA. V posebnem podpoglavju bo predstavljen tudi dvostranski sporazum med Tajsko in Kitajsko kot primer dodatne sprostitev trgovine med državama za določene kmetijske proizvode.

Tretje poglavje je ključno, saj bom v njem analizirala trgovino s proizvodi EHP med ASEAN-5, Kitajsko in tretjimi državami, z indikatorjem YEM pa bom skušala oceniti učinke uveljavitve sporazuma EHP.

V četrtem poglavju bom s pomočjo metode CMSA analizirala dejavnike, ki vplivajo na rast tržnega deleža ASEAN-5 in Kitajske na medsebojnih trgih. Skušala bom ugotoviti, ali se je po letu 2004, torej po uveljavitvi sporazuma EHP, povečal tržni delež v proizvodih EHP na trgih ASEAN-5 in Kitajske.

Magistrsko delo bom zaključila s sklepnimi ugotovitvami in oceno možnega razvoja in prihodnjih gospodarskih izzivov ACFTA.

1 TEORIJA EKONOMSKIH INTEGRACIJ

1.1 Ekonomske integracije kot oblika spodbujanja regionalne trgovine

Ekonomske integracije veljajo za najpomembnejšo obliko spodbujanja regionalne trgovine in regionalnega razvoja, ki lahko vodi tudi do enakomernejšega gospodarskega razvoja in večje politične stabilnosti regije ali celo do političnega združevanja v regiji (Damijan, 2004).

Različne oblike ekonomskih integracij v svetu so se pojavile bodisi zgolj na papirju ali bile dejansko uveljavljene že po 2. svetovni vojni. Mnoge med njimi so bile kasneje tudi opuščene ali preoblikovane. V povojnem obdobju je v svetu prevladovalo politično ozračje, ki je bilo bolj naklonjeno prosti zunanji trgovini, kar se je odrazilo v dveh procesih zunanjetrgovinske liberalizacije: (a) v splošni multilateralni liberalizaciji trgovine pod okriljem Splošnega sporazuma o carinah in trgovini (GATT) in (b) v procesih intenzivnejše regionalne trgovinske liberalizacije v obliki mednarodnih ekonomskih integracij (Damijan, 2004).

V Evropi so se integracijski procesi začeli že v 50. letih prejšnjega stoletja. Kot primer uspešne integracije se izpostavlja Evropska gospodarska skupnost (EGS), predhodnica današnje EU, ki je bila osnovana leta 1957 z Rimsko pogodbo in je že od vsega začetka imela za cilj carinsko unijo. Druga taka integracija v Zahodni Evropi je bilo Evropsko območje proste trgovine (EFTA), ustanovljeno leta 1960. Njene članice so se zavezale zgolj k ustanovitvi prostotrgovinskega območja (Vickerman, 1992). Drugod v svetu so se različne regionalne ekonomske integracije pojavljale v 60. letih. V Afriki velja omeniti SACU (angl. *Southern African Customs Union*, 1969), CEAO (angl. *Communaute Economique de l'Afrique de l'Ouest*, 1973) in ECOWAS (angl. *Economic Community of West African States*, 1975). V Latinski Ameriki sta že leta 1960 nastali sedaj že pokojna LAFTA (angl. *Latin American Free Trade Association*) in CACM (angl. *Central American Common Market*). Ekonomske integracije v Aziji niso bile številčne, med njimi pa velja ob ASEAN izpostaviti še APEC (angl. *Asian-Pacific Economic Cooperation*), ki pa ne povezuje zgolj azijskih držav, ampak vključuje širšo skupnost tihomorskih držav. V Severni Ameriki sta se s prostotrgovinskim sporazumom leta 1988 povezali ZDA in Kanada, s pridružitvijo Mehike leta 1994 pa je ta prerasel v sporazum NAFTA (angl. *North American Free Trade Agreement*) (El-Agraa, 1989).

Lipsey (v Jovanović, 2006) ugotavlja, da gre pri ekonomskih integracijah za različno intenzivnost povezovanja, od zgolj znižanja carin med državami do različnih oblik carinske

unije in vse tja do ekonomske unije, kot je EU. Raztezajo se prek različnih geografskih prostorov, pri čemer vključujejo vse članice WTO ali pa zgolj nekaj držav v okviru prostotrgovinskih sporazumov.

1.2 Opredelitev ekonomskih integracij

Pojem ekonomska integracija v ekonomski teoriji nima dolge zgodovine, prav tako pa ni mogoče govoriti o splošni definiciji tega pojma. V ekonomiji se je izraz sprva uporabljal za povezovanje podjetij v karteje, koncerne in truste. V smislu povezovanja gospodarstev v večja ekonomska območja pa je mogoče uporabo izraza »integracija« v literaturi zaslediti šele v 40. letih prejšnjega stoletja (Machlup, 1977). Do leta 1950 so ekonomisti s tem pojmom označevali stanje ali proces, v katerem pride do združitve ločenih gospodarstev v večja območja, tako pojmovanje pa se do neke mere uporablja še danes. Z mednarodno ekonomsko integracijo je povezana diskriminatorna odprava vseh trgovinskih ovir med udeleženiimi državami in vzpostavitev določenih elementov koordinacije med njimi (El-Agraa, 1994).

Številni avtorji izpostavljajo zlasti odpravo diskriminacije znotraj skupnega območja kot glavno značilnost integracije. Po prepričanju Tinbergena (1954), ki je podal eno prvih definicij pojma, vsi procesi ekonomske integracije vključujejo negativno integracijo, ki pomeni odpravo diskriminatornih in omejevalnih institucij ter uvedbo svobode pri ekonomskih transakcijah, in pozitivno integracijo, pri kateri gre za prilagoditev obstoječih ter razvoj novih politik in institucij z instrumenti prisile. Balassa (1961) je ekonomsko integracijo definiral kot proces in kot stanje. Kot proces pomeni odpravo diskriminacije med podjetji različnih držav, kot stanje pa jo je mogoče razumeti kot odsotnost različnih oblik diskriminacije. Za Pinderja (v Jovanović, 2006) je integracija proces na poti do povezovanja (unije), ekonomsko integracijo pa podobno kot Balassa opredeli kot odpravo diskriminacije med ekonomskimi subjekti držav članic ter kot vzpostavitev in uresničevanje skupnih politik. Po mnenju Kumarja (1984) gre pri integracijah za meddržavne sporazume o postopnem ekonomskem povezovanju in združevanju nacionalnih ekonomskih prostorov. Drysdale in Garnaut (v Chai et al., 1997) definirata ekonomsko integracijo kot »premik k enotni ceni za dobrino, storitev ali proizvodni dejavnik«. Če želimo zajeti celoten pojem integracije, bi morali vključiti tudi politike, ki sprožijo ta premik. V kolikor integracija vključuje tudi druga področja, npr. socialno politiko, potem ne moremo več govoriti samo o »tehničnem premiku proti izenačitvi cen«. Kot vidimo, večina avtorjev poudarja proces ekonomskega in političnega povezovanja, diskriminatorno odpravo trgovinskih ovir ali nacionalnih meja ter sodelovanje in uresničevanje skupnih politik. Machlup (1977) pri tem problematizira vprašanje, kaj sploh integrirati - ljudi, trge, proizvodnjo, potrošnjo, blago, storitve, vire?

Mednarodna ekonomska integracija pomeni danes proces, v okviru katerega skuša skupina držav povečati raven blaginje ob spoznanju, da je to mogoče bolj učinkovito doseči v okviru bolj ali manj tesnega partnerstva med državami kot pa v obliki vodenja enostranske in neodvisne politike. Pri tem je pomembno, da med državami obstaja določena oblika usklajevanja denarnih, fiskalnih in regionalnih razvojnih politik ter učinkovit mehanizem

razreševanja sporov. Pri ekonomski integraciji gre lahko za končen proces, ki se zaključi z odpravo carin in drugih ovir ali pa z uvedbo zunanjih zaščitnih ukrepov v carinski uniji. Vendar pa vse večja konkurenca in spremembe na trgu zahtevajo od posameznih držav kot tudi od celotne skupine nenehno prilagajanje. Zaradi tega je tudi integracija razvijajoč se in trajen proces (Jovanović, 2006).

1.3 Razlogi za nastanek ekonomskih integracij

Zakaj se države odločijo za ekonomsko integracijo? Nedvomno zato, ker od tega pričakujejo določene koristi. Spremembe na trgu, tehnološki napredek ter povečana konkurenčnost silijo države v nenehno prilagajanje, če želijo ohraniti svoje primerjalne prednosti. Prav slednje so eden najpomembnejših dejavnikov, ki opredeljujejo koristi od integracij. Države se specializirajo za proizvodnjo in izvoz tistega blaga, ki ga razmeroma najučinkoviteje proizvajajo. V integraciji kot obliki sodelovanja z drugimi državami vidijo eno od možnih načinov uresničitve teh ciljev.

Po mnenju Jovanovića (2006) se države odločijo za ekonomsko integracijo,

- da si zagotovijo dostop do trga partnerskih držav
- da sprejmejo ustrezne trgovinske omejitve v skladu z željami udeleženih držav
- ker učinki in koristi pogojev menjave izvoznikom v primeru preferencialnih trgovinskih sporazumov prinašajo koristi, ki jih enostranska trgovinska liberalizacija ne
- ker imajo koristi od integracije na dolgi rok vse udeležene države
- ker so dolgoročne dinamične koristi večje kot morebitni kratkoročni statični stroški
- ker je mednarodna ekonomska integracija zaželena strategija, zlasti za majhna in srednje velika podjetja.

Če obravnavamo regionalne oz. mednarodne ekonomske integracije le z ekonomskega vidika, lahko rečemo, da je cilj le-teh želja po povečanju blaginje, kar je sicer temeljni cilj ekonomskih aktivnosti. Interes države, da se vključi v ekonomsko integracijo, je zato v veliki meri odvisen od pričakovanih pozitivnih učinkov integracije. Za nekatere države je ekonomska integracija, v okviru katere pričakujejo, da bodo lažje uresničile dostop do novih tujih trgov, edini način za povečanje blaginje. Številne empirične študije so pokazale, da ima večja odprtost mednarodni trgovini pozitiven učinek na dohodek na prebivalca. Frankel in Romer (v Kumar, 2009) sta denimo ugotovila, da povečanje deleža trgovine kot odstotek BDP za odstotno točko, dvigne dohodek na prebivalca na med pol in dvema odstotkoma.

Pričakovane neto koristi v primeru ekonomske integracije v primerjavi s situacijo, kjer ni prišlo do integracije, so temeljna spodbuda za odločitev o povezovanju vanjo. Zgolj članstvo v ekonomski integraciji ali grupaciji sicer samo po sebi še ne zagotavlja posamezni državi ali celotni grupaciji izboljšanja gospodarskega položaja. Je pa po drugi strani mogoče pričakovati, da bo integracija bistveno pripomogla k ekonomskim koristim (Robson v El-Agraa, 1989). Pri

tem bi lahko imele države določenega območja, ki imajo podobno proizvodno strukturo in podoben BDP, potencialno večje koristi od trgovinske liberalizacije (Kumar, 2009).

Med pričakovanimi koristmi od zagotovljenega dostopa do večjega trga so povečanje učinkovitosti izrabe proizvodnih dejavnikov zaradi povečane konkurenčnosti, specializacija, ekonomije obsega, povečanje (domačih in tujih) investicij, izboljšanje pogojev menjave, zmanjšanje tveganja in izenačevanje cen proizvodnih dejavnikov, ekonomska integracija pa naj bi tudi povečala blaginjo potrošnikov v državah, ki so vključene v integracijo. Potrošnja v območju integracije je lahko potencialno večja kot pa vsota potrošenj posamičnih držav, ki so potencialni partnerji za integracijo v okoliščinah, v katerih prosto trgovino omejujejo carine, kvote, netrgovinske in druge ovire, ki preprečujejo mobilnost proizvodnih dejavnikov. Z mednarodno ekonomsko integracijo se vsaj delno odstranijo omenjene ovire, kar zmanjšuje stroške trgovine (Jovanović, 1998).

Vendar pa je treba pri ekonomskih integracijah upoštevati tudi politični in ideološki vidik. Odločitev o vstopu v eno od oblik ekonomske integracije je vedno primarno politična, čeprav ekonomski dejavniki ponavadi igrajo zelo pomembno vlogo. Tako je bilo v primeru ustanovitve EGS leta 1957, kjer je bila v ozadju želja preprečiti novo vojno med Francijo in Nemčijo, ekonomska integracija pa je bila le sredstvo za ta politični cilj (Jovanović, 2006). El-Agraa (1997) celo trdi, da so skoraj vse obstoječe oblike ekonomske integracije nastale iz političnih razlogov, čeprav so jih predstavljali z vidika ekonomskih koristi. Vladajoče politične elite so nemalokrat pod vplivom določenih interesnih skupin in se bodo po mnenju Grossmana in Helpmana (v Freund & Ornelas, 2010) odločale za sklenitev takih regionalnih trgovinskih sporazumov, ki imajo za posledico v prvi vrsti učinek preusmerjanja trgovine⁴.

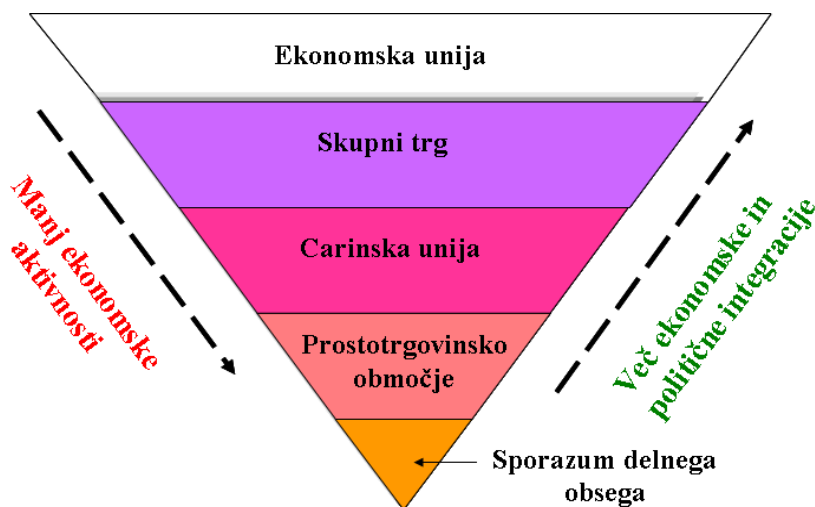
1.4 Oblike ekonomskih integracij

Tudi pri opredelitvi pojavnih oblik ekonomskih integracij se pojavljajo različna pojmovanja. Pri razvrščanju ekonomskih integracij sta najpogostejša kriterija trg in odpravljanje ovir za trgovino med državami, ki so sklenile sporazum o ekonomski integraciji (Kumar, 2010/2011).

Pri WTO se za različne oblike ekonomskih integracij uporablja izraz regionalni trgovinski sporazum, tudi ko gre za integracijo držav, ki ne sodijo v isto regijo. Po definiciji Ekonomske in socialne komisije ZN za Azijo in Tihi ocean (UN ESCAP) ločimo med naslednjimi oblikami regionalnih trgovinskih sporazumov (v nadaljevanju RTS), ki se razlikujejo po stopnji povezanosti držav integracije (Slika 1): sporazum delnega obsega (angl. *partial scope agreement*), prostotrgovinsko območje, carinska unija, skupni trg in ekonomska unija, pri čemer velja, da se ekonomska aktivnost znižuje od najvišje proti najnižji stopnji, medtem ko ekonomska in politična integracija naraščata od najnižje proti najvišji stopnji, to je ekonomski uniji (UN ESCAP, 2011).

⁴ Okrepljeno zaščito domačih proizvajalcev enačita s preusmerjanjem trgovine, slednja pa znižuje blaginjo.

Slika 1: Oblike ekonomskih integracij po definiciji UN ESCAP



Vir: UN ESCAP, RTAs: Facts and Figures, 2011.

Stopnja povezanosti in ekonomskega sodelovanja držav skupnega območja je tista značilnost, na podlagi katere je mogoče opredeliti razlike med posameznimi oblikami ekonomskih integracij.

Klasifikacija Balasse (1961) predstavlja eno temeljnih razdelitev ekonomskih integracij in loči pet stopenj:

- (1) prostotrgovinsko območje (ukinitve carin in kvot za uvoz iz partnerskih držav, ohranitev le-teh za tretje države)
- (2) carinsko unijo (prostotrgovinsko območje s skupnimi carinskimi stopnjami in kvotami za države nečlanice)
- (3) skupni trg (carinska unija, v kateri je odpravljena omejitev prostega pretoka proizvodnih dejavnikov)
- (4) ekonomsko unijo (skupni trg z določeno stopnjo koordinacije nacionalnih politik)
- (5) popolno ekonomsko integracijo (ekonomska unija, v kateri pride do združitve monetarnih, socialnih in fiskalnih politik ter ustanovitve centralne nadnacionalne oblasti).

El-Agraa (1989) prav tako loči pet oblik, ki pa jih ne gre razumeti kot stopnje v procesu, pač pa kot samostojne oblike. Podobno kot Balassa opredeli prostotrgovinsko območje, carinsko unijo in skupni trg, ob tem pa še popolno ekonomsko unijo (skupni trg s skupno monetarno in fiskalno politiko) in popolno politično integracijo (udeleženci postanejo ena država s centralno oblastjo). Jovanović (2006) namesto popolne politične integracije govori o popolni ekonomski uniji kot najvišji obliki integracije, sicer pa za vsako od petih oblik opredeli naslednje značilnosti (Tabela 1):

Tabela 1: Oblike ekonomskih integracij in osnovne značilnosti

Politični ukrep Vrste integracij	Odprava carin in kvot	Skupna zunanja carina	Mobilnost proizvodnih dejavnikov	Harmonizacija ekonomskih politik	Popolna združitev ekonomskih politik
Prostotrgovinsko območje	❖				
Carinska unija	❖	❖			
Skupni trg	❖	❖	❖		
Ekonomska unija	❖	❖	❖	❖	
Popolna ekonomska unija	❖	❖	❖	❖	❖

Vir: M.N.Jovanović, *The Economics of International Integration*, 2006.

Kljub podanim definicijam pa so meje med temi oblikami nemalokrat zabrisane. Nekateri prostotrgovinski sporazumi denimo izključijo kmetijstvo ali storitve, vključijo pa investicije. Nekatero carinsko unijo se odločijo za uvedbo izjem v okviru skupne zunanje carinske tarife, tako da na koncu bolj spominjajo na prostotrgovinsko območje, kjer veljajo enake carinske stopnje za določene gospodarske panoge (Plummer et al., 2010).

1.4.1 Pravila o poreklu in prostotrgovinsko območje

Večina RTS se nanaša na prostotrgovinska območja, manjši del pa na carinske unije. Prostotrgovinsko območje je v svetu danes verjetno najbolj razširjena oblika (regionalne) ekonomske integracije, ki temelji na sklenitvi trgovskega sporazuma med vključenimi državami s ciljem odprave ovir za nemoten pretok blaga med njimi in spodbujanja trgovskega sodelovanja (UN ESCAP, 2011).

Glede na to, za katere proizvode velja prosti pretok blaga in pa, na kakšen način članice ekonomske integracije določijo carine za blago, ki prihaja iz nečlanic, je mogoče opredeliti razliko med prostotrgovinskim območjem in carinsko unijo. To prinaša tudi pomembne ekonomske posledice. Medtem ko v prostotrgovinskem območju države ukinejo carine med seboj in ohranijo svoje carinske stopnje do tretjih držav nečlanic območja, članice carinske unije poenotijo skupen carinski režim do nečlanic. Poenotenje o skupni zunanji carinski stopnji med članicami ni vselej enostavno, še zlasti, če so si te države v političnem in gospodarskem pogledu različne. Vendar pa tudi oblikovanje prostotrgovinskega območja prinaša določene stroške, saj zahteva uvedbo pravil o poreklu blaga (Freund & Ornelas, 2010).

Večina prostotrgovinskih območij je sprejela pravila o poreklu, kar pomeni, da je samo blago, ki izvira v državi članici, izvzeto iz plačila carin. Pravila o poreklu naj bi preprečila, da država zunaj območja ne bo izvažala blaga v državo članico območja z najnižjo carinsko stopnjo, od

tam pa izvozila v druge članice območja in se s tem izognila višjim carinskim stopnjam. V skladu s temi pravili so carin oproščeni tisti proizvodi, ki so bili pretežno ali v celoti proizvedeni v državi članici območja. Pravila o poreklu so pogosto zapletena in povezana z administrativnimi stroški, lahko pa bi tudi zmanjšala pozitivne učinke prostotrgovinskega območja (Baldwin & Venables, 1995). Kljub temu se države odločajo za njihovo uvedbo, saj skušajo s tem preprečiti tekmovanje med državami v določanju najnižje carinske stopnje. Brez pravil o poreklu bi blago vstopalo v prostotrgovinsko območje skozi državo z najnižjo carinsko stopnjo, ki bi tako pobrala največ dohodka od uvoznih carin (Freund & Ornelas, 2010). Ker je s političnega vidika malo verjetno, da bi države ta pravila ukinile, bi jih po mnenju Freunda in Ornelasa veljalo vsaj poenostaviti. Najbolj restriktivna pravila o poreklu blaga se pogosto nanašajo na kmetijstvo, tekstil in oblačila - gre za proizvode, pri katerih je zaradi politično-ekonomskih interesov navadno težko doseči sprostitev trgovine.

Med pomembnimi vidiki, ki določajo razliko med prostotrgovinskim območjem in carinsko unijo, velja omeniti tudi, da je v nasprotju s prvim v carinski uniji potrebno skupno sprejemanje odločitev glede trgovinske politike. To pomeni, da se morajo države odpovedati avtonomiji npr. v multilateralnih trgovinskih pogajanjih, posledično pa uvedene zunanje carinske stopnje za same države niso nujno optimalne z ekonomskega in političnega vidika. Izguba avtonomije v primeru carinske unije je verjetno eden od razlogov, zakaj so prostotrgovinska območja prevladujoča oblika regionalne ekonomske integracije (Baldwin & Venables, 1995).

1.4.2 Pravila o poreklu in *spaghetti-bowl effect*

V povezavi s pravili o poreklu, ki za mnoge ekonomiste predstavljajo diskriminatorni vidik regionalizma (Park & Park, 2010), se omenja tudi pojav, imenovan »učinek sklede špagetov« (angl. *spaghetti-bowl effect*). Gre za novejši izraz v mednarodni ekonomiji, ki ga je prvi leta 1995 v prispevku *U.S. Trade Policy: The Infatuation with Free Trade Agreements* uporabil Bhagwati (v Kawai & Wignaraja, 2009). Nanaša se na vključenost držav v več RTS hkrati ter na s tem povezane težave zaradi uveljavljanja pravil o poreklu blaga, ki izhajajo iz take medsebojne prepletenosti (What is the »Spaghetti Bowl Phenomenon« of FTAs?, 2014).

Z naraščanjem števila RTS v svetu postajajo tudi odnosi med državami tako znotraj njih kot med posameznimi sporazumi vse bolj prepleteni in kompleksni. Kot ugotavljata Freund in Ornelas (2010), je imela posamezna država članica WTO⁵ leta 2009 v povprečju sklenjene prostotrgovinske sporazume z vsaj 15 državami. Bolj ko se ti sporazumi prepletejo, bolj zapletena so pravila o poreklu blaga in višji so stroški njihovega uveljavljanja.

V okviru različnih prekrivajočih se prostotrgovinskih območij prihaja do diskriminatorne trgovinske politike, saj je isto blago predmet različnih zunanjih carinskih tarif oz. se v zvezi z njimi uveljavljajo različna pravila o poreklu. Učinki teh pravil se odražajo v povečanju

⁵ WTO je imela leta 2009 153 članic. Vse članice WTO razen Mongolije so bile vključene v vsaj en RTS.

administrativnih stroškov in zmanjšanju ekonomske učinkovitosti proizvodnih mrež kot tudi v učinku preusmerjanja trgovine, kar bi lahko zmanjšalo koristi regionalne liberalizacije trgovine (Park & Park, 2010). Ta je ključna predvsem za globalne vrednostne verige (angl. *global value chains*), ki uspevajo v okolju, naklonjenem odprtim mejam, nediskriminatorni trgovini in konkurenčnemu poslovnemu okolju, ki ne podpira protekcionistične politike. Pri globalnih vrednostnih verigah gre za »globalno proizvodnjo«, v katero so vključeni različni ekonomski dejavniki na omejenem geografskem območju ali znotraj širše regije (Global Value Chains, 2014). Prostotrgovinski sporazumi so potem takem v nasprotju z idejo globalnih vrednostnih verig o čezmejnem prostem pretoku blaga, saj so diskriminatorni do nečlanic, zaradi pravil o poreklu ter drugih administrativnih ovir in birokratskih trgovinskih postopkov pa ustvarjajo prepreke prosti trgovini (Sally, 2013).

Oba pojava - učinek sklede špagetov in globalne vrednostne verige - sta značilna za mednarodno trgovino na prehodu v 21. stoletje in predvsem za JV Azijo. Nenazadnje se je učinek sklede špagetov uveljavil prav za opis težav, s katerimi se soočajo države ASEAN zaradi prepletenosti medsebojnih preferencialnih trgovinskih sporazumov. Baldwin (2008) ga je pogosto uporabljal v povezavi s krhkim regionalizmom vzhodnoazijskih držav, katerih gospodarstva so močno odvisna od znotrajregijske trgovine in še zlasti od nemotenega delovanja t.i. tovarne Azija (angl. *Factory Asia*). Chirathivat (2002), ki je učinek sklede špagetov apliciral na sklenjeno prostotrgovinsko območje med ASEAN in Kitajsko, je menil, da bi bila ustanovitev carinske unije zanju boljša izbira. S tem bi rešila vprašanje zunanjih carin in omilila problem članstva v različnih ekonomskih povezavah, kar otežuje njuno medsebojno gospodarsko sodelovanje.

1.5 Regionalni trgovinski sporazumi in WTO

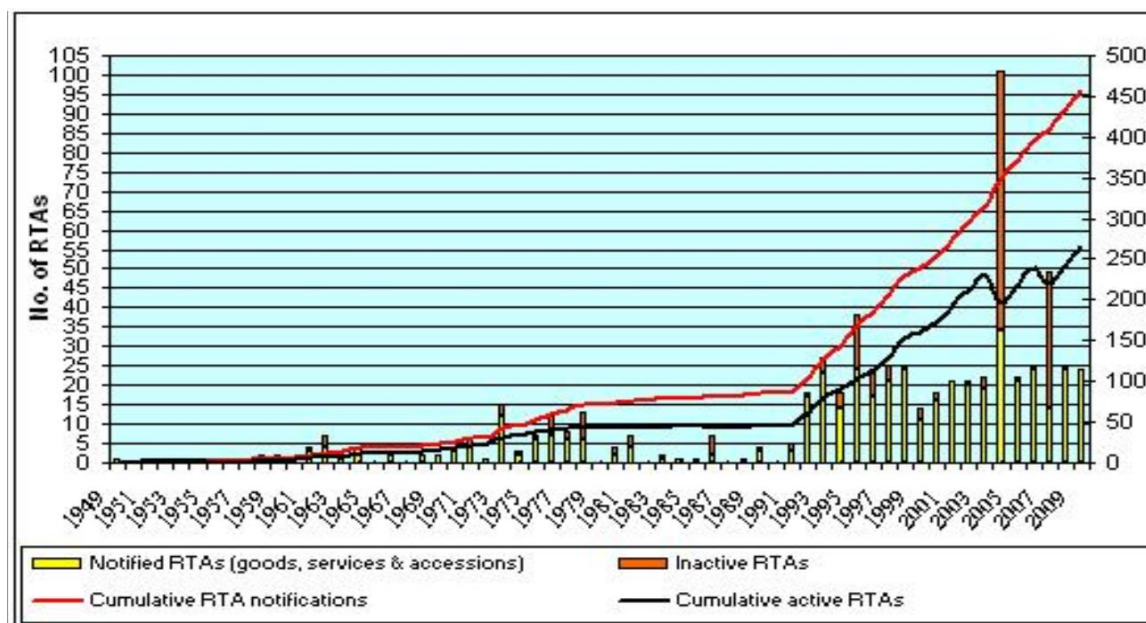
RTS so bili v preteklih 20 letih najbolj priljubljena oblika vzajemne liberalizacije trgovine in so pomembno sooblikovali podobo mednarodne trgovine. Število sporazumov v svetu je skokovito naraslo od sredine 80. let, še zlasti pa po ustanovitvi WTO leta 1995 (Slika 2). Do oktobra 2009 je bilo pri WTO priglašeni 457 RTS, od katerih jih je 266 v veljavi. Od tega je 90% prostotrgovinskih območij, preostalih 10% pa so carinske unije (WTO, 2013).

Na razširjenost RTS je vplivalo več dejavnikov, med odločilnimi pa se omenjajo okrepljeni integracijski procesi v EU in Severni Ameriki, tranzicijski procesi v državah Srednje in Vzhodne Evrope in njihova prizadevanja za integracijo z EU, pa tudi nezadovoljstvo s trgovinskimi pogajanjmi v okviru WTO (Park & Park, 2010). Zlasti slednje je verjetno utrdilo prepričanje marsikaterih držav, da je lažje doseči dogovor o zunanjetrgovinski liberalizaciji v okviru omejenega kroga držav kot pa uresničiti splošno (globalno) liberalizacijo trgovine, ki se odvija v okviru WTO.

Kljub razširjenosti in priljubljenosti v svetu pa so bili številni ekonomisti dokaj skeptični do RTS zaradi njihovega diskriminatornega značaja, saj omogočajo preferenčno obravnavo članic sporazuma. Po njihovem prepričanju bi z oblikovanjem tovrstnih sporazumov lahko

prišlo do obsežnega preusmerjanja trgovine in zastoja pri liberalizaciji trgovine s tretjimi državami, to pa bi lahko spodkopalo multilateralizem (Freund & Ornelas, 2010).

Slika 2: Rast števila regionalnih trgovinskih sporazumov med 1949 in 2009



Vir: WTO, *Regional Trade Agreements: Facts and figures*, 2013.

RTS glede na pravila WTO, katere nastanek in delovanje je povezano z liberalizacijo mednarodne trgovine po načelu nediskriminacije in odprave trgovinskih ovir, dejansko predstavljajo odstopanje od tega načela. V temelju niso skladni z načelom največjih ugodnosti (MFN) GATT. Vendar pa pravila GATT izjemoma dovoljujejo oblikovanje regionalnih grupacij pod pogojem, da te kljub diskriminaciji ne izvajajo politike, ki bi povečala raven diskriminacije preko stanja, kakršno je veljalo pred vzpostavitvijo integracije, carine in druge trgovinske omejitve pa morajo biti v osnovi odpravljene na celotno trgovino med udeleženiimi državami. V tem oziru gre tudi razumeti člen XXIV sporazuma GATT, ki dovoljuje oblikovanje carinskih unij in prostotrgovinskih območij kot posebnih izjem v okviru načela nediskriminacije (El-Agraa, 1989).

WTO dovoljuje svojim članicam sodelovanje v RTS v okviru treh temeljnih določil: poleg že omenjenega člena XXIV še v okviru t.i. klavzule omogočanja (angl. *Enabling Clause*) in člena V sporazuma GATS (angl. *General Agreement on Trade in Services*), ki ureja trgovino s storitvami. Klavzula omogočanja se nanaša na posebno obravnavo držav v razvoju in dovoljuje razvitim državam, da z njimi sklenejo preferencialne trgovinske sporazume, kar bi sicer pomenilo kršenje člena I GATT, ki prepoveduje diskriminatorno obravnavo trgovinskih partnerjev. Klavzula ne zahteva od pogodbenic, da vzajemno ukinejo trgovinske ovire za vso trgovino. To olajša oblikovanje in širjenje regionalnih sporazumov, hkrati pa dovoljuje obstoj številnih »posebnih seznamov« oz. izjem (Park & Park, 2010)

Večina RTS je bila sklenjena na podlagi člena XXIV, ki ob klavzuli omogočanja ureja trgovino z blagom. Glede na to, na podlagi katerega je bil sporazum sklenjen, obstajajo precejšnje razlike v obsegu liberalizacije trgovine in pričakovanih trgovinskih učinkih. Tako Baldwin (2006), Rajapatirana (1994) kot tudi Park in Park (2010) so mnenja, da bi morali biti RTS osnovani v okviru člena XXIV in ne klavzule omogočanja, če želimo maksimizirati učinek ustvarjanja trgovine in minimizirati preusmerjanje trgovine. RTS, utemeljen na podlagi člena XXIV, bo ustvaril več trgovine med članicami integracije in preusmeril manj trgovine od nečlanic, medtem ko bo učinek ustvarjanja trgovine v primeru klavzule omogočanja negativen, učinek preusmerjanja trgovine pa večji kot v primeru člena XXIV (Park & Park, 2010).

1.6 Regionalizem vs. multilateralni trgovinski sistem

V ekonomskih razpravah o regionalizmu se skoraj ni mogoče izogniti razmerju med RTS in multilateralizmom oz. multilateralnim trgovinskim sistemom. Osrednje vprašanje, ki si ga zastavljajo ekonomisti je, ali ti sporazumi spodbujajo ali zavirajo multilateralno liberalizacijo trgovine pod okriljem WTO? Odgovor na to ni enoznačen, saj se mnenja o tem razlikujejo.

Freund in Ornelas (2010) sta strnila ugotovitve različnih avtorjev in izpostavila nekaj poglavitnih dejavnikov oz. vidikov, ki delujejo bodisi spodbujevalno ali zaviralno pri zbliževanju med RTS in multilateralizmom. V skladu s politično-ekonomskim vidikom (Levy 1997; Krishna 1998) sporazumi prinašajo znatne koristi določenim interesnim skupinam, ki bi z nadaljnjo liberalizacijo trgovine te koristi lahko izgubile. Oblikovanje RTS lahko na drugi strani pripomore k doseganju cilja proste trgovine in sicer tako, da pritegne k sodelovanju države, ki predtem med seboj niso sodelovale (Riezman, 1999; Baldwin, 1995). Države, ki se niso vključile v sporazum, praviloma čutijo negativne učinke oblikovanja RTS, kar povzroči željo po pridružitvi novih držav sporazumu. Od tega, ali gre za »odprt« ali »zaprt« regionalizem, pa je odvisno, ali bo ta odprl pot do liberalizacije trgovine ali pa jo bo oviral (Yi, 1996). Pomembno vlogo igrajo tudi določila o nediskriminaciji v okviru GATT/WTO, ki državam nečlanicam trgovinskega sporazuma omogočajo, da so deležne koristi sproščanja trgovine na račun drugih, kar bi lahko posledično zmanjšalo prizadevanja po liberalizaciji trgovine v teh državah.

Baldwin in Venables (1995) izpostavljata še dva vidika, ki ju je potrebno upoštevati. Prvi se nanaša na posledice znižanja carin med članicami integracije in uvedbe zunanjih carin, drugi pa na vprašanje, ali bodo države po vzpostavljeni integraciji uvedle višje zunanje trgovinske ovire in s tem morda povzročile trgovinsko vojno ali morebiti celo razpad multilateralnega trgovinskega sistema. Če je regionalna ekonomska integracija majhna in veljajo pogoji popolne konkurence, potem sklenitev sporazuma ne bo imela učinka na blaginjo zunaj območja integracije. Odgovor na drugo vprašanje se zdi bolj zapleten. Po prepričanju Freunda in Ornelasa (2010) visoke zunanje carinske tarife še povečajo učinek preusmerjanja trgovine, njihovo znižanje pa ima obratni učinek. Krugman (v Baldwin & Venables, 1995) meni, da bi lahko carinska unija določila razmeroma visoko zunanjo carinsko tarifo, saj lahko

internalizira koristi od izboljšanja pogojev menjave. Po Krugmanu je izenačena zunanja carinska tarifa odvisna od števila carinskih unij v svetu – manj kot jih je, višja je tarifa (razen ko obstaja samo ena carinska unija brez zunanjetrgovinske politike). Manjše število carinskih unij pa ne pomeni samo višjih carin, pač pa tudi, da je manj trgovine predmet carin, kar vpliva na blaginjo in v veliki meri povzroča tudi preusmerjanje trgovine. V kolikor pride do oblikovanja carinske unije med t.i. naravnimi partnerji (angl. *natural trading blocs*), ki že sicer veliko trgujejo med seboj, potem bo preusmerjanje trgovine omejeno in RTS bodo verjetno povečali blaginjo. Baldwin in Venables (1995) sicer kot argument proti Krugmanovi trditvi o višjih zunanjih carinskih tarifah navajata prav člen XXIV GATT, ki ne dovoljuje carin višjih od tistih, ki so veljale pred ustanovitvijo carinske unije.

Zdi se, da RTS kljub nekaterim teoretskim pomislekom prinašajo neto koristi vključenim državam, ob hkratnem majhnem negativnem učinku na preostali svet, ter prispevajo pomemben delež k svetovni trgovini (Baldwin & Venables, 1995). Park in Park (2010) podobno ugotavljata, da ti sporazumi na splošno ustvarjajo trgovino med članicami in preusmerjajo trgovino od držav, ki niso članice bloka, pri čemer pa je neto povečanje trgovine majhno. Strašljive napovedi o tem, da bodo RTS povzročili obsežno preusmerjanje trgovine in spodkopali svetovni trgovinski sistem, se torej vendarle niso uresničile. Lahko rečemo, da so bili RTS pomemben instrument v medsebojni liberalizaciji trgovine v svetu v minulih letih (Freund & Ornelas, 2010).

1.7 Učinki ekonomske integracije

V teoriji ekonomskih integracij se kot eno ključnih poraja vprašanje učinkov integracije, natančneje, kakšni so učinki na trgovino, na povečanje blaginje držav članic integracije, ali je integracija vplivala na stopnjo gospodarske rasti in nenazadnje, kakšne koristi oziroma stroške je integracija prinesla državam zunaj integracije? Ekonomska teorija loči med statičnimi oz. kratkoročnimi učinki in dinamičnimi ali dolgoročnimi učinki.

Statični model upošteva neposredni učinek zmanjšanja oz. odprave trgovinskih ovir na trgovino in blaginjo ter ugotavlja, ali to poveča konkurenčnost in posledično blaginjo ob danem obilju proizvodnih dejavnikov in dani tehnologiji. Ob statičnih učinkih pa je pričakovati, da bo ekonomska integracija povzročila spremembe tudi v obsegu in kakovosti proizvodnih dejavnikov, tehnologiji in v gospodarski učinkovitosti integriranih držav. Te spremembe označujemo kot dinamične učinke integracije (Kumar, 2010/2011).

1.7.1 Statični učinki

Pred uveljavitvijo teorije druge najboljše izbire v začetku 50. let, ki sta jo formalno utemeljila Lipsey in Lancaster (1956), je veljalo prepričanje, da je treba spodbujati ekonomske integracije, zlasti carinsko unijo, ki je bila v teoriji ekonomskih integracij sprejeta kot temeljna oblika integriranja. Prosta trgovina maksimizira svetovno blaginjo, carinska unija in posledična odstranitev trgovinskih ovir med članicami unije pa velja za obliko in premik k

svobodnejši trgovini in potem takem povečuje blaginjo tako članic kot nečlanic unije, čeprav je ne maksimizira (El-Agraa, 1997).

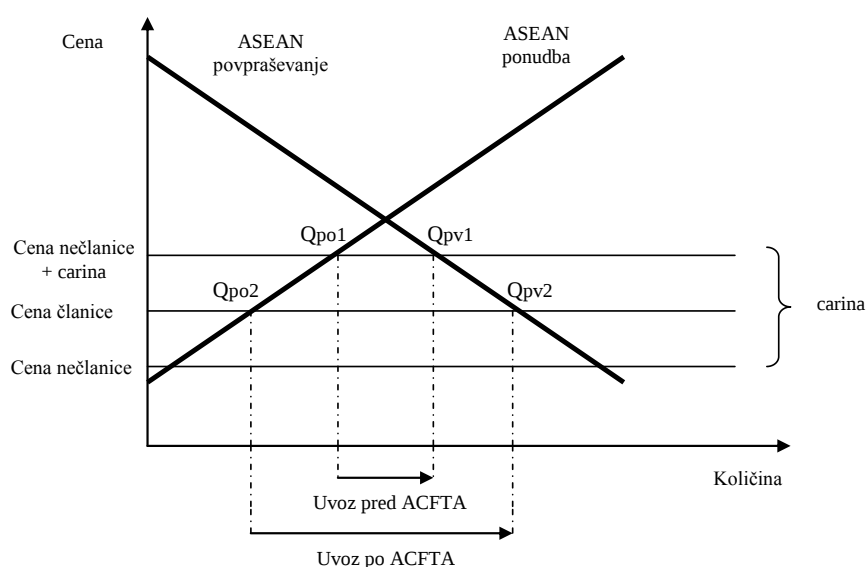
Jacob Viner, ki velja za začetnika sodobne teorije o regionalnih integracijah, je temu prepričanju oporekal rekoč, da carinska unija ne izboljša nujno blaginje svojih članic. V delu Problem carinske unije (angl. *The Customs Union Issue*), s katerim je utemeljil teorijo carinske unije, je pokazal, da te nikakor ne gre enačiti s korakom proti prosti trgovini, saj se prosta trgovina vzpostavi zgolj med članicami povezave, medtem ko do zunanjega sveta uvede zaščite. To privede do dveh učinkov – učinka ustvarjanja trgovine in/ali preusmerjanja trgovine. Ustvarjanje trgovine je koristno, medtem ko je preusmerjanje trgovine škodljivo, saj zmanjšuje raven blaginje države. Šele primerjava obeh učinkov v konkretnem primeru pa lahko pove, ali je ekonomska integracija dejansko koristna ali škodljiva (El-Agraa, 1997).

Ustvarjanje trgovine (angl. *trade creation*) pomeni, da državi A in B ohranita carine na uvoz iz države C, medtem ko carine na proizvode v medsebojni trgovini odpravita. V tem primeru bo država članica območja domačo dražjo proizvodnjo nadomestila z uvozom iz partnerske države, ki ima učinkovitejšo proizvodnjo oz. nižje proizvodne stroške. To vodi do večje blaginje članic unije zaradi specializacije v proizvodnji na podlagi komparativnih prednosti in do boljše alokacije virov znotraj integracije. Do preusmerjanja trgovine (angl. *trade diversion*) pa pride, če države prostotrgovinskega območja cenejši uvoz iz tretjih držav nadomestijo z dražjim uvozom iz partnerske države, četudi so prve učinkovitejše v proizvodnem smislu, a zaradi carin cenovno nekonkurenčne. Preusmerjanje trgovine kot tako vodi do poslabšanja blaginje države, saj preusmeri proizvodnjo od učinkovitejših proizvajalcev izven unije k manj učinkovitim v uniji (višji strošek uvoza za državo uvoznico), in do poslabšanja alokacije virov (Gandolfo, 1994).

Teorija o carinski uniji daje temeljni teoretski okvir tudi za analizo prostotrgovinskih območij ne glede na obstoječe razlike med obema (Park et al., 2009). Vinerjev model bom prikazala na primeru ASEAN in Kitajske pred in po ustanovitvi prostotrgovinskega območja, pri čemer se bom osredotočila samo na učinke na trgovino, ne pa tudi na blaginjo. Slika 3 prikazuje krivulji ponudbe in povpraševanja na trgu izbranega proizvoda držav ASEAN. Države ASEAN in Kitajska so prikazane kot »članica«, preostali svet pa kot »nečlanica«. Predpostavimo, da je gospodarstvo držav ASEAN majhno, se pravi, da ne more vplivati na svetovne cene. Predpostavimo tudi, da so države zunaj prostotrgovinskega območja učinkovitejše pri proizvodnji blaga kot ASEAN in Kitajska (članici), zaradi česar je cena njihovih proizvodov najnižja. Pred sklenitvijo sporazuma ACFTA območje ASEAN določi carino na uvoz celotnega blaga ne glede na izvor, enaka carinska stopnja torej velja tako za uvoz iz Kitajske kot iz preostalega sveta. Domači proizvajalci ASEAN ponudijo Q_{p01} enot, kupci ASEAN pa kupijo Q_{pv1} enot blaga, kar znaša skupno Q_{p01} enot doma proizvedenega kot tudi uvoženega blaga iz preostalega sveta. Po vključitvi v ACFTA pa območje ASEAN uživa koristi brezcarinskega uvoza iz države članice (Kitajske). Z odpravo carin postane uvoz kitajskega blaga cenejši kot tisti iz držav zunaj prostotrgovinskega območja (nečlanica). Ker lahko potrošniki v ASEAN sedaj kupijo blago po nižji ceni, ga bodo kupili več (Q_{pv2}).

ASEAN bo sedaj uvažal več iz Kitajske kot iz držav zunaj ACFTA. Domača cena blaga pade, kar povzroči skrčenje domače ponudbe v ASEAN. Proizvajalci ASEAN sedaj proizvedejo le Q_{po2} enot. Po Vinerju učinek ustvarjanja trgovine pomeni zmanjšanje domače proizvodnje (s Q_{po1} na Q_{po2}), ki jo nadomesti učinkovitejši uvoz. Padec domačih cen zaradi ustanovitve ACFTA pripelje do povečanja domačega povpraševanja (s Q_{pv1} na Q_{pv2}), ki ga zadovolji povečan uvoz. Rezultat ustvarjanja trgovine je sprememba uvoza zahvaljujoč ACFTA: $(Q_{pv2} - Q_{po2}) - (Q_{pv1} - Q_{po1})$. Do učinka preusmerjanja trgovine pa pride, ker uvoz iz držav nečlanic prostotrgovinskega območja nadomesti uvoz iz članice (Kitajska) (Vinh, 2011).

Slika 3: Statični parcialno-ravnotežni učinki prostotrgovinskega sporazuma na trgovino po Vinerju



Opomba: Q_{po} pomeni količina ponudbe, Q_{pv} pa količina povpraševanja.

Vir: Prirejeno po D.X. Vinh, *ASEAN – China Free Trade Area (ACFTA). A quantitative study of Trade Diversion and Trade Creation effects on ASEAN – China trade flows*, 2011.

Vinerjeva analiza je tesno povezana s splošno teorijo druge najboljše izbire, nekateri jo celo obravnavajo kot del teorije druge najboljše izbire (angl. *theory of second best*). Temeljno načelo te teorije je, da v primeru, ko eden ali več pogojev Paretovega optimuma, ki velja v ekonomiji za kriterij učinkovitosti, ni izpolnjen, to ne pomeni, da bo druga najboljša izbira tista, pri kateri bo izpolnjenih največje možno število pogojev Paretovega optimuma. Pareto optimum je mogoče doseči le v situaciji proste trgovine in popolne faktorske mobilnosti (prva najboljša možnost); vse druge situacije, v katerih prihaja do motenj (carine, davki, monopoli itd.), veljajo za manj optimalne, govorimo o drugi najboljši izbiri. V ekonomskem sistemu, v katerem obstajajo tržne motnje, odprava ene motnje tako ne bo nujno zagotovila izboljšanja blaginje, dokler druge tržne motnje ostajajo v veljavi. V kontekstu carinske unije to pomeni, da diskriminatorna odprava carin med članicami unije ne bo nujno izboljšala blaginje za posamezne članice ali svetovno blaginjo, saj nekatere carine ostajajo nespremenjene. Preferencialni trgovinski sporazumi, med njimi tudi carinske unije, potemtakem predstavljajo

alternativo v trgovinski politiki, kadar ni mogoče doseči prve najboljše izbire (angl. *first best*), torej multilateralne liberalizacije trgovine (Plummer et al., 2010).

Glavna pomanjkljivost Vinerjevega modela je, da velja le za trg, na katerem se trguje z eno vrsto blaga (Plummer et al., 2010). Poleg tega so Vinerju očitali, da je analiziral učinke carinske unije zgolj na strani proizvodnje, medtem ko so Johnson in nekateri drugi avtorji (v Gandolfo, 1994) bili mnenja, da je za ustrezno oceno učinkov potrebno upoštevati tudi učinek na potrošnjo, saj da do ustvarjanja in preusmerjanja trgovine prihaja tudi z vidika potrošnje. Cooper in Massell (v El-Agraa, 1997) pa sta v svoji kritiki Vinerjega dela pokazala, da si država lahko zagotovi koristi od ustvarjanja trgovine brez da bi utrpela izgube zaradi preusmerjanja trgovine, če bi enostransko znižala carine za vse države. Po njunem prepričanju je politika enostranskega znižanja carin še vedno boljša izbira kot oblikovanje carinske unije, saj bo država kot uvoznica z enostranskim znižanjem carin zabeležila večjo rast blaginje kot pa z uvozom od dražjega vira znotraj unije.

Kemp in Wan (v Baldwin & Wyplosz, 2004) sta s svojim teoretskim pristopom, ki je znan kot Kemp-Wanov teorem, sicer pokazala, da če države članice carinske unije ustrezno prilagodijo zunanje carinske stopnje in pristanejo na prerazdelitve znotraj unije, potem nobena država ne bo na slabšem zaradi carinske unije. Carinska unija je torej lahko v skladu s Paretovim optimumom učinkovita tudi za države zunaj nje. Države članice unije določijo tako skupno zunanjo carinsko stopnjo, da trgovina s tretjimi državami ostane na enaki ravni kot pred ustanovitvijo unije in da je učinek na blaginjo teh držav enak nič. A v praksi teorem ni izvedljiv, saj je težko določiti take carinske stopnje, da carinska unija ne bi zmanjšala blaginje tretjih držav (Bowen et al., 1998).

1.7.2 Dinamični učinki

Medtem ko je klasična teorija z Vinerjem na čelu analizirala predvsem statične učinke carinske unije, pa je Balassa (1961) prvi opozoril na pomen dinamičnih učinkov integracije, ki so jih številni ekonomisti kasneje še nadgradili⁶. Med dinamičnimi učinki Balassa omenja povečanje konkurence med članicami območja, doseganje ekonomij obsega, povečanje investicij tako z notranjimi kot zunanjimi viri, napredek na področju tehnoloških inovacij, izboljšanje pogojev menjave zaradi večje pogajalske moči itd.

El-Agraa (1989) podobno kot Balassa med dinamičnimi učinki omenja ekonomije obsega, investicije in ekonomsko učinkovitost:

- notranje ekonomije obsega: zaradi povečanja trga za podjetja, ki so pred integracijo delovala pod optimalnim obsegom proizvodnje
- zunanje ekonomije obsega: zniževanje stroškov za podjetja v določeni industrijski proizvodnji zaradi lokalne delovne sile, boljše organizacije ipd.

⁶ Viner je oba učinka - ustvarjanje in preusmerjanje trgovine - proučeval v statičnih (nespremenjenih) ekonomskih pogojih posamezne države članice carinske unije.

- učinek polarizacije: kumulativno nazadovanje ekonomskega položaja v relativnem ali absolutnem pomenu določene države ali regije zaradi koncentracije koristi ustvarjanja trgovine v eni regiji ali dejstva, da neka regija bolj privlači proizvodne dejavnike
- vpliv na lokacijo in obseg realnih investicij
- učinek na ekonomsko učinkovitost: zaradi povečane konkurenčnosti in sprememb v negotovosti ekonomskega okolja.

Kumar (2010/2011) med pričakovanimi dinamičnimi učinki omenja še boljše izrabo učinkov sinergije v izvoznih in uvoznih proizvodnjah, povečanje proizvodne specializacije in posledično večjo učinkovitost proizvodnje zaradi večje konkurence, povečane investicije in večji pretok kapitala med partnerkami kot tudi iz tretjih držav.

Težava pri analiziranju dinamičnih učinkov je, da so z izjemo ekonomij obsega težje merljivi, saj so vidni šele na daljši rok, čeprav so po svoji naravi in obsegu pogosto pomembnejši kot statični učinki. Eden od razlogov, zakaj jih je težje oceniti je, da niso avtomatično zagotovljeni, saj morajo biti izkoriščeni s strani podjetij kot tudi ekonomske politike države (Salvatore, 1998)

1.7.3 Pričakovane koristi in stroški

Vsaka ekonomska integracija ob pozitivnih učinkih za članice vsaj začasno prinaša tudi stroške »integracijskega prilagajanja«, zato pogosto govorimo o bruto in neto učinkih integracije na blaginjo vključenih držav. Uspešne naj bi bile tiste integracije, ki imajo na daljši rok neto pozitivne integracijske učinke (Kumar, 2010/2011).

Učinki ekonomske integracije se ne odražajo samo v trgovini, čeprav so ponavadi tisti, ki jih merimo in na podlagi teh skušamo analizirati, kakšne učinke je integracija imela na vključene države. Spremembe v trgovinskih tokovih tako držav članic integracije kot tudi tretjih držav vplivajo na blaginjo, plačilno bilanco, gospodarsko rast in realni menjalni tečaj (Grimwade, 2007). Učinki ekonomskih integracij ne bodo enaki za vse države članice, prav tako pa se bodo razlikovali glede na vrsto ekonomske integracije. Vendar pa bodo koristi od integracije imele predvsem tiste države, ki se bodo znale ustrezno prilagoditi novim okoliščinam in izzivom, ki jih je pričakovati v konkurenčnosti za domača podjetja, prožnosti trga delovne sile, institucionalni in sistemski prilagoditvi itd.

2 REGIONALNE EKONOMSKE INTEGRACIJE V JUGOVZHODNI AZIJI

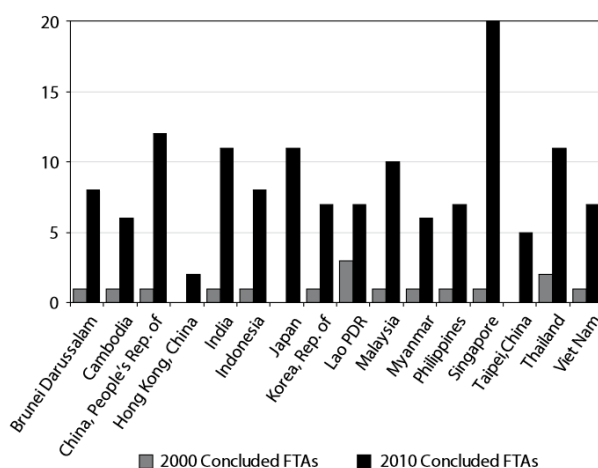
Vse večje regionalno ekonomsko povezovanje v svetu konec 80. in v začetku 90. let 20. stoletja, med katerimi sta bila odmevnejša sporazum NAFTA in gospodarsko povezovanje držav EU, je tudi v Aziji spodbudilo podobne procese. Čeprav so se v primerjavi z drugimi regijami v svetu pobude o sklenitvi prostotrgovinskih sporazumov pojavile dokaj pozno, je regionalizem v Aziji zlasti na prehodu v novo tisočletje doživel velik razmah in postal eden

najpomembnejših dejavnikov v razvoju trgovinske politike in proizvodnih mrež te vse bolj ekonomsko pomembne regije. Tukaj velja omeniti predvsem učinke regionalnega povezovanja na status Azije kot »globalne tovarne« (Kawai & Wignaraja, 2009), torej središča globalne proizvodnje.

Leta 2000 so bili v Jugo-/Vzhodni Aziji⁷ v veljavi vsega trije prostotrgovinski sporazumi – eden od teh je bil sporazum o prosti trgovini držav ASEAN (AFTA). V samo devetih letih se je njihovo število povečalo za desetkrat. Leta 2009 je bilo v veljavi že 37 prostotrgovinskih sporazumov, 72 sporazumov pa v različnih fazah priprave, kar je po podatkih Azijskega centra za regionalne integracije predstavljalo več kot polovico vseh pobud za sklenitev prostotrgovinskega sporazuma v Aziji (Kawai & Wignaraja, 2009). Slika 4 prikazuje število sklenjenih prostotrgovinskih sporazumov v Aziji leta 2000 in 2010 po posameznih državah. Iz nje je razvidno, da so ekonomsko razvitejše države ASEAN - Singapur, Tajska, Malezija - med najpomembnejšimi pobudniki v procesu ustanavljanja prostotrgovinskih območij v regiji.

Po številu sklenjenih sporazumov sicer daleč najbolj izstopa Singapur (20) pred Kitajsko (12), Indijo, Japonsko in Tajsko (vse po 11) ter Malezijo (10). Hkrati pa to kaže, da se je ASEAN razvil v eno glavnih regionalnih središč, ki v okviru partnerskih sporazumov povezuje svoje članice z največjimi gospodarstvi v regiji Kitajsko, Japonsko in Južno Korejo (ASEAN+3), pa tudi širše z Indijo, Avstralijo in Novo Zelandijo (ASEAN+6) (Kawai & Wignaraja, 2010). To po svoje ne preseneča, saj ležijo države ASEAN na geografsko pomembnem stičišču, kjer so se v preteklosti in se še danes prepletajo trgovinski tokovi med Evropo in Indijo na eni ter Japonsko, Kitajsko in Avstralijo na drugi strani, nič manj pomembne pa niso tudi vezi z Amerikama (Jovanović, 2006).

Slika 4: Število sklenjenih prostotrgovinskih sporazumov v Aziji v letih 2000 in 2010



Vir: M. Kawai & G. Wignaraja, *Asian FTAs: Trends, Prospects and Challenges*, 2010.

⁷ Obstajajo različne definicije območja Jugovzhodne Azije. Združeni narodi ga obravnavajo kot območje, ki leži med Indijo, Kitajsko, Novo Gvinejo in Avstralijo, vanj pa uvrščajo države ASEAN. Ločeno pa obravnavajo države Vzhodne Azije - Japonsko, Kitajsko, obe Koreji, Mongolijo in Tajvan. V magistrskem delu sem upoštevala definicijo ZN.

ASEAN, ki je bil ustanovljen leta 1967, torej že vrsto let pred omenjenim »velikim valom« regionalnih integracijskih procesov, velja za prvo regionalno organizacijo držav v JV Aziji in eno najstarejših regionalnih povezav držav v razvoju nasploh. ASEAN je bil ustanovljen v senci političnih napetosti in Vietnamske vojne (1955-1975) na takratnem Indokitajskem polotoku in je imel močno politično dimenzijo, saj je povezal države, ki so nasprotovale širjenju komunističnih režimov v JV Aziji (Pomfret v El-Agraa, 1997). V ozadju teh integracijskih procesov so pomembno vlogo odigrale tudi svetovne in regionalne velesile ZDA, Kitajska in Japonska, ki so izvajale znaten politični in gospodarski vpliv na posamezne države ASEAN (Bernardino, 2004).

Politično-ekonomski vzgibi so bili tudi v ozadju nastanka še ene pomembne regionalne povezave - Azijsko-pacifiškega foruma za gospodarsko sodelovanje (APEC). Ta je bil ustanovljen leta 1989 na pobudo Avstralije s ciljem okrepiti gospodarsko sodelovanje med državami azijsko-pacifiškega območja (Pomfret, 2009). APEC povezuje 21 držav s štirih kontinentov, ki pa po mnenju nekaterih razen geografske povezanosti nimajo veliko skupnega. Članice se zavzemajo za liberalizacijo trgovine, ki sloni na načelu »odprtega regionalizma«, kar pomeni, da znižanje carin na uvoz blaga ne velja samo za članice povezave, ampak tudi za druge države nečlanice na načelu MFN (Cuyvers et al., 2005). Od leta 2010 so se na pobudo ZDA okrepila prizadevanja za sklenitev t.i. Trans-pacifiškega partnerstva, ki naj bi nekoč preraslo v prostotrgovinsko območje. Velja omeniti, da so nekatere države ASEAN tudi članice APEC⁸.

2.1 Nastanek in pomembni mejniki v razvoju ASEAN

ASEAN je s podpisom t.i. Bangkoške deklaracije 8. avgusta 1967 v Bangkoku ustanovilo pet držav – Filipini, Indonezija, Malezija, Singapur in Tajsko. S tem so postavile temelje organizaciji, ki se ji je kasneje najprej pridružil Brunej (1984), nato pa še štiri »novinke« Vietnam (1995), Laos in Mjanmar (1997) ter Kambodža (1999). Glavni cilj povezovanja je bil spodbuditi sodelovanje na gospodarskem kot tudi na drugih področjih – družbenem, kulturnem in znanstveno-tehničnem, obenem pa tudi podpreti prizadevanja za mir in stabilnost v regiji (ASEAN Secretariat, 2010a). Čeprav je bil ASEAN zasnovan s ciljem okrepitev gospodarskega sodelovanja, pa so se države v prvih letih po ustanovitvi posvečale predvsem ureditvi medsebojnih odnosov in preprečevanju morebitnih konfliktov. Zato ne preseneča, da je bil napredek pri gospodarskem povezovanju v začetku razmeroma počasen, ASEAN kot organizacija pa v svetu ni imel vidnejše vloge.

Vprašanje tesnejšega gospodarskega sodelovanja je stopilo v ospredje na prvem vrhu ASEAN na Baliju leta 1976, kjer je bil podpisan Sporazum o prijateljstvu in sodelovanju v Jugovzhodni Aziji (angl. *Treaty on Amity and Cooperation in Southeast Asia*). Vrh je spodbudil tudi vrsto pobud na področju trgovine in industrije. Med pomembnejšimi velja omeniti sklenitev preferencialnih trgovinskih sporazumov o znižanju carin za določene vrste

⁸ To so Brunej, Filipini, Indonezija, Malezija, Singapur, Tajsko in Vietnam.

proizvodov (Pomfret v El-Agraa, 1997). Kljub prizadevanjem po okrepitvi trgovine znotraj ASEAN pa integracija v 70. in 80. letih v ekonomskem smislu ni naredila bistvenega napredka. Eden od razlogov je bil, da so države zasledovale različne strategije trgovinske politike. Pomfret (v El-Agraa, 1997) in Jovanović (2006) sta mnenja, da so nacionalni interesi v državah ASEAN, ki so podpirali trgovinske odnose s partnerji zunaj povezave, prevladali nad regionalnimi interesi. Članice so v tem obdobju večinoma trgovale s tretjimi, razvitimi državami. Razlog za počasnost integracijskega procesa so bile tudi razlike med državami ASEAN, poleg tega pa je bila gospodarska rast v regiji razmeroma visoka, zaradi česar države niso čutile potrebe, da bi okrepile prizadevanja po liberalizaciji trgovine (Cuyvers s sod., 2005). Langhammer (v Jovanović, 2006) je prepričan, da je ASEAN kot integracija njenim članicam v prvi vrsti služila za navezovanje gospodarskih stikov s pomembnimi trgovinskimi partnerji zunaj povezave. Trditi je celo mogoče, so države bolj tekmovala med seboj kot pa sodelovale, hkrati pa so bile odvisne od trgov, kapitala in tehnologij drugih ekonomskih velesil v regiji in svetu (Cai, 2003).

Do oživitve ekonomskih aktivnosti v okviru ASEAN je prišlo šele po letu 1990. Na predlog Tajске je šest članic januarja 1992 podpisalo t.i. Singapursko izjavo, v kateri so se zavezale k oblikovanju skupnega prostotrgovinskega območja (AFTA) v naslednjih 15 letih, in pripadajoči Sporazum o skupni efektivni preferencialni carinski shemi (angl. *Agreement on the Common Effective Preferential Tariff Scheme*). V skladu s sporazumom naj bi članice integracije postopno znižale carine za določene proizvode na stopnje od 0% do 5% ter medsebojno odpravile količinske in druge necarinske ovire. S podpisom sporazuma o oblikovanju AFTA, ki so se mu kasneje pridružile še štiri nove članice, je bil storjen odločilen korak na poti do večje ekonomske integracije držav ASEAN. V skladu s prvotnim načrtom bi morale biti območje proste trgovine znotraj ASEAN v celoti uveljavljeno do leta 2008, a so se voditelji ASEAN kasneje odločili proces pospešiti in ta cilj na koncu določili za leto 2002 (ASEAN Secretariat, 2012a).

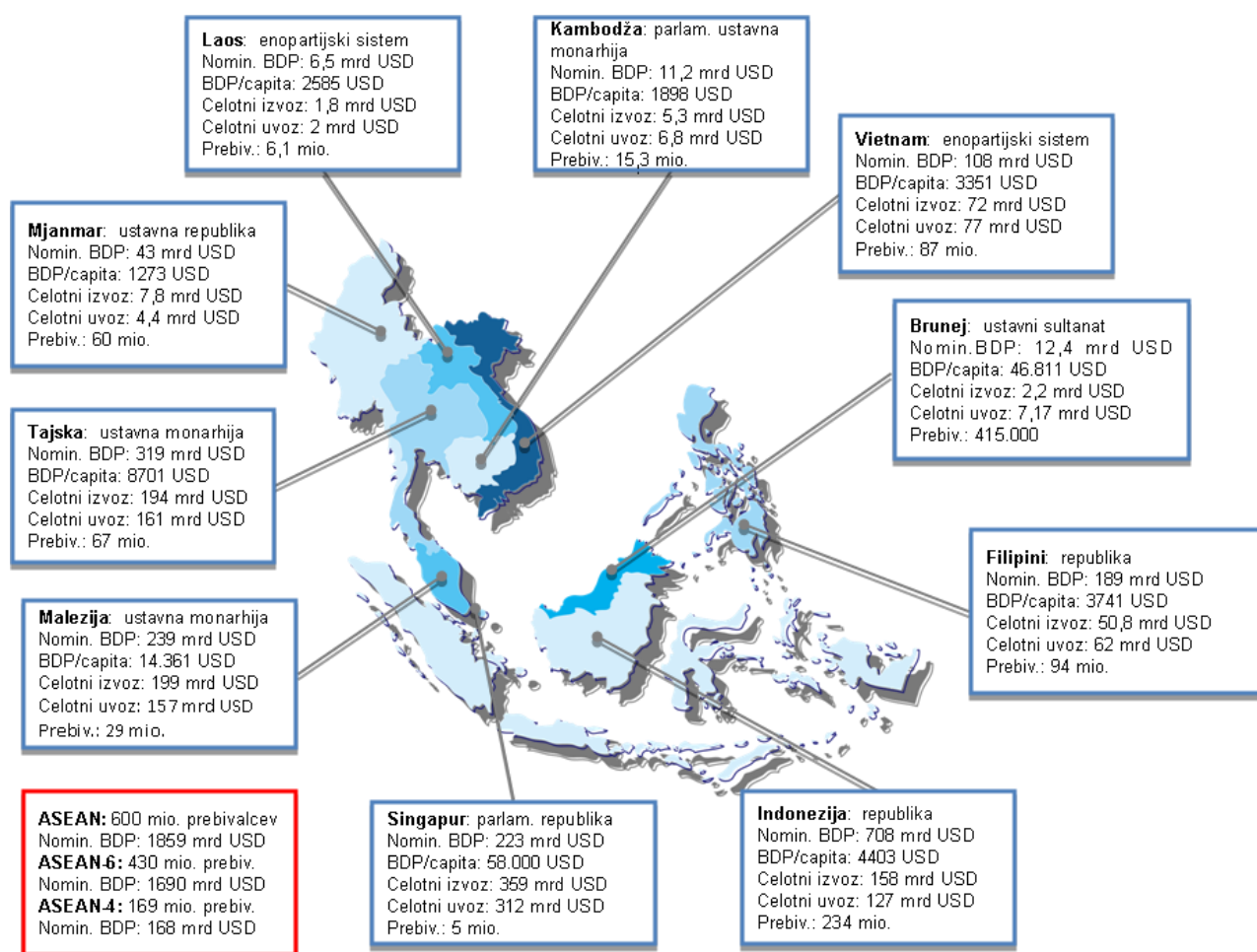
Cilj AFTA je bil oblikovanje integriranega regionalnega trga in spodbujanje znotrajpanožne trgovine med članicami, pa tudi povečanje konkurenčnosti regije in zanimanja tujih vlagateljev za vlaganja v območju ASEAN (Pomfret v El-Agraa, 1997). Po podatkih ASEAN je AFTA bistveno spodbudila trgovino med članicami. Med letoma 1993 in 1998 se je obseg intra-ASEAN trgovine povečal s 44,2 milijarde na 73,4 milijarde dolarjev, kar je v povprečju predstavljalo 13,2-odstotno letno rast. Izvoz med državami ASEAN je v primerjavi s celotnim izvozom ASEAN (+18,8%) rasel po 29,6-odstotni stopnji. To rast je ustavila azijska finančna kriza 1997/1998, ki je močnejše prizadela trgovino znotraj območja ASEAN kot pa trgovino z državami zunaj območja (ASEAN Secretariat, 2012a). Voditelji ASEAN pa so si zadali še ambicioznejši cilj in sicer ustanovitev Ekonomske skupnosti ASEAN (angl. *ASEAN Economic Community*) do leta 2015 z enotnim trgom, s čimer bi nastalo konkurenčno ekonomsko območje s prostim pretokom storitev, blaga, delovne sile, investicij in kapitala (ASEAN Secretariat, 2013c).

Ko je govora o regionalnem ekonomskem povezovanju držav ASEAN, gre za dva procesa – za povezovanje znotraj ASEAN, katerega rezultat je bilo oblikovanje območja proste trgovine AFTA, in za povezovanje s tretjimi državami v regiji, ki je v sodelovanju s Kitajsko pripeljalo do ustanovitve največjega prostotrgovinskega območja v Aziji – ACFTA. O slednjem bom podrobneje spregovorila v naslednjih poglavjih.

2.1.1 Predstavitev držav ASEAN

ASEAN združuje skoraj 600 milijonov ljudi in pokriva območje, ki obsega 4,4 milijona kvadratnih kilometrov. Skupen nominalni BDP povezave je v letu 2010 znašal okoli 1900 milijard dolarjev, dohodek na prebivalca pa dobrih 3100 dolarjev (ASEAN Secretariat, 2011a). ASEAN povezuje heterogeno skupino desetih držav. Razlike se ne odražajo le v njihovi velikosti in politični ureditvi, ampak tudi v višini BDP in dohodka na prebivalca, v obsegu trgovine ter gospodarski strukturi (Slika 5).

Slika 5: Osnovni podatki o državah ASEAN v letu 2010



Opomba: Podatki o BDP na prebivalca so podani v tekočih cenah v pariteti kupne moči.

Vir: ASEAN Secretariat, ASEAN Community in Figures (ACIF), 2011a; New Zealand Ministry of Foreign Affairs and Trade, Country Profiles, 2013.

Najbolj očitna delitev znotraj ASEAN je na t.i. stare (ASEAN-6)⁹, ki predstavljajo »jedro« organizacije, in nove članice (ASEAN-4), ki ni povezana samo z dolžino članstva v organizaciji, pač pa temelji predvsem na gospodarski razvitosti držav. Razlike sicer obstajajo tudi med članicami ASEAN-6, vendar so bistveno manjše. ASEAN-4 s 169 milijoni ljudi predstavlja več kot 28% celotnega prebivalstva ASEAN, nominalni BDP četverice pa je v letu 2010 predstavljal vsega 9% (168 mrd. dolarjev) celotnega BDP območja ASEAN (ASEAN Secretariat, 2011a).

Singapur je najbogatejša članica in edina razvita država ASEAN. BDP na prebivalca je v letu 2010 znašal okoli 58.000 dolarjev, kar je 40-krat več kot v Laosu (2585 dolarjev). Ob Singapurju le v Bruneju in Maleziji BDP na prebivalca presega 10.000 dolarjev. Najvišji BDP je v 2010 zabeležila Indonezija (708 mrd. dolarjev), sledita Tajsko (319 mrd. dolarjev) in Malezija (239 mrd. dolarjev). Nasprotno je BDP Bruneja znašal vsega dobrih 12 milijard dolarjev, kar ga postavlja na rep tik pred Laosom (6,5 mrd. dolarjev). Gospodarstvo Bruneja temelji v veliki meri na pridobivanju surove nafte in naravnega plina; njuna proizvodnja predstavlja 60% BDP in več kot 90% izvoza države (Brunei, 2013).

Države ASEAN-5 (brez Bruneja) so pretežno izvozno usmerjena gospodarstva, osredotočena predvsem na trge zunaj skupnega območja in tudi bolje integrirane v globalne trge. Singapur je kot eno najrazvitejših in odprtih gospodarstev v ASEAN zahvaljujoč svojemu strateškemu položaju postal regionalni sedež številnim multinacionalnim podjetjem. Glavni izvozni proizvodi so zabavna elektronika, visokotehnološki izdelki in farmacevtski proizvodi, vse bolj pa se uveljavljajo tudi finančne storitve. Singapur želi postati finančni center in središče visoke tehnologije v JV Aziji (Singapore, 2013).

Malezija se je iz primarno proizvajalke surovin v 70. letih razvila v državo z razvito večpanožno gospodarsko dejavnostjo. Država želi okrepiti panoge z visoko dodatno vrednostjo (visoka tehnologija, biotehnologija, storitve). Glavno izvozno blago so poleg elektronike še surova nafta in plin, palmovo olje in kavčuk (Malaysia, 2013). S Tajsko sta se v zadnjih letih razvili v središče proizvodnje avtomobilov in elektronike v regiji. Kmetijski in živilski proizvodi sicer ostajajo pomembnejše izvozno blago Tajske. Dve tretjini celotnega izvoza države odpade na trge ZDA, EU, Japonske in ASEAN (World Bank, 2007). Pomembna panoga tajskega gospodarstva je tudi turizem. Tajsko je drugi največji proizvajalec volframa in tretji največji proizvajalec kositra na svetu (Thailand, 2013).

Indonezija, Filipini in Vietnam so bili po letu 2000 ob Singapurju najhitreje rastoča gospodarstva ASEAN, rast so beležili predvsem na račun rasti industrijske proizvodnje. Indonezija je po številu prebivalcev največja država v ASEAN in četrta najbolj obljudena država na svetu. V političnem smislu ima precejšen vpliv tako v regionalnih kot mednarodnih odnosih. Bogata je z naravnimi viri (nafta, naravni plin), najpomembnejše industrijske panoge pa so oblačilna in obutvena ter avtomobilska industrija, proizvodnja električnih naprav in

⁹ K »starim« članicam se prišteva tudi Bahrajn.

opreme ter lesa. Med pomembne kmetijske proizvode sodijo kavčuk, palmovo olje, kakav in kava ter perutnina, govedina in ribe (Indonesia, 2013). Filipini so se zahvaljujoč manjši odvisnosti od izvoza in dokaj stabilni domači potrošnji izognili večjim pretresom zaradi globalnih gospodarskih in finančnih kriz. Gospodarstvo je v zadnjem desetletju beležilo rast v povprečju nad 4,5%. Od kmetijstva, nekdanje temeljne gospodarske dejavnosti, se je država v zadnjih letih preusmerila v industrijsko proizvodnjo in storitve. Glavni izvozni trgi Filipinov so Japonska, ZDA, ASEAN, EU in Kitajska (Philippines, 2013; World Bank, 2007).

Čeprav prištevamo Vietnam med ASEAN-4, je v ekonomskih statistikah pogosto izvzet iz te skupine zaradi svojega hitrega gospodarskega razvoja. Država je po sprejetih gospodarskih reformah leta 1987 naredila velik napredek. Njena gospodarska rast je bila vse od leta 1999 med najvišjimi v Aziji (nad 5%), delež revščine pa se je zmanjšal s 70% na 35%. Glavni izvozni trgi v letu 2005 so bili ZDA, Evropa in Japonska. Izvoz v ASEAN je znašal 15% celotnega izvoza, pretežno je bil namenjen v Singapur, Indonezijo in Malezijo (World Bank, 2007). Glavne industrijske panoge so prehrabena, tekstilna in obutvena industrija, rudarstvo, premogovništvo, jeklarska in kemična industrija (Vietnam, 2013). Delež kmetijstva v celotnem gospodarstvu se je od leta 2000 zmanjšal s 25% na manj kot 20%, delež industrije pa povečal s 36% na več kot 42% (New Zealand Ministry of Foreign Affairs and Trade, 2013).

Laos, Kambodža in Mjanmar sodijo po dohodku na prebivalca med revnejše članice ASEAN in najrevnejše države v Aziji. Z izjemo Mjanmara, kjer je leta 1989 prišla na oblast vojaška hunta, sta Laos in Kambodža konec 80. let stopila na pot političnih in gospodarskih reform, sprejetje načel tržnega gospodarstva pa je spodbudilo razvoj podjetništva in gospodarsko rast. Laoško gospodarstvo še vedno pretežno sloni na kmetijstvu (riž), čeprav izvoz temelji na naravnih virih (les, dragi kamni in minerali) in oblačilih, glavni izvozni trgi pa so Tajski, Vietnam in EU (World Bank, 2007). Rast kamboškega gospodarstva v zadnjih desetih letih poganjajo tekstilna industrija, gradbeništvo, kmetijstvo in turizem. Na tekstilno industrijo odpade okoli 70% celotnega izvoza države. Zahvaljujoč splošnemu sistemu preferencialov (angl. *Generalized System of Preference*), ki so ga Kambodži kot manj razviti državi podelile ZDA in EU, je večina izvoza usmerjena na ta dva trga, medtem ko je izvoz v države ASEAN majhen (5%) (World Bank, 2007). Mjanmar se je po politični tranziciji leta 2011 začel gospodarsko odpirati in privabljati tuje investitorje, kar se je odrazilo v povečanju gospodarske raste in obsegu tujih neposrednih investicij (v nadaljevanju TNI) zlasti v energetske panogi, tekstilni in prehrabeni industriji ter informacijski tehnologiji (Burma, 2013). Naravni plin predstavlja najpomembnejši vir dohodka, njegov delež v celotnem izvozu znaša okoli 30% (New Zealand Ministry of Foreign Affairs and Trade, 2013). Glavni izzivi za te države ostajajo revščina in slabo izobražena delovna sila, slabo razvita infrastruktura, zlasti na podeželju, v veliki meri pa tudi korupcija.

2.1.2 Makroekonomski položaj ASEAN

Azijska finančna kriza 1997/1998 je prekinila obdobje gospodarskega razcveta za večino držav ASEAN. Skoraj vse razvitejšje članice ASEAN-6 so zabeležile velik padec BDP, kriza pa je najbolj prizadela Indonezijo in Tajsko (-13,1% in -10,5%) (Tabela 2).

Tabela 2: Stopnja rasti realnega BDP v državah ASEAN med 1998 in 2012, v %

	1998	2003	2008	2009	2010	2012
Brunej	-0,6	2,9	-1,4	-1,8	2,6	1,0
Filipini	-0,6	3,7	3,4	1,1	7,3	6,8
Indonezija	-13,1	4,8	6,0	4,5	6,1	6,2
Malezija	-7,4	5,8	4,8	-1,6	7,2	5,6
Singapur	-2,1	4,6	1,8	-0,8	14,5	1,3
Tajska	-10,5	7,1	2,5	-2,2	7,8	6,5
Kambodža	5,0	12,6	6,7	0,1	5,0	7,0
Laos	4,0	5,8	7,8	7,6	7,2	7,9
Mjanmar	5,8	5,1	3,6	4,8	5,3	5,6
Vietnam	5,8	7,4	6,3	5,2	6,8	5,0
ASEAN	-5,9	6,6	4,9	1,3	7,1	5,7

Opomba: Z oranžno barvo so označene razvitejšje članice ASEAN-6, z rumeno pa manj razvite ASEAN-4.

Vir: ASEAN Secretariat, *ASEAN Community in Figures (ACIF)*, 2013b.

Države ASEAN-4 zaradi zaprtosti svojih gospodarstev krize v tolikšni meri niso občutile in so po letu 1997 beležile pozitivno rast BDP. Globalna ekonomska kriza leta 2008 je vnovič najbolj prizadela razvitejšje članice ASEAN, ki so beležile velik padec BDP. Po letu 2010 so imele države ASEAN-6 znova visoko rast BDP (5,7%), vendar so tudi ASEAN-4, med njimi zlasti Kambodža in Laos, v veliki meri pripomogle k rasti BDP skupnega območja (5,4%).

TNI predstavljajo pomemben kazalnik privlačnosti (tujega) tržišča za vlagatelje. Med letoma 2000 in 2011 se je pritok vseh TNI v območje ASEAN povečal s slabih 22 milijard na dobrih 109 milijard dolarjev, kar kaže na to, da so bile te države privlačne za vlagatelje. Delež TNI iz sveta se je v omenjenem obdobju zmanjšal z 98% na 83%, delež iz držav ASEAN pa povečal s 4% na dobrih 16% (Tabela 3).

Tabela 3: Pritok TNI v ASEAN med 2000 in 2011, v mio. USD in %

	2000	2005	2009	2010	2011
Skupaj (v mio. USD)	21.809	42.556	49.045	76.208	109.320
Intra-ASEAN (v %)	3,9	9,9	13,8	15,6	16,4
Preostali svet (v %)*	97,6	90,1	86,2	83,9	83,6

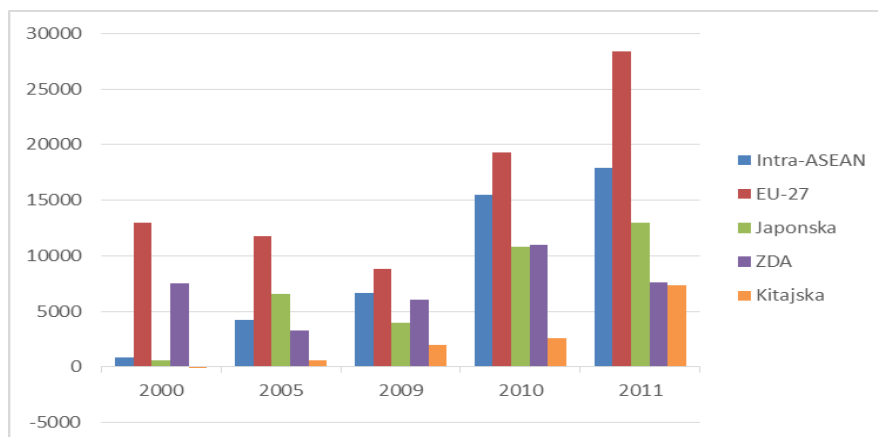
* Razlika med intra-ASEAN in preostalim svetom, ki se nanaša na »nedoločeno«, v tabeli ni navedena.

Vir: ASEAN Secretariat, *ASEAN Community in Figures (ACIF)*, 2013b.

Glede na obseg TNI so bile v obdobju 2000-2011 ob državah ASEAN (16,4%, 18 mrd. dolarjev) največje vlagateljice v ASEAN EU, ZDA in Japonska, ki so leta 2011 prispevale skupno za okoli 45% oz. 49 milijard dolarjev vseh TNI (Slika 6). TNI Kitajske so predstavljale le majhen delež vseh TNI v ASEAN (7,3 mrd. dolarjev oz. 6,7%). Iz tega je

mogoče sklepati, da sta bila ASEAN in Kitajska kljub krepitvi medsebojne trgovine pri TNI še vedno bolj konkurenta kot pa zainteresirana za medsebojna vlaganja (Wong & Chan, 2003).

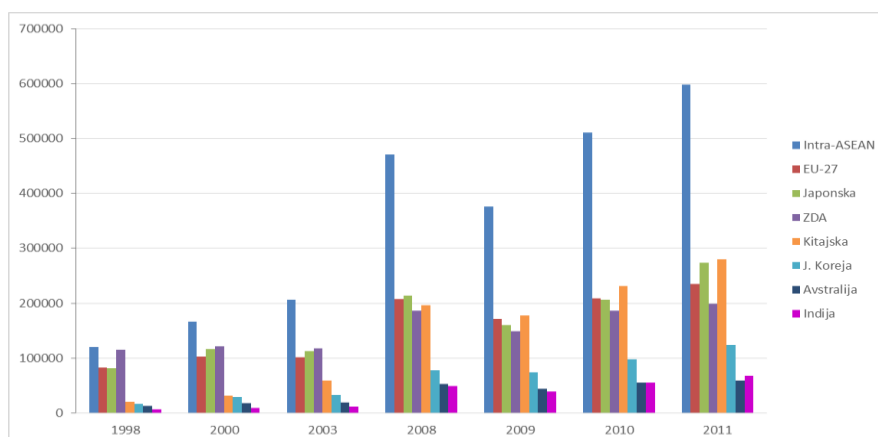
Slika 6: Pritok TNI v ASEAN glede na državo izvora med 2000 in 2011, v mio. USD



Vir: ASEAN Secretariat, *ASEAN Community in Figures (ACIF)*, 2013b.

Najpomembnejše zunanjetrgovinske partnerke ASEAN v obdobju 1998-2011 so bile Kitajska, EU, ZDA in Japonska (Slika 7). Vrednost trgovine s Kitajsko se je v tem obdobju povečala za več kot desetkrat, z 20,4 milijarde na 280 milijard dolarjev. Povečal se je tudi obseg intra-ASEAN trgovine in sicer s slabih 121 milijard dolarjev v letu 1998 na skoraj 600 milijard v 2010, kar je mogoče pripisati poglobljeni integraciji med članicami ASEAN (ASEAN Secretariat, 2013b). Glede na delež se je v celotni trgovini ASEAN med letoma 1998 in 2011 najbolj povečala trgovina s Kitajsko (s 3,5% na 11,7%), medtem ko se je z EU (2011: 9,8%), ZDA (2011: 8,3%) in Japonsko (2011: 11,5%) zmanjšala. Delež intra-ASEAN trgovine se je v tem obdobju povečal (z 19% na 25%), delež trgovine z zunanjimi trgovinskimi partnerji pa zmanjšal (z 81% na 75%) (ASEAN Secretariat, 2011b).

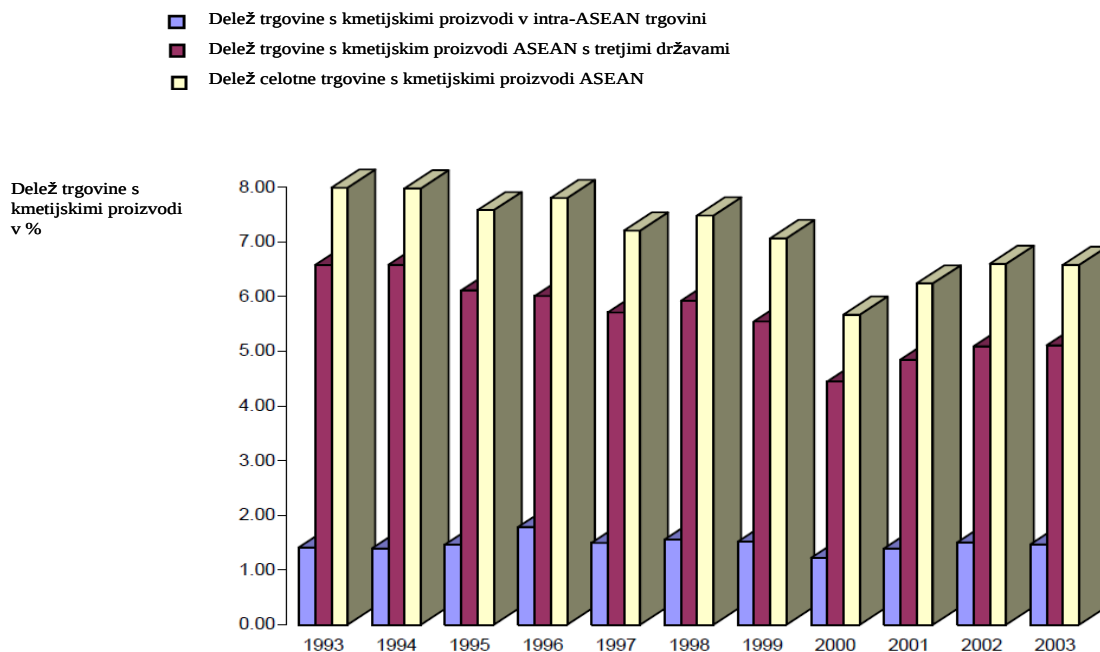
Slika 7: Trgovina med ASEAN in glavnimi trgovinskimi partnerji v 1998-2011, v mio. USD



Vir: ASEAN Secretariat, *ASEAN Community in Figures (ACIF)*, 2013b.

V strukturi izvoza in uvoza držav ASEAN prevladujejo elektronska oprema, goriva in olja, stroji in oprema ter električni aparati (Priloga 2). Podobna struktura prevladuje tudi v trgovini s Kitajsko (ASEAN Secretariat, 2010c). Trgovina s kmetijskimi proizvodi v celotni trgovini ASEAN ne zavzema visokega deleža in je pred letom 2004 znašala slabih 7 % (Slika 8).

Slika 8: Trgovina s kmetijskimi proizvodi med ASEAN in partnerji med 1993 in 2003, v %



Vir: Prirejeno po G.O. Pasadilla, *Preferential Trading Agreements and Agricultural Liberalization in East and Southeast Asia*, 2006.

Njen delež je do leta 2000 celo upadal (5,7%), šele po letu 2000 pa je začel znova naraščati predvsem zahvaljujoč izvozu v tretje države, s katerimi je ASEAN ustvaril večino trgovine s kmetijskim proizvodi (Pasadilla, 2006). Vidimo, da trgovina s kmetijskimi proizvodi za ASEAN ni imela velikega pomena. Se je pa po letu 1999 povečeval delež izvoza na Kitajsko (4,8%) v celotnem izvozu kmetijskih proizvodov ASEAN in v 2005 dosegel dobrih 10% (Yang & Chen, 2008).

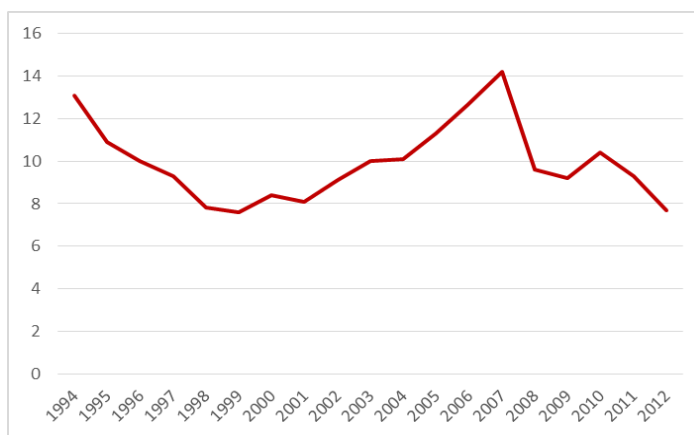
2.2 Razvoj odnosov med ASEAN in Kitajsko

K tesnejšemu gospodarskemu povezovanju med ASEAN in Kitajsko je prispevala vrsta političnih in ekonomskih dejavnikov. Eden od teh je bilo spoznanje, da ASEAN v vse bolj globaliziranem svetu kot gospodarski blok ni imel večjega vpliva na regionalno in globalno dogajanje, v ekonomskem smislu pa tudi ni bil sposoben tekmovati z integracijami, kot sta EU in NAFTA. Azijska finančna kriza, ki se je začela z valutno krizo na Tajskem leta 1997, je ustavila hiter gospodarski razvoj nekaterih držav ASEAN, obenem pa razkrila ekonomsko povezanost in odvisnost ASEAN in Kitajske. Slednja je z odločitvijo, da ne devalvira svoje valute, ki je služila kot valutno sidro za države v regiji, preprečila nadaljnjo serijo devalvacij in posledično obvarovala države ASEAN pred še hujšo krizo (U-ACT, 2011). Države

ASEAN so ob finančni krizi sprevidele svojo ranljivost, obenem pa upale, da bodo s Kitajsko, ki je postajala nova gospodarska velesila, okrepile sodelovanje (Cai, 2003).

Kitajska je v zadnjih dveh desetletjih beležila v povprečju skoraj 10-odstotno rast realnega BDP (Slika 9), kar je bila najhitrejša rast na svetu. Kitajski BDP se je po podatkih Svetovne banke s slabih 150 milijard dolarjev leta 1978 povečal na 8227 milijard dolarjev v letu 2012. Leta 2010 je Kitajska postala drugo največje gospodarstvo na svetu in s tem prehitela Japonsko (China overtakes Japan as World's second biggest economy, 2013), že leto prej pa je postala drugi največji prejemnik TNI in tako zaostala zgolj za ZDA (Foreign Direct Investment in China in 2010 Rises to Records \$105,7 Billion, 2013).

Slika 9: Stopnja rasti realnega BDP Kitajske med 1994 in 2012, v %



Vir: Prirejeno po World Bank, China, 2013.

Vstop Kitajske v WTO leta 2001, ki je bistveno pripomogel k njeni integraciji v svetovno gospodarstvo, je po mnenju številnih avtorjev tudi okrepil odnose z državami ASEAN v smislu večje liberalizacije trgovinskih in investicijskih tokov. Strani sta se v okviru danih zavez med drugim dogovorili o znižanju povprečne carinske stopnje za proizvode iz ASEAN v petih letih za 34% na 47%. Z uresničitvijo cilja vstopa v WTO je prišlo do preobrata v ekonomski politiki Kitajske, ki je bila pred letom 2000 usmerjena predvsem v multilateralno trgovinsko sodelovanje. Regionalno sodelovanje, tudi z ASEAN, ki je bilo dotlej potisnjeno na stran, je stopilo v ospredje (Wang, 2011).

2.2.1 Motivi v ozadju kitajskega povezovanja z ASEAN

Kaj je bilo dejansko v ozadju kitajske želje po tesnejšem gospodarskem povezovanju z državami JV Azije? Nekateri (Chandra, 2005; Bernardino, 2004) so mnenja, da je Kitajska s pobudo za ustanovitev ACFTA v prvi vrsti zasledovala strateško-politični in manj ekonomski interes, ki ga je treba razumeti kot protiukrep ZDA in hkrati kot zaščito trgovinskih interesov v JV Aziji. Drugi so izpostavljali ekonomski vidik. Kitajska kot država, katere gospodarstvo temelji na industriji, in kot velika uvoznica kmetijskih izdelkov je želela izkoristiti države ASEAN kot vir surovin in si zagotoviti vstop na rastoči trg skoraj 600 milijonov potencialnih

potrošnikov. Kitajska se je z ACFTA nadejala, da bo okrepila gospodarske in politične odnose z ASEAN, še zlasti pa okrepila izvoz in investicije v teh državah (Cai, 2003).

Številni avtorji ob tem poudarjajo, da so države ASEAN novo vlogo Kitajske v regiji ocenjevale z mešanim občutki »grožnje« in »upanja« oz. priložnosti, še zlasti po vstopu Kitajske v WTO. Ocen o Kitajski kot grožnji gre razumeti predvsem v smislu velikosti njenega gospodarstva in konkurence, ki jo predstavlja za ASEAN na njegovem domačem trgu kot tudi na trgih tretjih držav na račun poceni delovne sile in proizvodov. V Kitajski so videle tudi močnega konkurenta na področju TNI, ki bi se od ASEAN lahko preusmerile na kitajski trg (U-ACT, 2011). Nedvomno pa so tudi države ASEAN na drugi strani želele izkoristiti hiter gospodarski razvoj Kitajske in njen potencialni trg z 1,3 milijarde ljudi ter pridobiti del obsežnih tujih investicij, ki so se stekale na Kitajsko (Chia, 2003). Konferenca ZN o trgovini in razvoju (UNCTAD) v svojem poročilu o trgovini za leto 2004 ugotavlja, da je bila hitra gospodarska rast Kitajske v letu 2003 in v začetku 2004 »glavni motor, ki je poganjal rast večine držav v regiji« (UNCTAD, 2004). Dewitari et al. (2009) so prišli do zaljučka, da je šlo pri povezovanju Kitajske in ASEAN v ACFTA za vzajemno korist. Kitajska je kot gospodarska velesila v regiji s predlogom o ustanovitvi prostotrgovinskega območja državam ASEAN ponudila ekonomsko stabilnost, te pa so v zameno pristale na odpravo trgovinskih ovir in odprtje svojih trgov.

2.2.2 Pot do ustanovitve skupnega prostotrgovinskega območja

Za Kitajsko je bila JV Azija vselej strateško in gospodarsko pomembna. Z nekaterimi državami v regiji je Peking gojil tesne vezi vse od konca Hladne vojne, a uradnih stikov med ASEAN in Kitajsko pred 1990 ni bilo. To se je spremenilo po letu 1990, ko je Peking formalno vzpostavil diplomatske odnose z vsemi članicami ASEAN (Chinwanno, 2005). Kitajska je leta 1996 iz posvetovalnega partnerja postala polnopravni partner v dialogu z ASEAN, strani pa sta vzpostavili sodelovanje na političnem, gospodarskem in znanstvenem področju. Decembra 1997 sta podpisali tudi skupno izjavo o vzpostavitvi partnerstva na podlagi dobrososedskih odnosov in medsebojnega sodelovanja (Saw et al., 2005). Odnosi med Kitajsko in ASEAN so se po tem začeli hitro razvijati in tudi vsebinsko dobivali vse bolj na pomenu.

Ideja o ustanovitvi skupnega prostotrgovinskega območja je bila prvič predstavljena na srečanju ASEAN+ v Manili leta 1999 (Cai, 2003). Leto kasneje je tedanji kitajski premier Zhu Rongji uradno podal pobudo za vzpostavitev skupnega prostotrgovinskega območja. Na njegov predlog je bila ustanovljena tudi skupna ekspertna skupina, ki je dobila nalogo pripraviti oceno posledic tesnejšega gospodarskega sodelovanja med ASEAN in Kitajsko s perspektivo ustanovitve skupnega prostotrgovinskega območja. Opogumljeni z optimističnimi ocenami poročila so se voditelji na vrhu ASEAN-Kitajska v Bruneju novembra 2001 dogovorili, da ustanovijo prostotrgovinsko območje ACFTA v prihodnjih desetih letih (Wang, 2011). Novembra 2002 je bil v Phnom Penhu podpisan Okvirni sporazum o vsestranskem gospodarskem sodelovanju med ASEAN in Kitajsko (angl. *Framework Agreement on*

Comprehensive Economic Cooperation between ASEAN and China), ki je položil temelje ustanovitvi ACFTA. Pomemben mejnik v odnosih med stranema predstavlja tudi pristop Kitajske Sporazumu o prijateljstvu in sodelovanju (angl. *Treaty on Amity and Cooperation*) z ASEAN leta 2003. V njem sta Kitajska in ASEAN drug drugega priznala za strateškega partnerja in se zavezala, da si bosta prizadevala pospešiti združitev njunih trgov v skupno območje proste trgovine. Tabela 4 prikazuje ključne mejnike v procesu oblikovanja prostotrgovinskega območja ACFTA.

Tabela 4: Kronologija ključnih dogodkov v procesu vzpostavitve ACFTA

Podpis	Uveljavitev	Dogodek
	1996	Vzpostavitev formalnih odnosov med ASEAN in Kitajsko
	2001	Začetek pogovorov in predlog o oblikovanju prostotrgovinskega območja med ASEAN in Kitajsko (ACFTA)
4.11.2002	1.7.2003	Okvirni sporazum o vsestranskem gospodarskem sodelovanju med ASEAN in Kitajsko
8.10.2003		Pristop Kitajske Sporazumu o prijateljstvu in sodelovanju z ASEAN
	1.1.2004	Sporazum EHP
29.11.2004	1.1.2005	Sporazum o trgovini z blagom (TIG)
14.1.2007	1.7.2007 (delno)	Sporazum o trgovini s storitvami (TIS)
15.8.2009	1.1.2010	Sporazum o investicijah
	1.1.2010	Uveljavitev ACFTA za ASEAN-6
	1.1.2015	Uveljavitev ACFTA za ASEAN-4

Vir: ASEAN Secretariat, About ASEAN, 2010a; ASEAN Secretariat, Agreement on Trade in Goods of the Framework Agreement on Comprehensive Economic Co-operation between ASEAN and China, 2010b; ASEAN Secretariat, Framework Agreement on Comprehensive Economic Co-operation between ASEAN and the People's Republic of China, 2010d.

2.3 Okvirni sporazum o gospodarskem sodelovanju med ASEAN in Kitajsko

Z Okvirnim sporazum o vsestranskem gospodarskem sodelovanju sta se ASEAN in Kitajska dogovorila o postopnem znižanju oz. odpravi carin in necarinskih ovir v trgovini z blagom in storitvami ter o vzpostavitvi transparentnega in liberalnega investicijskega okolja. Ključna točka tega sporazuma pa je, da so se države pogodbenice zavezale k ustanovitvi prostotrgovinskega območja ACFTA v prihodnjih desetih letih.

Sporazum o ustanovitvi ACFTA nedvomno predstavlja najpomembnejši korak k poglobitvi regionalnega sodelovanja med ASEAN in Kitajsko. Z uveljavitvijo ACFTA 1. januarja 2010¹⁰ je nastalo največje prostotrgovinsko območje na svetu, ki je združilo 1,9 milijarde ljudi oz. 28% svetovnega prebivalstva, in tretje največje prostotrgovinsko območje na svetu, katerega

¹⁰ S 1. januarjem 2010 so poleg sporazuma s Kitajsko stopili v veljavo še štirje prostotrgovinski sporazumi med ASEAN in partnerskimi državami - Avstralijo in Novo Zelandijo, Japonsko, Južno Korejo ter Indijo.

skupni BDP je znašal 6600 milijard dolarjev, obseg trgovine pa 4300 milijard dolarjev oz. 13% celotne svetovne trgovine (ASEAN Secretariat, 2011c).

V pogajanjih sta tako ASEAN kot Kitajska pristala na določene koncesije. Kitajska se je spričo razlik v gospodarskem razvoju desetih držav ASEAN strinjala z uveljavitvijo načela največjih ugodnosti v skladu s pravili WTO za vse države ASEAN, tudi tiste, ki še niso bile članice te organizacije. Strinjala se je tudi z različno časovnico glede ukinitve carin za štiri novejšje članice ASEAN. V zameno so države ASEAN Kitajski priznale status tržnega gospodarstva, kar ji sicer v okviru WTO še ni bilo priznано (Wang, 2011).

Okvirni sporazum je postavil temelje za sklenitev nadaljnjih sporazumov med ASEAN in Kitajsko, in sicer sporazuma o trgovini z blagom (angl. *Agreement on Trade in Goods - TIG*), o trgovini s storitvami (angl. *Agreement on Trade in Services - TIS*) in o investicijah (angl. *Investment Agreement*) (ASEAN Secretariat, 2011c). Najpomembnejši med njimi je sporazum TIG, ki ureja liberalizacijo trgovine z blagom. Sporazum vsebuje med drugim določila o znižanju oz. odpravi carin na blago, o odpravi necarinskih ukrepov in drugih oblik zaščite, pravila glede izravnalnih in protidumpinskih ukrepov kot tudi pravila o poreklu in mehanizmu za razreševanje sporov (ASEAN Secretariat, 2010a). V skladu s tem sporazumom sta se strani sporazumeli o znižanju oz. odpravi carin po sledečih shemah:

- Program *Early Harvest* (EHP)
- *Normal Track* (*Normal Track I*, *Normal Track II*)
- *Sensitive Track* (*Sensitive List*, *Highly Sensitive List*)

V skladu s shemo EHP je bila predvidena predčasna odprava carin za določene skupine kmetijskih proizvodov do leta 2006 za ASEAN-6 in do leta 2010 za ASEAN-4. Znižanje oz. odpravo carin za blago, ki ni bilo vključeno v sporazum EHP, sta urejali shemi *Normal Track* in *Sensitive Track*:

- Seznam *Normal Track* je predvidel postopno popolno odpravo carin med ASEAN-6 in Kitajsko v obdobju med 1. januarjem 2005 in 1. januarjem 2010. Do leta 2010 so bile tako ukinjene uvozne carine na 90% proizvodov, s katerimi so trgovale države ASEAN-6 in Kitajska (*Normal Track I*). Glede carin, ki ne bodo odpravljene v tem obdobju, sta se strani dogovorili, da bodo postopno odpravljene do leta 2012 (*Normal Track II*). Za ASEAN-4 je shema predvidela popolno odpravo carin do leta 2015 oz. do leta 2018.
- Seznam *Sensitive Track* je vključeval občutljive skupine proizvodov v industrijah, ki potrebujejo čas za prilagoditev. Države so se sporazumele, da se bodo glede znižanja oz. odprave carinskih stopenj kot tudi časovnih rokov dogovarjale med seboj. Določile so tudi zgornjo mejo tarifnih postavk, ki se jih sme vključiti v omenjeni seznam. Končni cilj je bila odprava vseh uvoznih carin na vse proizvode najkasneje do leta 2018 za ASEAN-6 in do leta 2020 za ASEAN-4 (Tabela 5).

Tabela 5: Časovnica znižanja carin za ASEAN-6 in ASEAN-4 v trgovini s Kitajsko

Shema	Končna carinska stopnja	Leto uveljavitve	
		ASEAN-6	ASEAN-4
EHP	0%	2004-2006	2004-2010
Normal Track	0%	2005-2010	2005-2015
Sensitive Track	0%	2018	2020

Vir: Prirejeno po ASEAN Secretariat, Agreement on Trade in Goods of the Framework Agreement on Comprehensive Economic Co-operation between ASEAN and China, 2010b.

Ob omenjenih treh shemah je Okvirni sporazum urejal tudi druga področja okrepljenega sodelovanja. Gre za kmetijstvo, informacijsko in komunikacijsko tehnologijo, razvoj človeških virov ter investicije in razvoj bazena ob reki Mekong. Sodelovanje naj bi razširili tudi še na bančništvo, finance, turizem, industrijo, promet, intelektualno lastnino, mala in srednje velika podjetja, okolje, ribištvo, gozdarstvo, rudarstvo, energijo itd. (ASEAN Secretariat, 2010d).

S posebnim protokolom so bila v Okvirni sporazum vključena tudi pravila o poreklu blaga, ki vsebujejo kriterije za določanje porekla blaga. Da bi bilo določeno blago deležno znižanih carinskih stopenj v skladu z ACFTA, mora za proizvod veljati, da izvira iz države ASEAN in/ali Kitajske, kar pomeni, da vsebuje vsaj 40% vsebine bodisi iz ASEAN in/ali Kitajske (ASEAN Secretariat, 2013a). V primeru ACFTA velja polna kumulacija pravil o poreklu blaga, ki dovoljuje uporabo materialov oz. delov iz partnerskih držav, četudi ti ne izvirajo iz teh držav, če je le blago v zadnji državi partnerki v zadostni meri predelano v skladu s pravili o poreklu (Medalla & Balboa, 2009).

2.4 Program *Early Harvest*

V želji izkoristiti možnosti znižanja carin, dogovorjenih z Okvirnim sporazumom, še pred uveljavitvijo ACFTA leta 2010, sta se ASEAN in Kitajska sporazumela o izvajanju programa EHP. Z njim sta želela v čim krajšem času sprostiti trgovino s kmetijskimi proizvodi, od katere sta si obetala vzajemno korist. Sporazum EHP je stopil v veljavo 1. januarja 2004, predvideval pa je odpravo carin za pretežno nepredelane kmetijske proizvode iz osmih poglavij (01-08) Harmoniziranega sistema nazivov in šifriranja blaga (v nadaljevanju 01-08 HS). EHP se nanaša na 562 skupin proizvodov, klasificiranih na nivoju osem mestne šifre v omenjenih osmih poglavjih. Poglavja 01-08 HS zajemajo okoli 10% vseh tarifnih števil v klasifikaciji HS in med drugim vključujejo žive živali, ribe, mlečne izdelke, sadje in zelenjavo (Tabela 6) (Pasadilla, 2006).

Proizvodi iz sporazuma EHP so uvrščeni v tri kategorije glede na to, za koliko se bodo po predvideni časovnici znižale carinske stopnje med ASEAN in Kitajsko. Časovni načrt se razlikuje za ASEAN-6 in ASEAN-4, in sicer predvideva odpravo carin (z začetkom 1. januarja 2004) do leta 2006 za ASEAN-6 oz. do leta 2010 za ASEAN-4 (Podrobnejši pregled

kategorij in predvideno znižanje carinskih stopenj sta predstavljena v prilogah 3 in 4). Izhodišče za znižanje carin so bile veljavne stopnje MFN (U-ACT, 2011).

Tabela 6: Proizvodi EHP po poglavjih 01-08 HS

Poglavje	Opis	Št. tarifnih števil
01	Žive živali	19
02	Meso in drugi užitni klavnični proizvodi	29
03	Ribe, raki, mehkužci in drugi vodni nevretenčarji	73
04	Mleko in mlečni izdelki	22
05	Proizvodi živalskega izvora	15
06	Živo drevje in druge rastline	8
07	Užitne vrtnine, nekateri korenin in gomolji	21
08	Užitno sadje in oreški	27
		214

Vir: E.M. Medalla & J.D. Balboa, The Impact of ASEAN-China FTA Early Harvest Program: The Case of Philippines with Focus on Short-Run Effects on the Agriculture Sector, 2007.

Sporazum o EHP temelji na načelu recipročnosti: ugodnosti glede carin za proizvode EHP ene države veljajo tudi za vse ostale države ASEAN in Kitajsko, medtem ko za specifične proizvode, ki so jih posamezne države vključile v shemo EHP, te ugodnosti veljajo zgolj za to državo in Kitajsko. Izjema sta Brunej in Singapur, ki uživata ugodnosti za vse specifične proizvode vseh držav, vključene v EHP, prav tako pa sta avtomatično vključena v vse posebne dogovore, sklenjene med Kitajsko in posamezno državo ASEAN (Pupphavesa, 2008). Čeprav je bila večina držav ASEAN naklonjenih odprtju svojih trgov za kitajske kmetijske proizvode, pa so nekatere vendarle imele pomisleke in so si uspele izpogajati vrsto ugodnosti (ASEAN Secretariat, 2011c). Strani sta se tako dogovorili, da smejo države določene proizvode izločiti iz EHP oz. vključiti v EHP tudi proizvode, ki ne spadajo v 01-08 HS, a le takrat, ko se o tem posebej dogovorita Kitajska in posamezna članica ASEAN (Natančnejše število vključenih in izločenih proizvodov je navedeno v prilogi 5). Nekatere države ASEAN so tako izločile občutljive kmetijske proizvode, kot sta denimo riž in palmovo olje (Dewitari et al., 2009). Brunej in Singapur sta sprejela EHP brez pripomb oz. dodatnih zahtev, medtem ko so Vietnam, Kambodža, Laos in Malezija predložili seznam proizvodov, ki so jih želeli izločiti iz EHP. Malezija je obenem na seznam vključila dodatnih 87 proizvodov, Indonezija pa 14. Med temi so bili tudi proizvodi iz predelovalnih dejavnosti, na primer kava, palmovo in kokosovo olje, kakav v prahu, vulkanizirana guma, steklo za katodne cevi in les. Tajsko je denimo vključila antracit in koks iz premoga (Pupphavesa, 2008).

Filipini so bili edina država, ki so imeli močne zadržke do pristopa EHP in sicer iz strahu pred pritokom poceni kitajskih kmetijskih proizvodov. Sporazumu so pristopili šele po dodatnih pogajanjih s Kitajsko leta 2005¹¹. Filipini so se odločili iz EHP izločiti prek 200 proizvodov, na drugi strani pa so na seznam vključili kokosovo olje in kakav v prahu – proizvode torej, v katerih ima država primerjalno prednost. Filipini so si sicer obetali lažji dostop na kitajski trg

¹¹ Kitajska in Filipini sta dogovor o EHP podpisala šele aprila 2005, v veljavo pa je stopil 1. januarja 2006.

predvsem za tropsko sadje in morske proizvode (Medalla & Balboa, 2007). Zdi se, da so bile z izjemo Filipinov ostale članice ASEAN naklonjene sprostitvi trgovine s kmetijskimi proizvodi s Kitajsko.

Okvirni sporazum državam tudi dovoljuje, da pospešijo znižanje oz. odpravo carin za proizvode iz EHP, v kolikor bi to želele. Tajsko je tako že junija 2003 v okviru EHP s Kitajsko podpisala poseben dvostranski sporazum o predčasni odpravi carin za zelenjavo in sadje. V skladu s sporazumom sta strani s 1. oktobrom 2003 odpravili uvozne carine za 188 vrst sadja in zelenjave (Zamroni, 2006). O tem dogovoru bom podrobneje spregovorila v enem naslednjih poglavij.

Pogajanja o sprostitvi trgovine s kmetijskimi proizvodi v mednarodni trgovini običajno veljajo za eno najboljčutljivejših vprašanj, ne samo zaradi tesne povezanosti z oskrbo in varnostjo hrane v posamezni državi, pač pa tudi zaradi morebitnih družbenih posledic, ki bi jih sprememba politike v povezavi s tem imela v državi (Medalla & Balboa, 2007). Medtem ko se večina prostotrgovinskih sporazumov izogiba liberalizaciji trgovine s kmetijskimi proizvodi, pa prostotrgovinski sporazum ACFTA prav skozi EHP pospešuje odpravo carin za pomemben del kmetijskih proizvodov (Pasadilla, 2006).

2.5 Ocene koristi in stroškov ACFTA

Že pred samo uveljavitvijo ACFTA so bile opravljene teoretske in empirične raziskave in ocene o morebitnih pozitivnih in negativnih učinkih prostotrgovinskega sporazuma. Številni avtorji so se strinjali, da bo sporazum vključenim državam prinesel vrsto koristi in priložnosti predvsem na področjih, kjer imajo te primerjalno prednost, hkrati pa tudi izzive, s katerimi se bodo morale soočiti zlasti države ASEAN.

Po uveljavitvi ACFTA je zaradi odprave trgovinskih ovir (in posledično znižanja transakcijskih in transportnih stroškov) mogoče pričakovati povečanje trgovinske menjave in ekonomske učinkovitosti. Bolj integriran trg bo pritegnil več tujih investicij, kar bo pozitivno vplivalo na zaposlenost in večjo blaginjo držav, vključenih v prostotrgovinsko območje. Multinacionalke bodo začele dojemati trg ASEAN in Kitajske kot enotni trg, zaradi česar bodo prestrukturirale nabavno verigo in racionalizirale proizvodno mrežo, to pa bo vodilo do prerazporeditve TNI in trgovinskih tokov v regiji v korist Kitajske in ASEAN (Tong & Keng, 2010). Koristi od ACFTA bodo imeli zlasti potrošniki v smislu kakovostnih in cenejših izdelkov ter večje izbire (ASEAN Society, 2011). Korist bi lahko imel tudi storitveni sektor - zahvaljujoč prostemu pretoku delovne sile bi lahko Kitajska potrebe po visoko kvalificiranih delavcih v zdravstvu, šolstvu itd. pokrila z delovno silo iz ASEAN (Pushpanathan, 2002). Turizem je ena od panog, kjer se v prihodnjih letih obeta rast, saj so države ASEAN med priljubljenimi destinacijami kitajskih turistov, Kitajska pa pomemben turistični trg za ASEAN (Tong & Keng, 2010). Skupno prostotrgovinsko območje bi lahko spodbudilo tesnejše sodelovanje pri številnih tehničnih in infrastrukturnih projektih. Eden takih je projekt razvoja območja ob reki Mekong (angl. *Greater Mekong Sub-Region*). Nenazadnje ne gre spregledati

tudi političnega vidika vzpostavitve prostotrgovinskega območja, ki bo okrepilo občutek skupnosti, zmanjšalo napetosti in prispevalo k večji stabilnosti v regiji (Chia, 2004).

Z ozirom na podobno strukturo proizvodnje in povpraševanja bi lahko bila ASEAN in Kitajska ostra tekmeča na regionalnem kot tudi na pomembnih trgih tretjih držav, npr. ZDA in Japonske (Yang & Martinez-Zarzoso, 2013). Tongzon (v Vinh, 2011) je ugotovil, da je struktura kitajskega izvoza podobna ASEAN, glavni izvozni izdelki Kitajske (tekstil, obutev, kemikalije, stroji, električne naprave, zelenjava, kovine itd.), na katere odpade 84% celotnega kitajskega izvoza, pa so tudi glavni izvozni izdelki ASEAN.

Povečano konkurenco med ASEAN in Kitajsko je pričakovati zlasti v podobnih delovno-intenzivnih panogah ter v panogah z nizko dodano vrednostjo, v katerih ima Kitajska še vedno v veliki meri konkurenčno prednost s svojo poceni delovno silo, zaradi česar bi lahko prišlo do selitve proizvodne dejavnosti domačih in tujih podjetij iz ASEAN na Kitajsko¹². Bojazni glede morebitnih negativnih učinkov ACFTA so se pojavljali zlasti v Indoneziji, na Tajskem in Filipinih, kjer so menili, da bo največ koristi od ACFTA imela predvsem Kitajska (Booth, 2011). Z odpravo carin na kmetijske in industrijske proizvode bi lahko ceneni kitajski izdelki preplavili trg ASEAN, negativne posledice pa bi občutili zlasti tisti proizvajalci v državah ASEAN, ki so usmerjeni pretežno na domači trg in s tem manj konkurenčni (ASEAN Secretariat, 2001). Predstavniki indonezijske tekstilne industrije so vlado denimo pozvali, naj spričo kitajskih proizvodov uvede carinske in druge zaščitne ukrepe (Indonesia to seek delay of China-ASEAN trade pact – minister, 2011), indonezijska trgovinska zbornica pa se je zavzela za ponovna pogajanja glede prostotrgovinskega sporazuma in hkrati opozorila na nevarnost trgovinskega primanjkljaja (Chamber of Commerce calls for ACFTA renegotiation, 2012). Podatki o trgovinski bilanci Indonezije med 2004 in 2011 dejansko kažejo, da je država vse do leta 2007 v trgovini s Kitajsko beležila presežek (1,1 mrd. dolarjev), zatem pa do leta 2010 povečala primanjkljaj na 5,6 mrd. dolarjev (The Impacts of ACFTA to Indonesia-China Trade , 2011).

Dvomi v korist ACFTA delno izhajajo iz strahu, da bi se lahko ponovil tajski scenarij. Vlada premiera Thaksina (2001-2006) je namreč v okviru posebnega sporazuma med Tajsko in Kitajsko¹³ odpravila carine na okoli 200 proizvodov sadja in zelenjave. Posledice so čutili predvsem tajski kmetje, saj so tajski trg preplavili kitajski proizvodi, medtem ko so bili tajski proizvodi na kitajskem trgu še vedno deležni različnih trgovinskih omejitev (Booth, 2011). Primer Tajske tudi kaže, da je kmetijstvo eno od področij, za katerega se je izkazalo, da lahko Kitajska na njem konkurira z zelo širokim asortimentom kmetijskih proizvodov (Bello, 2010).

¹² V zadnjih letih se sicer kaže težnja po selitvi proizvodnje s Kitajske, kjer prihaja zaradi rasti plač do višanja stroškov delovne sile, v Vietnam, Kambodžo in druge države ASEAN, ki konkurirajo s cenejšo delovno silo.

¹³ Gre za sporazum o predčasni odpravi carin med Tajsko in Kitajsko – AEHP.

2.5.1 Pregled *ex ante* in *ex post* empiričnih analiz

V zvezi z morebitnimi učinki ACFTA so bile opravljene številne simulacijske analize *ex ante* in *ex post*. Ker je ACFTA v veljavi šele od leta 2010, je njene učinke težko izmeriti, zato so tudi *ex post* analize manj številčne. Študije *ex ante* skušajo oceniti morebitne učinke ekonomske integracije pred njeno uveljavitvijo, *ex post* pa analizirajo za nazaj, kaj se je zgodilo po vzpostavitvi integracije. Za razliko od *ex ante* so *ex post* raziskave manj tvegane, čeprav se soočajo s problemom oblikovanja ustreznega *anti-monde*¹⁴, ki naj bi na podlagi količin trgovanega blaga pokazal, kaj bi se zgodilo, če do integracije ne bi prišlo. Glede na pristop, ki ga uporabljajo pri oblikovanju *anti-monde*, Grimwade (2007) raziskave razdeli na a) rezidualne b) ekonometrične in c) analize izračunljivega modela splošnega ravnovesja (angl. *Computable General Equilibrium models - CGE*).

Tabela 7 prikazuje pregled empiričnih študij, katerih ugotovitve so relevantne za predmet pričujoče naloge. Med študijami prevladujejo *ex ante* analize, ki uporabljajo model CGE. Večina analiz *ex ante* je prišla do ugotovitve, da bosta po uveljavitvi ACFTA tako ASEAN kot Kitajska imela neto koristi od trgovine, in sicer tako v smislu povečanja BDP kot tudi obsega trgovine (Park et al., Kawai & Wignaraja, Chirathivat). Med ASEAN in Kitajsko bo prišlo do učinka ustvarjanja, v trgovini s tretjimi državami pa do preusmerjanja trgovine (Park et al., ACEGEC). Pričakovati je povečanje obsega trgovine s kmetijskim proizvodi (Qiu et al.) kot tudi z drugimi proizvodi (Roland-Holst, Chirathivat & Mallikamas) med ASEAN in Kitajsko. Učinki ACFTA bodo za obe strani različni. Med državami ASEAN bodo največ pridobile razvitejše članice (ACEGEC). Analizi *ex post* pa ugotavljata, da je ACFTA spodbudila trgovino med članicami ASEAN (intra-ASEAN). Učinek ustvarjanja trgovine med ASEAN in Kitajsko je zelo majhen oz. opazen samo pri določenih skupinah proizvodov. Kot kaže, ACFTA tudi ni povzročila znatnega učinka preusmerjanja trgovine od intra-ASEAN k trgovini med ASEAN in Kitajsko. Analiza učinkov uveljavitve sporazuma EHP (Yang & Chen) pa je pokazala, da bo prišlo do povečanja trgovine s proizvodi EHP za vse države prostotrgovinskega območja, v trgovini z nečlanicami pa do preusmerjanja trgovine.

¹⁴ Izraz *anti-monde* bi lahko prevedli kot nasprotno stanje obstoječemu stanju.

Tabela 7: Pregled ex ante in ex post empiričnih analiz učinkov ACFTA

Raziskava	Avtor	Obdobje	Države	Metodologija	Ugotovitve
Ex ante analiza učinkov ACFTA z ozirom na BDP in blaginjo	Park et al. (2009)	2001	ASEAN, Kitajska	CGE	• neto koristi od trgovine za ASEAN in Kitajsko • povečanje BDP in blaginje skupnega območja • TC med ASEAN in Kitajsko, TD od tretjih držav** • izvoz ASEAN na Kitajsko večji od kitajskega izvoza v ASEAN
Ex ante analiza učinkov ACFTA na trgovino s kmetijskimi proizvodi Kitajske	Qiu et al. (2007)	n.p.	ASEAN, Kitajska, ostali svet	GTAP*	• izboljšanje alokacije virov za ASEAN in Kitajsko • pozitiven učinek na trgovino s kmetijskimi proizvodi med ASEAN in Kitajsko • povečanje kitajskega izvoza zelenjave, pšenice itd. (primerjalne prednosti) ter uvoza rastlinskega olja in sladkorja
Ex ante analiza liberalizacije trgovine ASEAN-Kitajska	Roland-Holst (2002)	1997	ASEAN, Kitajska, ostali svet	GTAP	• povečanje obsega trgovine ASEAN-Kitajska • trgovinski presežek za države ASEAN zaradi povečanja kitajskega uvoza
Ex ante analiza učinkov odprave carin zaradi ACFTA na trgovino ASEAN-Kitajska	Chirathivat & Mallikamas (2004)	1999	ASEAN, Kitajska, ostali svet	GTAP	• povečanje realnega BDP in medsebojne trgovine • koristi za Kitajsko pri izvozu tekstila, avtomobilov in elektr. opreme, negativne posledice zaradi uvoza kmetijskih izdelkov iz ASEAN • koristi za ASEAN pri izvozu kemikalij, kavčuka, plastike itd., negativne posledice zaradi uvoza sadja in zelenjave iz Kitajske
Ex ante simulacijska študija učinkov ACFTA za ASEAN in Kitajsko	Ekspertna skupina ASEAN-Kitajska (ACEGEC) (2001)	1995	ASEAN, Kitajska, ostali svet	GTAP	• povečanje izvoza ASEAN na Kitajsko za 48%, povečanje BDP ASEAN za 0,9% • povečanje kitajskega izvoza v ASEAN za 55%, povečanje BDP Kitajske za 0,3% • med državami ASEAN največ koristi Indonezija, Malezija, Singapur in Tajsko • TD od tretjih držav

»se nadaljuje«

»nadaljevanje«

Raziskava	Avtor	Obdobje	Države	Metodologija	Ugotovitve
Ex post analiza trgovinskih učinkov ACFTA na izvoz	Yang & Martinez-Zarzoso (2013)	1995-2010	ASEAN, Kitajska, 20 najpomemb. trgovinskih partnerk Kitajske	Gravitacijski model	- povečanje trgovine znotraj ACFTA in z državami zunaj ACFTA - TC za končne izdelke in kemične proizvode; pri kmetijskih surovinah in strojni opremi ni znatnih učinkov TC ali TD
Ex post analiza učinkov TC in TD po uveljavitvi ACFTA	Vinh (2011)	1992-2009	ASEAN, Kitajska	Gravitacijski model	majhen učinek TC zaradi ACFTA; ni učinka TD od intra-ASEAN k trgovini med ASEAN in Kitajsko
Ekonomski učinki EHP	Yang & Chen (2008)	2004-2006	ASEAN, Kitajska, ostali svet	Gravitacijski model	- znatno povečanje blaginje za ASEAN-5, majhno za Kitajsko - povečanje uvoza in izvoza proizvodov EHP za vse države v ACFTA - TD od nečlanic ACFTA

* GTAP temelji na javno dostopni globalni bazi podatkov o bilateralni trgovini, transportu idr. za posamezno leto za več kot 50 vrst blaga.

** TC je skrajšava za ustvarjanje trgovine, TD za preusmerjanje trgovine.

Vir: D. Park, I. Park & G.E.B. Estrada, *Prospects for ASEAN–China Free Trade Area: A Qualitative and Quantitative Analysis*, 2009; H.Qiu, J.Yang, J.Huang & R. Chen, *Impact of China-ASEAN Free Trade Area on China's International Agricultural Trade and its Regional Development*, 2007; D. Roland-Holst, *An Overview of PRC's Emergence and East Asian Trade Patterns to 2020*, 2002; S. Chirathivat & S. Mallikamas, *ASEAN-China FTA: Potential Outcome for Participating Countries*, 2004; ASEAN Secretariat, *Forging Closer ASEAN-China Economic Relations in the Twenty-First Century*, 2001; S. Yang & I. Martinez-Zarzoso, *A Panel Data Analysis of Trade Creation and Trade Diversion Effects: The case of ASEAN-China Free Trade Area (ACFTA)*, 2013; D.X. Vinh, *ASEAN – China Free Trade Area (ACFTA). A quantitative study of Trade Diversion and Trade Creation effects on ASEAN – China trade flows*, 2011; J. Yang & C. Chen, *The economic impact of the ASEAN-China Free Trade Area. A computational analysis with special emphasis on agriculture*, 2008.

2.5.2 Dvostranski sporazum o odpravi carin med Tajsko in Kitajsko

V nadaljevanju predstavljam dvostranski sporazum med Tajsko in Kitajsko kot primer dodatne sprostitev trgovine z izbranimi kmetijskimi proizvodi med članico ASEAN in Kitajsko še pred vsestransko dogovorjeno odpravo carin v skladu s sporazumom EHP. Sporazum je zanimiv z vidika učinkov na trgovino med Tajsko in Kitajsko in primerjave z učinki v okviru sporazuma EHP.

Tajska in Kitajska sta želeli v okviru dogovora o predčasni sprostitvi trgovine za kmetijske proizvode 01-08 HS še dodatno pospešiti odpravo carin za določene kmetijske proizvode iz sporazuma EHP. Tako sta se dogovorili o odpravi carin za vso zelenjavo in sadje iz poglavij 07-08 HS s 1. oktobrom 2003 (Pupphavesa, 2008). Sporazum AEHP¹⁵ je stopil v veljavo tri mesece pred uveljavitvijo EHP in dobri dve leti pred popolno odpravo carin v skladu z EHP za šest članic ASEAN leta 2006. Osrednje vprašanje je, ali je zaradi sporazuma AEHP prišlo do povečanja trgovine z omenjenimi proizvodi med Tajsko in Kitajsko ter, kateri od obeh sporazumov – EHP ali AEHP – je imel večji učinek na trgovino obeh držav? Za odgovor na vprašanje bo služila analiza, ki jo je opravil Pupphavesa (2008).

Glede na to, da je Tajska privolila v predčasno odpravo carin s Kitajsko, si velja približe pogledati, kako pomembni so proizvodi AEHP in EHP v bilateralni trgovini. Kitajska je bila pred uveljavitvijo dogovora AEHP med tremi najpomembnejšimi izvoznimi trgi za tajske kmetijske izdelke, leta 2001 pa je postala največji izvozni trg za tajske zelenjavo in sadje. Tabela 8 kaže, da se je delež izvoza proizvodov iz sporazuma AEHP na Kitajsko v celotnem tajskem izvozu kmetijskih proizvodov med 1999 in 2006 povečal s 5,2% na 17,8%, delež uvoza iz Kitajske pa s 17,9% na skoraj 35%. Nasprotno se je delež izvoza proizvodov EHP na Kitajsko v 1999-2006 zmanjšal s 40,14% na 20,1%, medtem ko je delež uvoza narasel s 25,8% na skoraj 50% (prav tam).

Tabela 8: Tajski izvoz in uvoz proizvodov AEHP in EHP na/iz Kitajske, v %

Tajska	1999	2003	2006
Izvoz AEHP na Kitajsko	5,2	14,7	17,8
Izvoz AEHP v svet	0,05	0,04	0,05
Uvoz AEHP iz Kitajske	17,9	25,1	35
Uvoz AEHP iz sveta	2,1	2,8	3,9

Tajska	1999	2003	2006
Izvoz EHP na Kitajsko	40,1	19,4	20,1
Izvoz EHP v svet	27,8	21,5	15,7
Uvoz EHP iz Kitajske	25,8	37,5	49,1
Uvoz EHP iz sveta	32,9	29,8	33,2

Vir: W. Pupphavesa, *China-Thailand EHP: Evaluating Economic and Social Effects*, 2008.

¹⁵ Celoten naziv sporazuma AEHP je *Agreement on Accelerated Tariff Elimination under the Early Harvest Program of the Framework Agreement of Comprehensive Economic Cooperation between Asean and China*.

Podatki se večinoma ujemajo z ugotovitvami različnih analiz učinkov sporazumov AEHP in EHP, ki so bile opravljene pred Pupphaveso. Analize so pokazale povečanje trgovine med Tajsko in Kitajsko, pri čemer pa povečanja ni mogoče pripisati samo učinku teh dveh sporazumov. Po uveljavitvi AEHP sta se zlasti povečala tajski izvoz in uvoz zelenjave in sadja na in iz Kitajske.

Pupphavesa (2008) je na podlagi analize uvoza in izvoza med Tajsko in Kitajsko pred in po uveljavitvi AEHP in EHP ugotovil:

- spremembe v izvozu za glavne tajske izvozne proizvode na Kitajsko (maniok, durian, longan, mangostin in drugo sadje) po uveljavitvi AEHP. Izvoz manioka in duriana kot tudi mangostina in ličija na Kitajsko se je po letu 2003 še povečal, medtem ko AEHP ni imel pozitivnega učinka na izvoz longana, ki je po uveljavitvi AEHP leta 2003 upadel
- povečanje uvoza zelenjave in sadja iz Kitajske (jabolka, hruške, kutine, grozdje, korenje, repa) v letu 2003, vendar se je uvoz teh proizvodov v naslednjih letih zmanjšal. Uvoz kitajskega česna in čebule je pred uveljavitvijo AEHP močno narasel, po letu 2004 pa strmo upadel, čeprav je bila njegova cena že pred sporazumom nizka in je še padala
- uveljavitev EHP ni imela pozitivnega učinka na tajski izvoz na Kitajsko. Ta je v obdobju 1999-2005 upadel s 167 milijonov na slabih 60 milijonov dolarjev. Med glavnimi izvoznimi proizvodi na kitajski trg (ribe, sipe, garnele in kozice, velike sladkovodne kozice, velike tigraste kozice, jastogi) je bilo največje povečanje zaznati pri ribah, sipah in jastogih
- EHP tudi ni imel bistvenega učinka na tajski uvoz iz Kitajske, v katerem so prav tako prevladovale ribe. Čeprav je obseg uvoza proizvodov s Kitajske po uveljavitvi EHP narasel, pa stopnja rasti ni bila višja od stopnje rasti uvoza drugih trgovinskih partnerjev, ki niso pristopili sporazumu EHP.

Iz analize je mogoče sklepati, da je bil učinek sporazuma AEHP na trgovino med Tajsko in Kitajsko večji kot učinek EHP, še zlasti v primeru tajskega uvoza iz Kitajske. Pupphavesa ob tem kot zanimiv izpostavlja primer česna in čebule, dveh najobčutljivejših proizvodov v okviru AEHP, na katera sta imela po analizi sodeč oba sporazuma največji učinek. Tajski pridelovalci so bili prizadeti zaradi cenene uvoza česna in čebule s Kitajske. Njuna cena je bila namreč mnogo nižja od stroškov proizvodnje na Tajskem. Na primeru teh dveh proizvodov se poraja vprašanje, kako v okviru liberalizacije trgovine, zlasti dvostranskih prostotrgovinskih sporazumov, ustrezno prestrukturirati in prilagoditi določene nekonkurenčne panoge, ki so še posebej prizadete zaradi sprostitev trgovine. Da se je Tajska kljub dejstvu, da kmetijstvo predstavlja pomembno in hkrati občutljivo panogo tajskega gospodarstva, odločila sprostiti trgovino s proizvodi EHP, še zlasti z zelenjavo in sadjem, kaže na to, da si je od tega obetala korist in da gre za proizvode, v katerih ima primerjalno prednost.

2.6 Izzivi za ASEAN in Kitajsko po uveljavitvi ACFTA

Z ozirom na izzive, s katerimi se bodo soočile države ASEAN, ko bo ACFTA v celoti zaživela, je prevladalo mnenje, da bodo nekatere države morale izboljšati konkurenčnost svojih gospodarstev ter pospešiti potrebne, četudi boleče gospodarske reforme in prestrukturiranje (Chia, 2004). Odprava zaščitnih ukrepov za določene industrijske panoge bo nedvomno boleč proces še zlasti za novejša članice, za katere bo prostotrgovinsko območje stopilo v veljavo leta 2015. Zanje bo odprava carin izziv tudi zato, ker bodo ob pomemben vir dodatnih prihodkov (Pushpanathan, 2002). V marsikateri državi bo potrebno poenostaviti carinske postopke, harmonizirati proizvodne standarde, izboljšati transportna in komunikacijska omrežja, zvišati produktivnost delovne sile ter izvesti ustrezne reforme na področju vladavine prava in transparentnosti vladnih politik (Pushpanathan, 2002).

Povečana konkurenca bo prisilila podjetja skupnega območja v specializacijo in posledično v proizvodnjo tistih proizvodov, v proizvodnji katerih imajo primerjalno prednost. Izvozno usmerjene države ASEAN bodo prisiljene v strukturne prilagoditve, vendar bi lahko na dolgi rok razvile tržne niše v gospodarskih odnosih s Kitajsko (Tong & Keng, 2010). Podjetja, ki bodo preživela, bodo postala v globalnem smislu bolj konkurenčna (Cordenillo, 2005). Dolgoročno gledano bo konkurenca pomagala tako ASEAN kot Kitajski preoblikovati njuni gospodarstvi in posledično povečati učinkovitost oz. konkurenčnost posameznih panog, s tem pa pritegniti še več TNI v integrirano območje (Cai, 2003).

Kitajska podjetja oz. njihovi proizvodi nedvomno predstavljajo resno konkurenco številnim lokalnim panogam v državah ASEAN, a hkrati ponuja kitajski trg velik potencial za podjetja v tistih panogah, ki se bodo znala prilagoditi ter izkoristiti primerjalno in konkurenčno prednost (Medalla & Balboa, 2007). Spremembe v strukturi izvoza teh držav na Kitajsko v zadnjih dveh desetletjih kažejo na prilagajanje na nove razmere. Indonezija, Malezija, Filipini in Tajski, ki so bogati z naravnimi viri, so v začetku 90. let na Kitajsko izvažali predvsem primarne izdelke. Po letu 2000 pa so v njihovem izvozu prevladovali proizvodi informacijsko-komunikacijske tehnologije (Tong & Keng, 2010). Malezija je denimo v začetku 90. let izvažala pretežno kmetijske izdelke. Po letu 1995 je delež teh proizvodov močno upadel, povečal pa se je delež kapitalsko intenzivnih proizvodov (Noharuddin, 2009). Podobno se je tudi singapursko gospodarstvo od delovno-intenzivne proizvodnje v minulih desetletjih preusmerilo v razvoj visokotehnoloških proizvodov z višjo dodano vrednostjo (Tong & Keng, 2010).

3 ANALIZA ZUNANJETRGOVINSKIH UČINKOV UVELJAVITVE EHP

Analiza se osredotoča na spremembe v trgovini s proizvodi 01-08 HS med ASEAN-5 in Kitajsko ter ostalim svetom pred in po uveljavitvi sporazuma EHP. Časovno je analiza omejena na obdobje med letoma 1996 in 2011, ki ga opredeljujeta začetek intenzivnejše trgovinske menjave med ASEAN in Kitajsko ter polna uveljavitev ACFTA. Pri tem velja leto

2004 za prelomno leto pred in po uveljavitvi sporazuma EHP. V skladu s tem sem pri analizi z indikatorjem YEM proučevano obdobje 1996-2011 razdelila na osemletni podobdobji - 1996-2003 in 2004-2011.

Analiza vključuje države ASEAN-5, Kitajsko in države zunaj območja ACFTA (preostali svet). Pri slednjih bo posebne pozornosti deležna trgovina z EU, ZDA in Japonsko, s katerimi ASEAN ustvari največ trgovine. Analiza se osredotoča samo na pet držav ASEAN iz več razlogov. Te države ustvarijo več kot 90% celotne trgovine med ASEAN in Kitajsko (Wang, 2011). Drugi razlog pa je dobra razpoložljivost podatkov za te države v primerjavi z ASEAN-4. Podatke o trgovini in makroekonomske podatke za analizo sem pridobila iz podatkovnih baz in letnih poročil ASEAN, Združenih narodov (UN Comtrade, UN Statistics), Svetovne banke in Mednarodnega denarnega sklada.

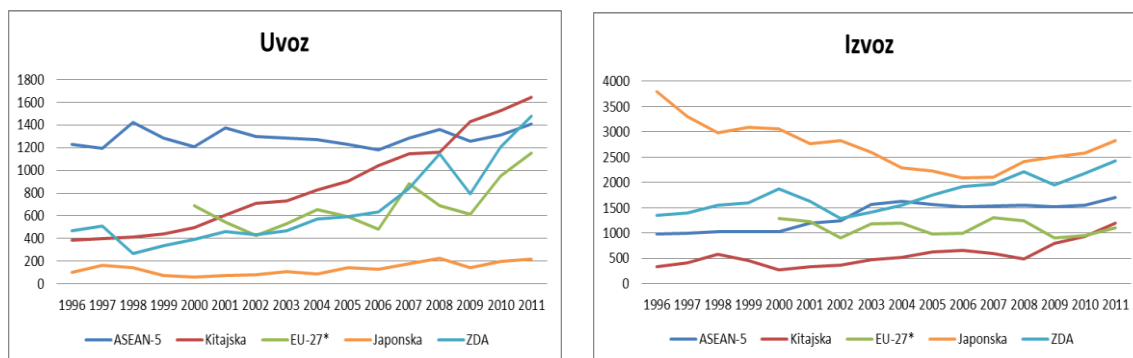
V nadaljevanju predstavljam značilnosti trgovine s proizvodi EHP med ASEAN-5 in Kitajsko, nato sledi analiza z indikatorjem YEM.

3.1 Analiza trgovine s proizvodi EHP med ASEAN-5 in Kitajsko

Za sprostitev trgovine s kmetijskimi proizvodi med ASEAN-5 in Kitajsko je bilo ključno obdobje 2004-2006, ki pomeni postopno odpravo carin v okviru sporazuma EHP. Ob tem se zastavlja vprašanje, ali se je z odpravo carin okrepila trgovina med partnerskimi državami? Številne analize nakazujejo, da se je obseg trgovine med ASEAN in Kitajsko z omenjenimi proizvodi povečal. Po podatkih ASEAN se je vrednost trgovine pol leta po uveljavitvi sporazuma EHP v primerjavi z letom 2003 povečala za 42% na 1,11 milijarde dolarjev (Cordenillo, 2005). Yang in Chen (2008) sta ugotovila, da sta se po uveljavitvi sporazuma EHP povečala uvoz in izvoz omenjenih proizvodov tako ASEAN kot Kitajske. Med temi sta se najbolj povečala uvoz in izvoz sadja in zelenjave.

Podatki o trgovinski menjavi med ASEAN-5 in najpomembnejšimi trgovinskimi partnerji kažejo, da se je trgovina s proizvodi EHP po letu 1996 povečevala (Slika 10).

Slika 10: Trgovina EHP med ASEAN-5 in partnerji: uvoz (levo) in izvoz (desno), v mio. USD



* Podatki za EU-27 kot poročevalko so razpoložljivi šele po letu 2000.

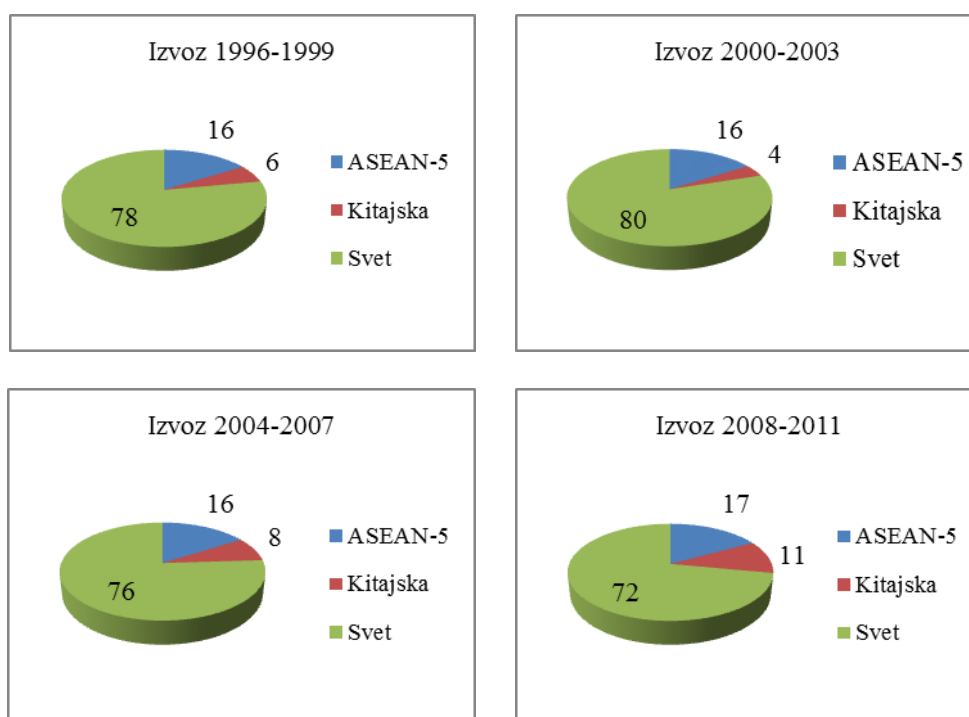
Vir: Prirejeno po UN Comtrade, United Nations Commodity Trade Statistics Database, 2013.

Najbolj se je povečal uvoz iz Kitajske (1996-2011: za skoraj 330%), ki je visoko rast zabeležil zlasti po letu 2004 (524 mio. dolarjev) in leta 2011 (1,65 mrd. dolarjev) prehitel uvoz iz drugih trgovinskih partnerjev. Glede na povečanje vrednosti izvoza je ASEAN-5 ob Kitajski (+250%) največjo rast zabeležil še z ZDA (+79%). Japonska je sicer ostala vodilni izvozni trg ASEAN-5, četudi se je vrednost izvoza v obdobju 2003-2008 zmanjšala. Izvoz v članice ASEAN-5 se je do leta 2000 gibal enakomerno (okoli ene milijarde dolarjev), zatem pa se je povečeval in leta 2011 dosegel 1,7 milijarde dolarjev.

Podatki o trgovinski menjavi med ASEAN-5 in Kitajsko po uveljavitvi sporazuma EHP kažejo na povečanje tako uvoza kot izvoza, kar nakazuje, da bi lahko imel sporazum pozitiven učinek na medsebojno trgovino s proizvodi 01-08 HS. Wangova (2011) v analizi trgovine med ASEAN in Kitajsko ugotavlja, da se je vrednost trgovine s kmetijskimi proizvodi, ki jih pokriva EHP, po letu 2003 povečala. Pri tem se je še zlasti povečal kitajski uvoz (2003-2004: +86,02%), medtem ko se je izvoz v letu uveljavitve sporazuma zmanjšal (2003-2004: -7,53%), nato pa v naslednjih letih znova začel rasti.

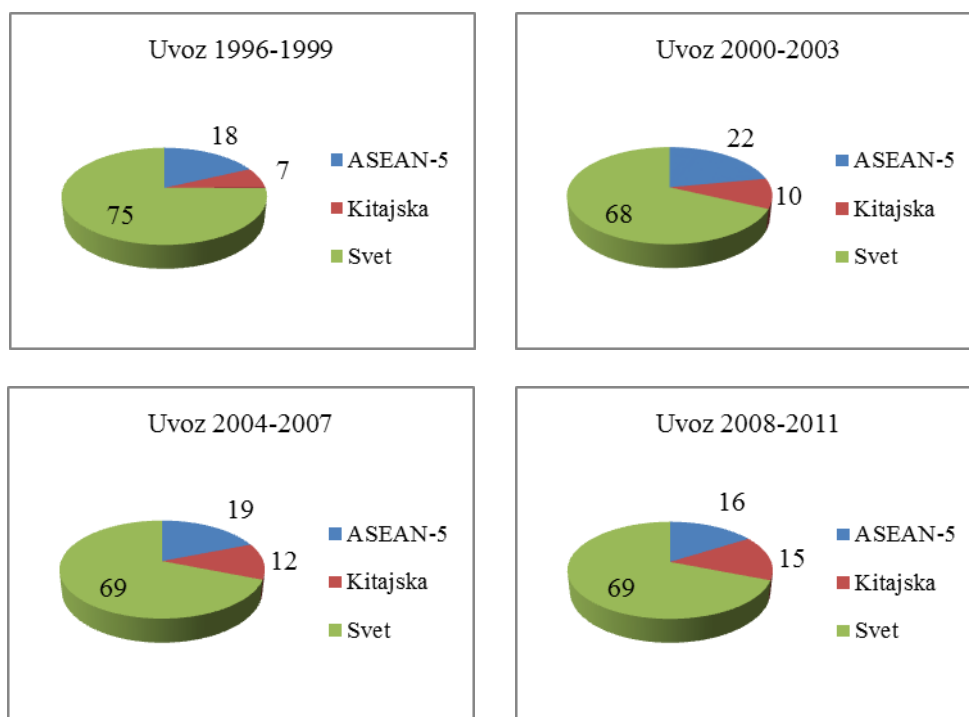
S povečanjem obsega trgovine med Kitajsko in ASEAN-5 se je povečal tudi delež izvoza in uvoza proizvodov EHP na oz. iz Kitajske v celotnem izvozu oz. uvozu ASEAN-5. Delež izvoza na Kitajsko se je s 4% pred letom 2003 povečal na 11% (Slika 11), delež pa je do leta 2011 narasel na 15% (Slika 12).

Slika 11: Delež izvoza po državah v celotnem izvozu proizvodov EHP ASEAN-5, v %



Vir: Prirejeno po UN Comtrade, United Nations Commodity Trade Statistics Database, 2013.

Slika 12: Delež uvoza po državah v celotnem uvozu proizvodov EHP ASEAN-5, v %

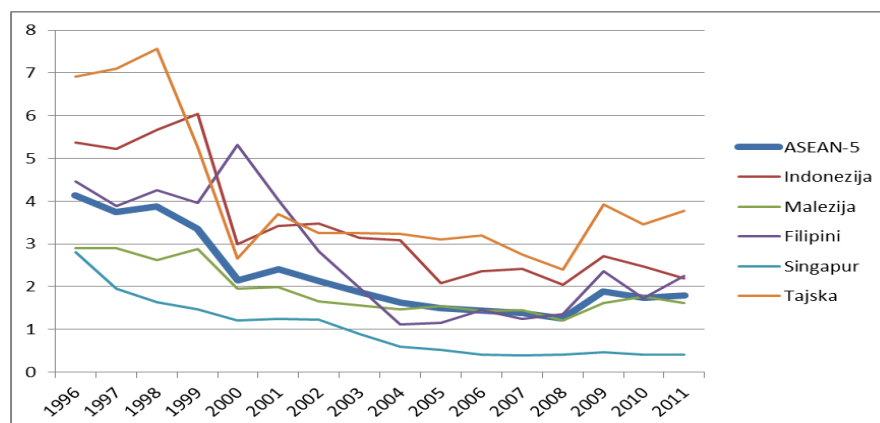


Vir: Prirejeno po UN Comtrade, United Nations Commodity Trade Statistics Database, 2013.

3.1.1 Podrobnejša razčlenitev po posameznih državah in proizvodih

Trgovina s proizvodi EHP zavzema v trgovini med ASEAN-5 in Kitajsko razmeroma majhen delež (Slika 13). Delež trgovine s proizvodi EHP se je zmanjševal vse od leta 1998 in leta 2001 v vseh članicah ASEAN-5 padel pod 4%. Največji delež je zavzemala v trgovini Tajske (3-4%), najmanj pa Singapurja (manj kot 1%). V celotni trgovini ASEAN-5 in Kitajske je znašal delež trgovine s proizvodi EHP manj kot 2%.

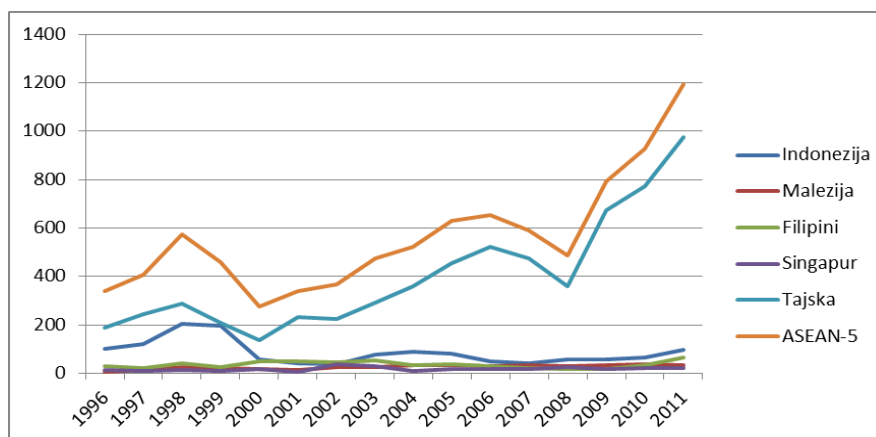
Slika 13: Delež trgovine s proizvodi EHP v celotni trgovini med ASEAN-5 in Kitajsko po državah, v %



Vir: Prirejeno po UN Comtrade, United Nations Commodity Trade Statistics Database, 2013.

Analiza razkriva tudi velike razlike v obsegu povečanja trgovine med posameznimi članicami ASEAN-5 in Kitajsko. Največja izvoznica proizvodov EHP je bila Tajska (Slika 14). Vrednost tajskega izvoza je med 2000 in 2011 strmo narasla s 136 milijonov na 976 milijonov dolarjev. To kaže, da je Tajska izkoristila priložnost lažjega dostopa do kitajskega trga po odpravi carin. Tajska je bila tudi največji izvoznik v svet.

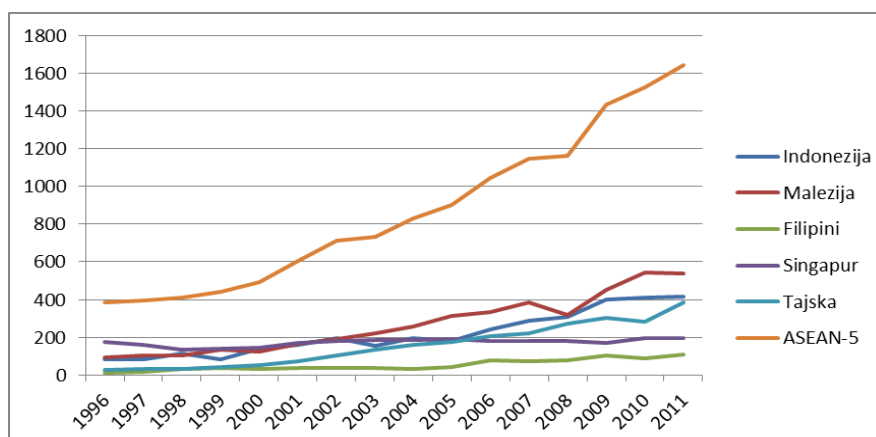
Slika 14: Izvoz proizvodov EHP na Kitajsko po državah ASEAN-5 v 1996-2011, v mio. USD



Vir: Prirejeno po UN Comtrade, United Nations Commodity Trade Statistics Database, 2013.

Največja uvoznica proizvodov EHP iz Kitajske je bila Malezija, sledita ji Indonezija in Tajska (Slika 15). Vrednost malezijskega uvoza je leta 2000 znašala 125 milijonov dolarjev in leta 2010 dosegla rekordnih 544 milijonov dolarjev. Vse članice ASEAN-5 z izjemo Singapurja so po letu 2000 povečale uvoz iz Kitajske. Čeprav sodi Singapur med štiri najpomembnejše trgovinske partnerje Kitajske, pa kot uvoznik proizvodov EHP ne igra pomembnejše vloge, kar kaže, da ti proizvodi v njegovi trgovini nimajo velikega pomena. Singapur sicer ob Indoneziji in Maleziji sodi med največje uvoznike proizvodov EHP iz sveta.

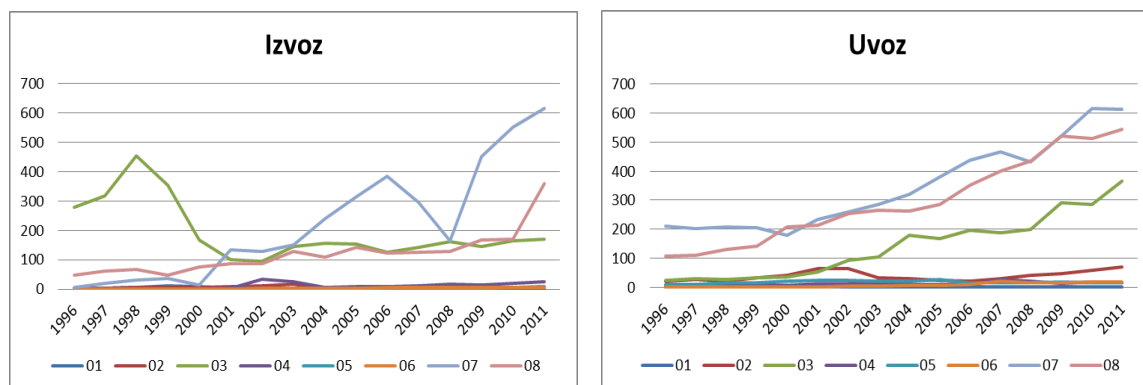
Slika 15: Uvoz proizvodov EHP iz Kitajske po državah ASEAN-5 v 1996-2011, v mio. USD



Vir: Prirejeno po UN Comtrade, United Nations Commodity Trade Statistics Database, 2013.

Zanimive so tudi spremembe v strukturi izvoza in uvoza posameznih proizvodov EHP med ASEAN-5 in Kitajsko po letu 2004 (Slika 16).

Slika 16: Izvoz (levo) in uvoz (desno) po proizvodih EHP v 1996-2011, v mio. USD



Opomba: 01-žive živali, 02-meso, 03-ribe, 04-mleko in mlečni izdelki, 05-proizvodi živalskega izvora, 06-živo drevje in druge rastline, 07-užitne vrtnine, 08-užitno sadje in oreški.

Vir: Prirejeno po UN Comtrade, United Nations Commodity Trade Statistics Database, 2013.

Pred uveljavitvijo sporazuma EHP so države ASEAN-5 med proizvodi 01-08 HS največ izvažale ribe (03), po uveljavitvi sporazuma pa je izvoz rib po skupni vrednosti zamenjal izvoz vrtnin (07), ki so bile od leta 2008 najbolj izvažano blago na Kitajsko, pred sadjem in oreški (08). Tudi pri uvozu iz Kitajske so bile od leta 2000 v ospredju omenjene tri skupine proizvodov – vrtnine, sadje in oreški ter ribe. Obseg uvoza teh proizvodov iz Kitajske je strmo narasel, medtem ko je bil uvoz ostalih proizvodov EHP iz Kitajske zanemarljiv.

3.1.2 Kazalnik izkazane primerjalne prednosti

Kadar želimo ugotoviti, kateri so tisti proizvodi oz. gospodarske panoge, v katerih ima država primerjalno prednost v primerjavi z drugo državo, uporabljamo kazalnik izkazane primerjalne prednosti (angl. *Revealed Comparative Advantage* - RCA). Služi nam za oceno konkurenčnosti posameznih panog oz. izvoznega potenciala države. Kazalnik je prvi razvil Balassa (1965), izračunamo pa ga kot razmerje med deležem izvoza določenega proizvoda v celotnem izvozu obravnavane države in deležem izvoza tega proizvoda v celotnem izvozu skupine držav (sveta). Če je vrednost indeksa večja od 1, ima država primerjalno prednost oz. je specializirana v proizvodnji določenega proizvoda relativno glede na konkurenčnost celotnega menjalnega sektorja države, indeks manjši od 1 pa kaže, da država nima primerjalne prednosti. Pričakovati je, da bodo sektorji oz. proizvodi, v katerih država uživa primerjalne prednosti, ustvarili nadpovprečen delež skupnega izvoza (Burger & Kotnik, 2014).

Kazalnik sem uporabila za oceno primerjalne prednosti ASEAN-5 in Kitajske v medsebojni trgovini s proizvodi EHP. Za izračun RCA sem uporabila naslednjo enačbo (1):

$$RCA_{i,j} = \frac{\frac{x_{i,j}}{X_i}}{\frac{x_{a,j}}{X_a}} \quad (1)$$

pri čemer $x_{i,j}$ predstavlja izvoz proizvoda j iz države i , X_i pa izvoz vseh proizvodov države i ; $x_{a,j}$ predstavlja izvoz proizvoda j iz referenčnega območja a (e.g. sveta), X_a pa izvoz vseh proizvodov iz referenčnega območja a .

Primer izračuna primerjalne prednosti ASEAN-5 v proizvodih EHP na kitajskem trgu je prikazan v enačbi (2)¹⁶:

$$RCA_{ASEAN5,EHP} = \frac{\frac{X_{ASEAN5,EHP}}{X_{ASEAN5,skupno}}}{\frac{X_{svet,EHP}}{X_{svet,skupno}}} \quad (2)$$

Primerjava velikosti indikatorja RCA kaže, da ima ASEAN-5 primerjalno prednost v proizvodih EHP v trgovini s Kitajsko in obratno, da je Kitajska konkurenčna v teh proizvodih na trgih ASEAN-5 (Tabela 9). Primerjava po posameznih letih pa kaže, da se je konkurenčnost ASEAN-5 na kitajskem trgu do leta 2003 zmanjševala (vrednost indikatorja pod 1), nato pa znova povečevala. Podoben trend je opaziti tudi za Kitajsko.

Tabela 9: Vrednosti kazalnika RCA za ASEAN-5 in Kitajsko v 1996-2011

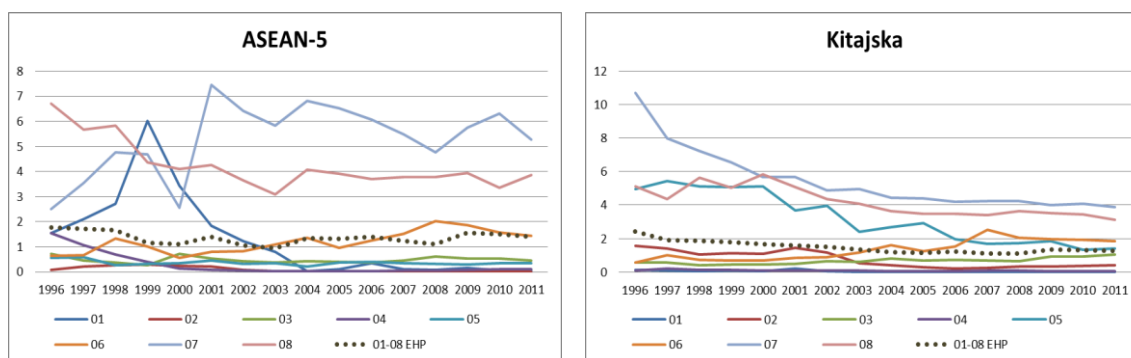
RCA	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
EHP ASEAN-5	1,77	1,71	1,66	1,16	1,10	1,40	1,06	0,95
EHP Kitajska	2,41	1,92	1,87	1,78	1,67	1,56	1,51	1,34
RCA	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
EHP ASEAN-5	1,34	1,33	1,40	1,23	1,10	1,57	1,51	1,41
EHP Kitajska	1,20	1,13	1,21	1,11	1,11	1,35	1,30	1,26

Izračun indikatorja RCA na ravni proizvodov kaže, da ima ASEAN-5 največjo primerjalno prednost na kitajskem trgu v vrtninah (07) in sadju (08). To se ujema z ugotovitvami, v skladu s katerimi sta bila med najbolj izvažanimi proizvodi ASEAN na Kitajsko prav sadje in zelenjava. Podobno ima tudi Kitajska največjo primerjalno prednost na trgih ASEAN-5 v

¹⁶ Za izračun RCA sem uporabila posredne podatke: za izračun RCA za ASEAN-5 (izvoz iz ASEAN na Kitajsko in izvoz iz sveta na Kitajsko) sem uporabila podatke o kitajskem uvozu iz ASEAN-5 in podatke o kitajskem uvozu iz sveta. Za izračun RCA Kitajske pa sem uporabila podatke o uvozu držav ASEAN-5 iz Kitajske in podatke o uvozu ASEAN-5 iz sveta. Razlog za to je lažja dostopnost podatkov iz enega vira, saj bi v nasprotnem primeru morala zbrati podatke za izvoz celotnega sveta na Kitajsko.

zelenjavi in sadju, pri večini proizvodov EHP pa se je njena primerjalna prednost po letu 2004 zmanjševala oz. gibala na konstantni ravni (Slika 17). Skladno s prepričanjem, da je za države, ki izkazujejo primerjalno prednost v podobnih proizvodih, manj verjetno, da bodo intenzivneje trgovale med seboj, v kolikor ne gre za znotrajpanožno trgovino, je torej pričakovati, da ASEAN in Kitajska ne bosta intenzivneje trgovala s proizvodi EHP (Export Trends and Trade Structure Indices, 2014).

Slika 17: Gibanje RCA za ASEAN-5 (desno) in Kitajsko (levo) po proizvodih EHP



Opomba: 01-žive živali, 02-meso, 03-ribe, 04-mleko in mlečni izdelki, 05-proizvodi živalskega izvora, 06-živo drevje in druge rastline, 07-užitne vrtnine, 08-užitno sadje in oreški.

3.2 Analiza ekonomskih učinkov uveljavitve sporazuma EHP z metodo Balasse

Analiza temelji na metodi Balasse, ki je empirično testiral statične učinke ekonomske integracije in sicer na primeru EGS. Balassa je primerjal dejanske trgovinske tokove v pogojih integracije in hipotetične trgovinske tokove, če do integracije ne bi prišlo. Pri tem je predpostavljal, da bi dohodkovna elastičnost uvoznega povpraševanja za uvoz iz partnerskih držav – če ne bi prišlo do integracije - ostala enaka. Kot navaja El-Agraa (1989), je Balassa skušal oblikovati metodo, ki bi (a) zanemarila vpliv gospodarske rasti na trgovinske tokove, (b) omogočila razlikovanje med učinkom ustvarjanja trgovine in preusmerjanja trgovine, (c) omogočila razčleniti rezultate po glavnih skupinah proizvodov in (d) pokazala učinke na posamezne države.

Balassa je predlagal primerjavo med *ex post* dohodkovno elastičnostjo uvoznega povpraševanja v trgovini med državami znotraj območja integracije (uvoz iz partnerskih držav) in v trgovini izven območja integracije (uvoz iz tretjih držav) in sicer za obdobje pred in po ekonomski integraciji. *Ex post* dohodkovna elastičnost uvoznega povpraševanja (YEM) je definirana kot razmerje med povprečno letno odstotno spremembo uvoza in povprečno letno odstotno spremembo BNP, oboje izraženo v stalnih cenah. Ob predpostavki, da bi dohodkovna elastičnost uvoznega povpraševanja v primeru, če do integracije ne bi prišlo, ostala nespremenjena, bi povečanje YEM oz. dohodkovne elastičnosti povpraševanja po uvozu iz partnerskih držav (angl. *intra-trade area*) pomenilo *bruto ustvarjanje trgovine* (angl. *gross trade creation*) ne glede na to, ali je to povečanje posledica preusmeritve od domače

proizvodnje k uvozu iz partnerskih držav ali pa preusmeritve od uvoza iz tretjih k uvozu iz partnerskih držav. Povečanje YEM za uvoz iz vseh virov - partnerskih in tretjih držav – pa pomeni dejanski *učinek ustvarjanja trgovine*, kar ima pozitiven učinek z vidika blaginje. Zmanjšanje YEM za uvoz iz tretjih držav (angl. *extra-area imports*) pa kaže na *učinek preusmerjanja trgovine* (angl. *trade diversion*) v integraciji, kar ima negativen učinek z vidika blaginje (Balassa, 1967; El-Agraa, 1989).

Če veljajo naslednje definicije:

e_1 = povprečna letna stopnja spremembe uvoza pred integracijo v %

e_2 = povprečna letna stopnja spremembe uvoza po integraciji v %

E_1 = povprečna letna sprememba BNP pred integracijo

E_2 = povprečna letna sprememba BNP po integraciji

potem veljajo naslednje hipoteze:

(1) če za trgovino med partnerskimi državami velja

$$\frac{e_1}{E_1} < \frac{e_2}{E_2} \quad (3)$$

potem gre za bruto ustvarjanje trgovine

(2) če za trgovino s tretjimi državami velja

$$\frac{e_1}{E_1} > \frac{e_2}{E_2} \quad (4)$$

potem gre za preusmerjanje trgovine (El-Agraa, 1989).

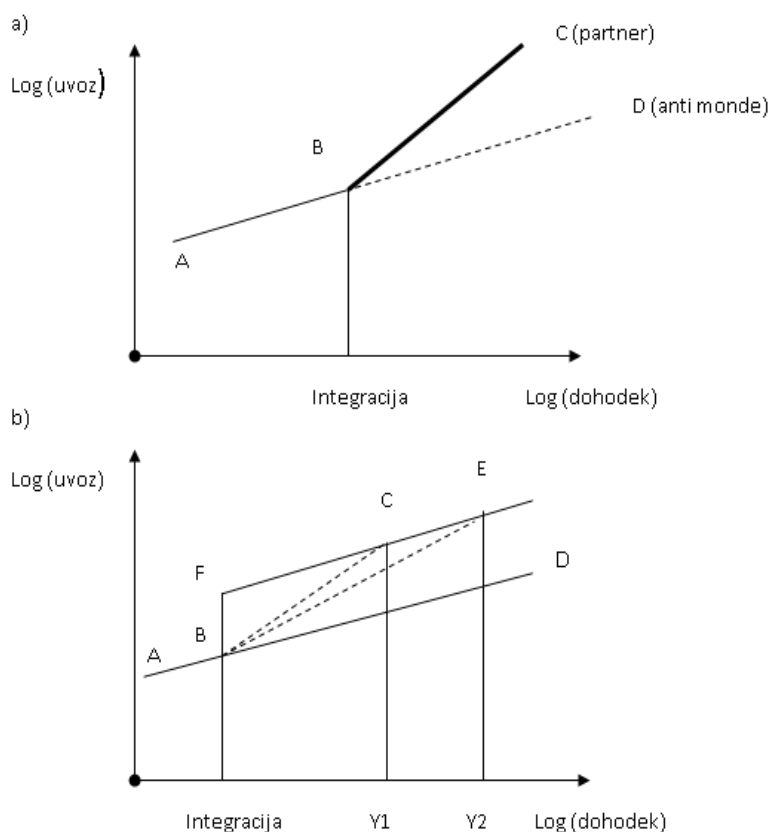
3.2.1 Kritika Balasse

Winters (v El-Agraa, 1989) je Balassi očital, da ni pojasnil, zakaj naj bi ekonomska integracija povečala občutljivost uvoza glede na BNP. Winters je grafično ponazoril metodo Balasse (Slika 18a), ki predpostavlja, da se z oblikovanjem integracije razmerje za uvoz iz partnerskih držav odrazi v premiku daljice v BC (partnerske države), to pa bi morali primerjati z daljico BD (razmere, če ne bi prišlo do integracije), da bi izračunali učinek integracije. Winters ob tem opozarja, da se z ekonomsko integracijo ne spremeni naklon daljice, pač pa se ta premakne navzgor. Po njegovem mnenju sta pomembni tako sprememba naklonskega kota kot tudi stičnih točk daljice, pri čemer je pomen slednje večji. Winters trdi, da rezultati njegove analize mečejo dvom na ex post dohodkovno elastičnost Balasse. Če bi rezultate Balassove metode kasneje ponovili, bi se ocene za učinek ustvarjanja trgovine sčasoma zmanjšale.

Predpostavimo, da je rast BNP pred in po integraciji razmeroma stabilna in da želimo izmeriti učinek ekonomske integracije v točki Y1 (Slika 18b). Po Wintersovi metodi učinek integracije predstavlja BF, medtem ko bi po Balassovi metodi učinek izmerili kot naklonski kot BC

minus naklonski kot BD (sprememba naklonskega kota pred in po integraciji). Če bi učinek integracije izmerili nekaj let kasneje, ko se BNP poveča na Y2, bi bil po Wintersovi metodi rezultat nespremenjen, po metodi Balasse pa pokaže manjšo vrednost (naklonski kot BE je manjši od BC) (El-Agraa, 1989).

Slika 18: Kritika Balassove metode po Wintersu



Vir: A.M. El-Agraa, *The Theory and Measurement of International Economic Integration*, 1989.

Grimwade (2007) ugotavlja, da je eden od problemov *ex post* ocen trgovinskih učinkov oblikovanje ustreznega *anti-monde*. V primeru dohodkovne elastičnosti uvoznega povpraševanja *anti-monde* navadno temelji na ocenjeni *ex post* dohodkovni elastičnosti uvoznega povpraševanja pred integracijo. Poleg tega temelji na domnevi, da bi dohodkovna elastičnost v primeru, da do integracije ne bi prišlo, ostala nespremenjena. To pomeni, da ne upoštevamo učinka spremembe cen in realnih menjalnih tečajev. Nadalje, rezultati so odvisni od natančno izbranih let za obdobje pred integracijo, poleg tega pa obstaja tudi nevarnost vpliva določenih dejavnikov na stanje pred integracijo (npr. sprostitev trgovine z drugimi državami). Z metodo, ki jo je uporabil Balassa, je po mnenju Grimwadea mogoče oceniti zgolj učinke na trgovino, ne pa tudi učinkov na gospodarsko rast.

3.2.2 Poskus ocene učinkov sporazuma EHP z analizo indikatorja YEM

Z analizo indikatorja YEM želim ugotoviti, ali je med ASEAN in Kitajsko prišlo do povečanja trgovinskih tokov po uveljavitvi sporazuma EHP. Na podlagi dobljenih rezultatov bom skušala podati oceno zunanjetrgovinskih učinkov sporazuma EHP.

V analizi sem uporabila podatke o uvozu med ASEAN-5 in Kitajsko, uvozu iz preostalega sveta ter o uvozu iz ASEAN-5 (intra-ASEAN-5), kot tudi podatke o BDP za ASEAN-5 in Kitajsko (Priloga 6). Pri analizi sem namesto BNP, ki ga sicer za izračun YEM predvideva Balassa, uporabila BDP, ki se pretežno uporablja kot kazalnik gospodarske rasti¹⁷. Uporabljeni podatki so izraženi v stalnih cenah¹⁸. YEM sem izračunala s pomočjo povprečne letne odstotne spremembe uvoza (IM) in povprečne letne odstotne spremembe bruto domačega proizvoda (BDP) med obdobjem t in $t-1$ po naslednji enačbi (5):

$$YEM_t = \frac{\frac{(IM_t - IM_{t-1})}{IM_{t-1}}}{\frac{(BDP_t - BDP_{t-1})}{BDP_{t-1}}} \quad (5)$$

Tabela 10 prikazuje izračun YEM indeksov za obdobji 1996-2003 in 2004-2011 za ASEAN-5 in Kitajsko (Izračuni indikatorja YEM so podani v prilogi 7).

Tabela 10: Izračun YEM za ASEAN-5, Kitajsko in preostali svet, osemletno obdobje

Država	1996-2003	2004-2011	Razlika	TC*	TD*
ASEAN-5 iz Kitajske	3,91	2,03	- 1,88	—	
ASEAN-5 iz sveta	0,84	0,95	0,11		+
Kitajska iz ASEAN-5	1,47	1,61	0,14	+	
Kitajska iz sveta	1,98	1,60	- 0,38		—

*TC pomeni ustvarjanje, TD preusmerjanje trgovine.

Izračun kaže zmanjšanje YEM za uvoz ASEAN-5 iz Kitajske po uveljavitvi EHP s 3,91 na 2,03, kar pomeni, da v trgovini ASEAN-5 s Kitajsko ni prišlo do učinka ustvarjanja trgovine, dohodkovna elastičnost se je celo zmanjšala. Nasprotno pa izračun za kitajski uvoz iz ASEAN-5 kaže na povečanje YEM s 1,47 na 1,61, kar pomeni, da je prišlo do ustvarjanja trgovine. Izračun za uvoz iz preostalega sveta v primeru ASEAN-5 kaže na povečanje YEM (z 0,84 na 0,95), v primeru Kitajske pa na zmanjšanje YEM (1,98 na 1,60). V trgovini ASEAN-5 s svetom torej ni prišlo do učinka preusmerjanja trgovine, medtem ko je v trgovini Kitajske s svetom ta bil potrjen.

¹⁷ BNP je BDP, ki vključuje še neto faktorske prihodke.

¹⁸ Za preračun tekočih cen v stalne je bil uporabljen tečaj dolarja iz leta 2005, deflacioniran z ameriško inflacijo.

Glede na to, da so bile EU, ZDA in Japonska najpomembnejše trgovinske partnerke ASEAN zunaj ACFTA, sem preverila tudi, ali je mogoče ugotoviti morebitne spremembe v medsebojni trgovini po uveljavitvi sporazuma EHP (Tabela 11).

Tabela 11: Izračun YEM za EU, ZDA, Japonsko in intra-ASEAN-5, osemletno obdobje

Država	1996-2003	2004-2011	Razlika	TC*	TD*
ASEAN-5 iz EU-27**	- 4,75	1,68	6,43		+
ASEAN-5 iz ZDA	0,03	2,87	2,84		+
ASEAN-5 iz Japonske	0,33	2,87	2,54		+
Intra-ASEAN-5	2,75	0,13	-2,62		-

*TC pomeni ustvarjanje, TD preusmerjanje trgovine.

** Pri izračunu za EU-27 so bili uporabljeni posredni podatki.

Analiza YEM za uvoz ASEAN-5 iz teh držav kaže na močno povečanje YEM po uveljavitvi sporazuma, pri čemer je povečanje največje za uvoz iz EU-27. V trgovini s temi državami torej ni prišlo do učinka preusmerjanja trgovine. V trgovini med članicami ASEAN-5 je prišlo do učinka preusmerjanja trgovine, saj se je YEM po letu 2004 močno zmanjšal.

3.2.3 Poskus ocene učinkov sporazuma EHP z YEM za štiriletno obdobje

Ko računamo YEM za relativno dolgo obdobje, lahko pride do popačenja podatkov, še zlasti takrat, ko je začetno ali zadnje leto obravnavanega obdobja pod vplivom krize. V izračunu, ki temelji na daljšem obdobju, ti vplivi pogosto niso zajeti oz. izračuni ne odražajo morebitnih nihanj vrednosti YEM. Upoštevajoč dejstvo, da sta bili v obravnavanem obdobju 1996-2011 v svetu dve pomembnejši krizi – azijska 1997/1998 in globalna 2008 – sem izračunala še povprečno vrednost YEM (drseče povprečje) za štiriletno obdobje. Na ta način sem želela preveriti, ali je prišlo v posameznih obdobjih do večjih nihanj vrednosti YEM glede na izračunane vrednosti za osemletno obdobje.

Izračun za uvoz ASEAN-5 iz Kitajske je pokazal velik padec vrednosti YEM (negativno) za obdobje 1996-1999, kar sovпада z azijsko finančno krizo (Tabela 12). Zmanjšanje vrednosti YEM je mogoče ugotoviti zlasti v obdobjih 2000-2003, 2001-2004, 2002-2005 ter 2004-2007 in 2005-2008. Izračun je sicer potrdil, da je v trgovini ASEAN-5 s Kitajsko prišlo do preusmerjanja trgovine. V trgovini ASEAN-5 iz sveta sem v prejšnjem izračunu ugotovila ustvarjanje trgovine, podrobnejša analiza pa je pokazala, da je v vmesnem obdobju vendarle prišlo do zmanjšanja vrednosti YEM, v obdobju 1996-1999 pa je bil ta celo negativen. Za uvoz Kitajske iz ASEAN-5 je bil ugotovljen učinek ustvarjanja trgovine. Podrobnejša analiza pa razkriva, da je v obdobjih 1999-2002, 2000-2003 ter 2003-2006, 2004-2007 in 2005-2008 prišlo do zmanjšanja vrednosti YEM. Pri tem velja upoštevati, da je bila pri izračunu za osemletno obdobje razlika med vrednostjo YEM pred in po letu 2004 zelo majhna (0,14). Tudi pri uvozu Kitajske iz sveta učinek preusmerjanja trgovine ni tako samoumeven, saj je v vmesnem obdobju mogoče ugotoviti povečanje YEM. Tudi tukaj je treba upoštevati, da je bila

razlika med vrednostjo YEM za osemletno obdobje pred in po letu 2004 zelo majhna (0,38). Izračun za intra-ASEAN-5 trgovino je potrdil učinek preusmerjanja trgovine.

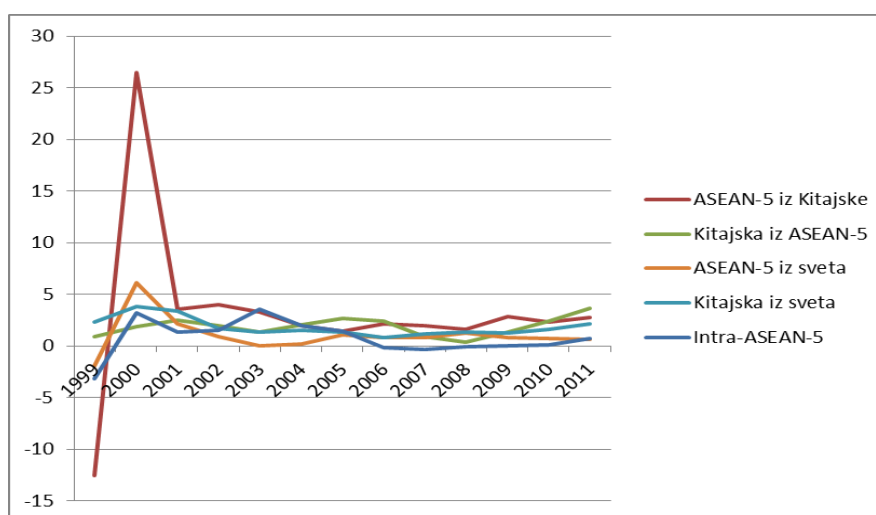
Tabela 12: Izračun YEM za ASEAN-5, Kitajsko in preostali svet, štiriletno obdobje

	ASEAN-5 iz Kitajske	ASEAN-5 iz sveta	Kitajska iz ASEAN-5	Kitajska iz sveta	Intra-ASEAN-5
1996-1999	-12,57	-1,98	0,87	2,28	-3,15
1997-2000	26,44	6,12	1,89	3,85	3,23
1998-2001	3,51	2,13	2,52	3,38	1,33
1999-2002	3,96	0,92	1,94	1,65	1,55
2000-2003	3,31	-0,03	1,37	1,30	3,59
2001-2004	1,98	0,16	2,08	1,48	1,96
2002-2005	1,42	1,10	2,63	1,30	1,39
2003-2006	2,14	0,82	2,36	0,84	-0,16
2004-2007	1,91	0,79	0,92	1,13	-0,34
2005-2008	1,60	1,24	0,37	1,37	-0,09
2006-2009	2,86	0,81	1,30	1,20	-0,01
2007-2010	2,28	0,73	2,38	1,63	0,08
2008-2011	2,73	0,66	3,59	2,15	0,72

Opomba: Z rdečo so označene padajoče vrednosti YEM v posameznih obdobjih.

Slika 19 prikazuje gibanje vrednosti indikatorja YEM za štiriletno obdobje, pri čemer je največje spremembe vrednosti opaziti pri uvozu ASEAN-5 iz Kitajske.

Slika 19: Gibanje YEM za ASEAN-5, Kitajsko in preostali svet, štiriletno obdobje



3.3 Ugotovitve analize trgovinskih učinkov po uveljavitvi EHP

Analiza trgovinskih tokov med ASEAN-5 in Kitajsko je pokazala, da je s sklenitvijo sporazuma o ustanovitvi skupnega prostotrgovinskega območja ACFTA prišlo do okrepljenega trgovanja med državami skupnega območja, s čimer sem potrdila *prvo hipotezo*.

Po uveljavitvi sporazuma EHP leta 2004 se je povečal obseg trgovine s proizvodi EHP med ASEAN-5 in Kitajsko, pri čemer sta se povečala uvoz in izvoz v absolutnem smislu kot tudi njun delež v celotni trgovini ASEAN-5 in Kitajske. Z odpravo carin v okviru sporazuma EHP med ASEAN-5 in Kitajsko je torej prišlo do povečanja trgovine med partnerskimi državami, s čimer sem potrdila *drugo hipotezo*. Analiza trgovinskih učinkov z indikatorjem YEM je pokazala, da je v trgovini med ASEAN-5 in Kitajsko prišlo do učinka ustvarjanja za Kitajsko, ne pa tudi za ASEAN-5. Ustvarjanje trgovine za Kitajsko kaže, da je država po odpravi carin okrepila uvoz iz ASEAN-5, medtem ko je stopnja rasti uvoza ASEAN-5 po letu 2004 naraščala počasneje kot stopnja rasti BDP. O možnih razlogih za to je zgolj na podlagi opravljene analize težko sklepati.

Ob sklenitvi sporazuma o ACFTA se je tudi porajalo vprašanje, kaj se bo zgodilo s trgovino s tretjimi državami. Analiza je pokazala, da v trgovini ASEAN-5 s svetom ni prišlo do učinka preusmerjanja trgovine, medtem ko je v trgovini Kitajske s svetom ta bil potrjen. S tem nisem potrdila *tretje hipoteze*, v kateri trdim, da se bo z odpravo carin v okviru sporazuma EHP med ASEAN-5 in Kitajsko zmanjšalo trgovanje s tretjimi državami. Trgovina ASEAN-5 s tretjimi državami se kljub prvotnim pričakovanjem ni zmanjšala. Čeprav se je delež trgovine s temi državami v celotnem izvozu in uvozu proizvodov EHP ASEAN-5 po letu 2004 zmanjšal, pa se je vrednost trgovine, zlasti z EU, ZDA in Japonsko, povečala. Uvoz ASEAN-5 iz sveta je tudi po uveljavitvi sporazuma EHP rasel hitreje kot iz Kitajske. To je mogoče pojasniti s tem, da večina trgovinske menjave s proizvodi EHP še vedno odpade na tretje države, se pravi, da ASEAN z njimi ustvari več trgovine kot s Kitajsko. To potrjuje, da EU, ZDA in Japonska kljub sklenjenemu partnerstvu s Kitajsko ostajajo glavne trgovinske partnerke ASEAN. Kitajska je nasprotno povečala uvoz iz ASEAN in manj uvažala iz sveta. V primeru trgovine med članicami ASEAN-5 pa je prišlo do preusmerjanja trgovine.

Če pogledamo podrobneje trgovino s proizvodi EHP, ugotovimo, da so bile ribe pred letom 2004 najbolj izvažana skupina proizvodov na Kitajsko, po uveljavitvi sporazuma EHP pa so države največ trgovale z vrtninami, sadjem in oreški ter v manjši meri z ribami. Največji izvoznik le-teh na Kitajsko je Tajska, največji uvoznici iz Kitajske pa Malezija in Indonezija. V kitajskem uvozu so vse tri skupine proizvodov dominirale od leta 2000. Tajska je med državami ASEAN-5 največja izvoznica proizvodov EHP na Kitajsko. To se tudi ujema z njenim interesom po okrepitvi trgovinskega sodelovanja s Kitajsko v okviru trgovine s proizvodi EHP.

Zanimivo je, da sta ASEAN in Kitajska želela spodbuditi medsebojno trgovino prav skozi predčasno izvajanje sporazuma EHP. Trgovina s proizvodi EHP predstavlja manj kot 2% celotne trgovine ASEAN-5 s Kitajsko, kar kaže, da ti proizvodi v njuni trgovinski menjavi nimajo velike teže. Države so v sporazum EHP najverjetneje vključile tiste kmetijske proizvode, ki zanje niso bili ključnega pomena, medtem ko so občutljive proizvode izločile. Riž in koruzo, ki veljata za občutljiva proizvoda za večino držav ASEAN kot tudi za Kitajsko, sporazum EHP denimo ni zajel (Bernardino, 2004).

Z analizo indikatorja YEM sem pokazala na spremembe v trgovinskih tokovih med ASEAN in Kitajsko pred in po uveljavitvi sporazuma EHP. Na podlagi rezultatov analize lahko sklepam, da sta tako ASEAN kot Kitajska imela koristi od sporazuma EHP, saj sta po odpravi carin in posledično lažjega dostopa na svoje trge povečala obseg medsebojne trgovine. Vendar pa z metodo Balasse ugotovljenih sprememb ni mogoče pripisati zgolj učinku omenjenega sporazuma, ki je le eden od možnih dejavnikov. Zagotovo bi veljalo analizirati še druge dejavnike, ki pa jih zaradi omejenosti predmeta raziskave v magistrskem delu nisem obravnavala. Eden od teh so na primer protekcionistični ukrepi, ki so jih kljub uveljavitvi sporazuma EHP sprejele nekatere države ASEAN, da bi zaščitile domače proizvajalce v določenih gospodarskih panogah. Opozoriti velja tudi na vpliv obeh kriz na trgovino v Aziji. Slednje sem skušala pokazati pri izračunu YEM za štiriletno obdobje, ki je zlasti za uvoz ASEAN-5 iz Kitajske, iz sveta ter za intra-ASEAN-5 pokazal največja nihanja. Vpliv globalne krize se delno odraža v podatkih o trgovini v letu 2008, saj je za to leto mogoče opaziti znižanje skupnega izvoza ASEAN-5 na Kitajsko ob hkratnem občutnem padcu tajskega izvoza na Kitajsko. V tem obdobju se je znižal tudi malezijski uvoz, pri čemer velja Malezija za največjo uvoznico proizvodov EHP iz Kitajske. V letu 2008 se je tudi zmanjšal delež trgovine s proizvodi EHP Tajske, Indonezije in Filipinov v celotni trgovini ASEAN-5. Podoben upad je zaznati tudi v trgovini z vrtninami, ki so bile najbolj trgovano blago med ASEAN in Kitajsko.

Analiza z indikatorjem YEM predstavlja poskus ocene morebitnih učinkov sporazuma o prostotrgovinskem območju ACFTA na trgovino med ASEAN in Kitajsko. Natančnejših odgovorov oz. ugotovitev na podlagi uporabljene metodologije ni mogoče podati. Za podrobnejšo osvetlitev vprašanja, ali je sporazum EHP pozitivno vplival na povečanje izvoza obravnavanih skupin kmetijskih proizvodov na medsebojnih trgih, sem opravila analizo CMS, ki jo predstavljam v naslednjem poglavju.

4 ANALIZA SPREMEMB TRŽNEGA DELEŽA ASEAN-5 IN KITAJSKO

Analiza trgovinskih tokov v poglavju 3 je pokazala, da je po uveljavitvi sporazuma EHP prišlo do okrepljenega trgovanja s proizvodi 01-08 HS med ASEAN-5 in Kitajsko. Pričakovati je, da so države ASEAN po sprostitvi trgovine tudi povečale tržni delež izvoza proizvodov EHP na kitajskem trgu relativno na druge države in obratno. Sporazum EHP naj bi torej pripomogel k večji konkurenčnosti teh proizvodov na trgih obravnavanih držav.

Tržni delež države na tujih trgih in njegove spremembe so ponavadi merilo izvozne uspešnosti gospodarstva in konkurenčnosti države v mednarodnem merilu. Eden od dejavnikov, ki lahko vpliva na spremembe tržnega deleža oz. na povečanje (zmanjšanje) povprečne stopnje rasti izvoza države v primerjavi s svetovnim povprečjem, je struktura izvoza v smislu ciljnih trgov ali vrste izvažanih proizvodov (Jimenez & Martin, 2010). Država se specializira za izvoz proizvodov, katerih povpraševanje je relativno veliko (majhno), ali pa je njen izvoz usmerjen na dokaj hitro (počasi) rastoče trge (Juswanto & Mulyanti, 2003).

Podatki o tržnem deležu izvoza proizvodov EHP posameznih držav ASEAN-5 na Kitajsko kažejo, da se je v obdobju 1996-2011 najbolj povečal tržni delež Tajске, na skoraj 11% (Priloga 8). Tržni delež ostalih držav ASEAN-5 se je gibal pod 2%. Tržni delež Kitajske se je v tem obdobju povečal na trgih vseh držav ASEAN-5 razen Singapurja, najbolj na trgih Indonezije, Malezije in Tajске (Priloga 9). V nadaljevanju želim ugotoviti, v kolikšni meri sta konkurenčni položaj in struktura izvoza pripomogla k povečanju (zmanjšanju) tržnega deleža ASEAN-5 na Kitajskem in obratno. Ali je mogoče povečanje (zmanjšanje) tržnega deleža pripisati izboljšanju konkurenčnosti ali specifični oz. ugodni izvozni strukturi izbranih proizvodov? Ali sta ASEAN in Kitajska trgovala z »ustreznimi« proizvodovi?

Za analizo uspešnosti v mednarodni trgovini je na voljo vrsta raziskovalnih metod. Ena od teh je tudi analiza konstantnih tržnih deležev (angl. *Constant Market Shares Analysis*), v nadaljevanju analiza CMS. Glavno izhodišče te analize je, da na stopnjo rasti izvoza oz. tržni delež države vplivata dva dejavnika – spremembe v konkurenčnosti in specializacija na podlagi trgov ali proizvodov (Jimenez & Martin, 2010). Gre za metodologijo dekompozicije rasti tržnega deleža države v določenem obdobju na učinek konkurenčnosti in strukturni učinek. Metodologijo je prvi uporabil Tyszyński (1951), kasneje pa so jo dopolnjevali oz. nadgrajevali še Balassa (1965), Leamer in Stern (1970), Richardson (1971) in drugi (Shang et al., 2013). Analiza CMS ne temelji na teoretskem okviru in z njo ne moremo natančno pojasniti vzrokov za spremembe v tržnih deležih. Uporabna je za prikaz sprememb v izvozu države, natančneje za analizo tistih dejavnikov, ki prispevajo k spremembi tržnega deleža države. Med pomanjkljivostmi metodologije CMS se najpogosteje izpostavlja to, da so rezultati močno odvisni od ravni razčlenitve izbranih proizvodov (Jimenez & Martin, 2010).

Za analizo CMS sem uporabila enačbo po metodologiji Evropske centralne banke (2005)¹⁹, ki so jo uporabljali tudi drugi avtorji (Jimenez & Martin, 2010; Shang et al., 2013). V skladu z enačbo (6) predstavlja rast izvoza države v določenem obdobju (*skupni učinek*) vsoto dveh učinkov – *učinka konkurenčnosti* in *strukturnega učinka*:

$$g - g^* = \sum_i \theta_i (g_i - g_i^*) + \sum_i (\theta_i - \theta_i^*) g_i^* \quad (6)$$

skupni učinek = učinek konkurenčnosti + strukturni učinek

$$\text{pri čemer v enačbi (7) velja, da } g = \frac{(X_t - X_{t-1})}{X_{t-1}} \text{ in } g^* = \frac{(X_t^* - X_{t-1}^*)}{X_{t-1}^*}; \quad (7)$$

g_i in g_i^* v enačbi (8) predstavljata odstotno spremembo izvoza države in odstotno spremembo izvoza sveta v partnersko državo v obdobju t za proizvode i .

¹⁹ V skladu z metodologijo ECB je mogoče strukturni učinek nadalje razčleniti v proizvodni učinek, tržni učinek in mešani strukturni učinek. V svoji analizi sem uporabila razčlenitev zgolj na ravni učinka konkurenčnosti in strukturnega učinka.

$$\theta_i = \frac{X_{t-1,i}}{\sum_k X_{t-1,k}} \text{ in } \theta_i^* = \frac{X_{t-1,i}^*}{\sum_k X_{t-1,k}^*} \quad (8)$$

predstavljata delež izvoza proizvoda i opazovane države oz. sveta v partnersko državo v celotnem izvozu te države v obdobju $t-1$.

Skupni učinek je v tem primeru razlika med spremembo izvoza države v partnersko državo in spremembo izvoza iz sveta. Skupni učinek bo pozitiven (negativen), če bo rast izvoza države v partnersko državo višja (nižja) kot rast izvoza iz sveta, kar pomeni, da se bo tržni delež izvoza v partnersko državo v opazovani državi zvišal (znižal). Pozitiven učinek konkurenčnosti (imenovan tudi *učinek tržnega deleža*) kaže, da so izvozni proizvodi države na trgih partnerske države v povprečju konkurenčnejši od proizvodov konkurentov. Pozitivni strukturni učinek pa kaže, da je dovolj velik delež izvoznih proizvodov usmerjen na trge, ki rastejo hitreje od povprečja (Shang et al., 2013).

Analiza temelji na podatkih o trgovinskih tokovih med ASEAN-5 in Kitajsko v obdobju 1996-2011, ki je nadalje razdeljena na podobdobji 1996-2003 in 2004-2011. V analizo so zajeti proizvodi 01-08 HS iz sporazuma EHP in vsi ostali kmetijski proizvodi po klasifikaciji HS, za katere predčasno znižanje oz. odprava carin ni obveljala²⁰. Gre za izdelke in živila iz poglavij od 09 do 24 (Priloga 10) na podlagi dvomestne številčne kode. Primerjava med obema skupinama proizvodov naj bi pokazala, v kolikšni meri se je po sprostitvi trgovine izboljšala konkurenčnost izvoza v proizvodih EHP. Izračuni za izbrana obdobja temeljijo na povprečnih letnih vrednostih. Za analizo sem uporabila podatke iz podatkovne baze UN Comtrade, izražene v tekočih cenah v ameriških dolarjih. Za podatke o izvozu ASEAN-5, Kitajske in sveta sem zaradi lažje dostopnosti uporabila posredne podatke, torej podatke o uvozu partnerskih držav.

4.1 Predstavitev rezultatov analize CMS

V nadaljevanju predstavljam rezultate analize CMS za ASEAN-5 in Kitajsko po posameznih učinkih, in sicer za proizvode EHP ter ostale kmetijske proizvode 09-24 HS za obdobji 1997-2003 in 2004-2011. Namesto izračuna za celotno obdobje 1996-2011 sem prikazala le razliko med obema obdobjema za vse tri učinke (Natančnejši izračuni so podani v prilogah 11-14).

4.1.1 Analiza izvoza kmetijskih proizvodov iz ASEAN-5 na Kitajsko

Analiza izvoza kmetijskih proizvodov iz ASEAN-5 na Kitajsko kaže razlike med obema skupinama proizvodov z ozirom na posamezne članice ASEAN-5. Pri tem zlasti izstopata Tajsko in Filipini (Tabela 13). Skupni učinek, ki predstavlja razliko med stopnjo rasti izvoza ASEAN-5 na Kitajsko in stopnjo rasti izvoza iz sveta na kitajski trg, je bil pri proizvodih EHP

²⁰ Carine za večino ostalih kmetijskih proizvodov so bile v skladu s sporazumom TIG za ASEAN-5 odpravljene z letom 2010.

v obdobju 1997-2003 pozitiven za Filipine (prevladal strukturni učinek) in Tajsko (učinek konkurenčnosti). Pri ostalih članicah ASEAN-5 se v tem obdobju kaže negativen skupni učinek, zlasti za Indonezijo (učinek konkurenčnosti, strukturni učinek) in Malezijo (strukturni učinek). Nasprotno so vse države ASEAN-5 razen Tajske beležile pozitiven skupni učinek za ostale kmetijske proizvode, zlasti Indonezija in Malezija. Po letu 2004, torej po uveljavitvi sporazuma EHP, so Filipini in Tajska še povečali tržni delež v proizvodih EHP na kitajskem trgu zahvaljujoč prevladi strukturnega učinka. Pri Indoneziji in Maleziji se je skupni učinek za proizvode EHP izboljšal v primerjavi z ostalimi kmetijskim proizvodi, kar je mogoče pripisati prevladi učinka konkurenčnosti. Izjema je Singapur, čigar tržni delež v proizvodih EHP se je na kitajskem trgu močno zmanjšal, za ostale kmetijske proizvode pa izboljšal.

Tabela 13: Rezultati analize CMS za izvoz kmetijskih proizvodov iz ASEAN-5 na Kitajsko

		1997-2003			2004-2011			RAZLIKA		
		TE*	CE	SE	TE	CE	SE	TE	CE	SE
Indonezija	EHP	-5,1	-3,0	-2,0	-3,3	0,2	-3,5	1,8	3,2	-1,4
	Drugi**	15,2	7,2	8,0	10,7	7,4	3,3	-4,5	0,2	-4,7
Malezija	EHP	-4,9	-0,4	-4,6	-4,4	0,0	-4,4	0,5	0,4	0,1
	Drugi	10,4	-0,2	10,6	4,6	-0,2	4,8	-5,8	0,0	-5,8
Filipini	EHP	5,6	-0,6	6,3	11,3	-2,1	13,5	5,7	-1,5	7,2
	Drugi	0,7	0,0	0,7	-11,1	2,1	-13,2	-11,8	2,1	-13,8
Singapur	EHP	-0,5	0,4	-1,0	-5,6	-2,6	-3,0	-5,0	-3,0	-2,1
	Drugi	6,7	6,8	-0,2	11,7	2,7	9,0	5,1	-4,1	9,2
Tajsko	EHP	5,8	6,0	-0,2	13,8	1,7	12,1	8,0	-4,3	12,2
	Drugi	-11,3	2,0	-13,3	-9,9	-4,6	-5,3	1,4	-6,6	8,0
ASEAN-5	EHP	-2,0	0,2	-2,2	0,1	0,1	0,1	2,1	-0,2	2,3
	Drugi	1,6	1,4	0,3	1,2	0,8	0,4	-0,4	-0,6	0,2

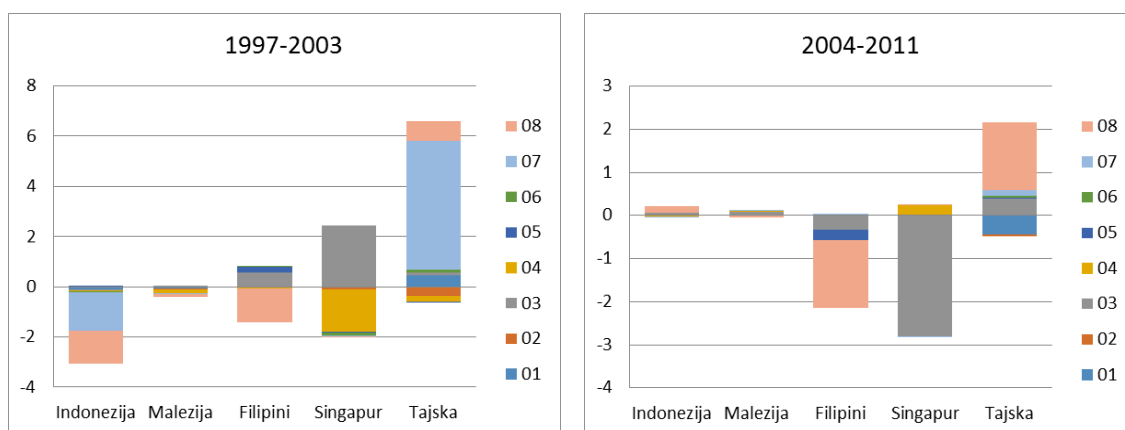
*TE = skupni učinek, CE = učinek konkurenčnosti, SE = strukturni učinek.

**Gre za kmetijske proizvode iz poglavij 09-24 HS.

Na splošno je mogoče ugotoviti, da so države ASEAN-5 po letu 2004 povečale tržni delež v proizvodih EHP na kitajskem trgu v primerjavi z ostalimi kmetijskimi proizvodi, k pozitivnemu skupnemu učinku pa je prispeval predvsem strukturni učinek.

V nadaljevanju predstavljam prispevek proizvodov EHP k učinku konkurenčnosti in strukturnemu učinku v izvozu ASEAN-5 na Kitajsko (Natančnejši izračuni so podani v prilogah 11 in 12). Slika 20 prikazuje prispevek posameznih proizvodov 01-08 HS h konkurenčnemu učinku pred in po letu 2004.

Slika 20: Učinek konkurenčnosti po proizvodih EHP v izvozu ASEAN-5 na Kitajsko

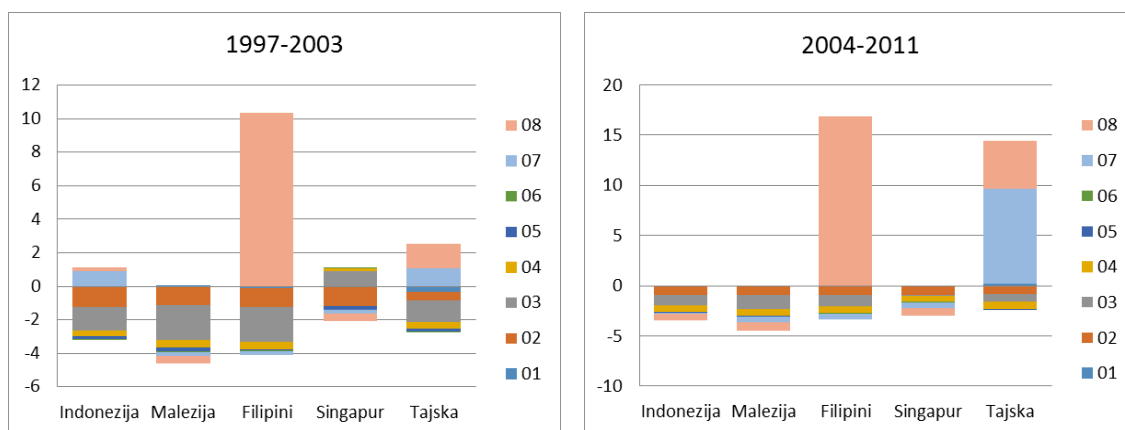


Opomba: 01-žive živali, 02-meso, 03-ribe, 04-mleko in mlečni izdelki, 05-proizvodi živalskega izvora, 06-živo drevje in druge rastline, 07-užitne vrtnine, 08-užitno sadje in oreški.

Ugotoviti je mogoče velike razlike pri proizvodih v obeh obdobjih. Zelenjava (07) in sadje (08) sta pred uveljavitvijo sporazuma EHP zavzemala največji delež v izvozu Tajске in sta pozitivno prispevala k učinku konkurenčnosti, taisti proizvodi pa so negativno prispevali v primeru Indonezije (07, 08) in Filipinov (08). Ribe (03) so pozitivno prispevale k učinku konkurenčnosti Singapurja in Filipinov, po letu 2004 pa se je njun konkurenčni položaj v tem proizvodu poslabšal, Tajске pa izboljšal. Tajska je bila od petih držav ASEAN-5 edina, ki je po letu 2004 ohranila konkurenčnost na kitajskem trgu na račun zelenjave, sadja in rib.

Analiza prispevka proizvodov EHP k strukturnemu učinku kaže manj sprememb pred in po letu 2004 (Slika 21).

Slika 21: Strukturni učinek po proizvodih EHP v izvozu ASEAN-5 na Kitajsko



Opomba: 01-žive živali, 02-meso, 03-ribe, 04-mleko in mlečni izdelki, 05-proizvodi živalskega izvora, 06-živo drevje in druge rastline, 07-užitne vrtnine, 08-užitno sadje in oreški.

Filipini so imeli pred letom 2004 najbolj ugodno izvozno strukturo pri sadju (08), Tajska in Indonezija pa tudi pri zelenjavi (07). Nasprotno so ribe (3) pozitivno prispevale k pozitivnemu strukturnemu učinku Singapurja, negativno pa v vseh ostalih državah ASEAN-5. Sadje je po letu 2004 še izraziteje prispevalo k izboljšanju izvozne strukture Filipinov, v primeru Tajске

pa se ob sadju kaže še pomemben prispevek zelenjave (07). Ribe in ostali proizvodi so po letu negativno prispevali k strukturnemu učinku vseh držav ASEAN-5.

4.1.2 Analiza izvoza kmetijskih proizvodov iz Kitajske v ASEAN-5

Rezultati kažejo, da je bil skupni učinek pred letom 2004 pozitiven za obe skupini kmetijskih proizvodov za vse države ASEAN-5 razen Singapurja, pri čemer se je tržni delež Kitajske v ostalih kmetijskih proizvodih na trgih ASEAN povečeval hitreje kot tržni delež v proizvodih EHP. Pozitiven skupni učinek je predvsem rezultat učinka konkurenčnosti, kar kaže na dober konkurenčni položaj Kitajske pri obeh skupinah proizvodov. Po letu 2004 je mogoče ugotoviti negativen skupni učinek v ostalih kmetijskih proizvodih v vseh državah ASEAN-5, kar kaže na zmanjšanje tržnega deleža teh proizvodov na omenjenih trgih. Skupni učinek v proizvodih EHP je bil pozitiven za vse države ASEAN-5, razen za Singapur, k temu pa je bistveno prispeval strukturni učinek, kar kaže, da so proizvodi EHP prispevali k izboljšanju izvozne strukture Kitajske na trgih ASEAN-5 (Tabela 14).

Tabela 14: Rezultati analize izvoza kmetijskih proizvodov iz Kitajske v ASEAN-5

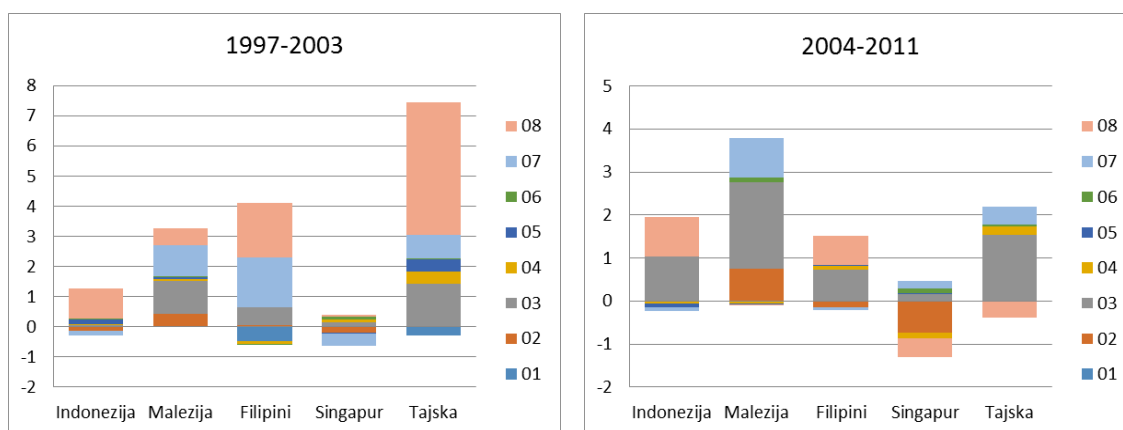
		1997-2003			2004-2011			RAZLIKA		
		TE*	CE	SE	TE	CE	SE	TE	CE	SE
Indonezija	EHP	1,6	1,0	0,6	8,5	1,7	6,7	6,9	0,8	6,1
	Drugi**	16,1	16,4	-0,3	-9,7	-2,2	-7,5	-25,8	-18,6	-7,2
Malezija	EHP	3,0	3,3	-0,3	6,8	3,7	3,1	3,8	0,4	3,4
	Drugi	18,5	20,9	-2,4	-14,2	-9,1	-5,1	-32,6	-30,0	-2,7
Filipini	EHP	2,5	3,5	-1,0	4,6	1,3	3,3	2,1	-2,2	4,4
	Drugi	37,0	36,9	0,0	-4,0	-4,8	0,8	-41,0	-41,7	0,7
Singapur	EHP	-0,5	-0,2	-0,3	-1,3	-0,8	-0,5	-0,8	-0,6	-0,2
	Drugi	-0,4	-0,1	-0,3	-1,2	1,2	-2,5	-0,8	1,4	-2,2
Tajska	EHP	8,5	7,2	1,4	6,9	1,8	5,1	-1,6	-5,4	3,8
	Drugi	8,1	6,0	2,1	-0,2	1,1	-1,3	-8,3	-4,9	-3,4
ASEAN-5	EHP	1,9	2,1	-0,2	5,1	2,3	2,8	3,2	0,2	3,1
	Drugi	7,9	8,4	-0,5	-7,1	-3,3	-3,8	-15,0	-11,7	-3,2

*TE = skupni učinek, CE = učinek konkurenčnosti, SE = strukturni učinek.

**Gre za kmetijske proizvode iz poglavij 09-24 HS.

Razčlenitev po posameznih skupinah proizvodov EHP in njihov prispevek k učinku konkurenčnosti v kitajskem izvozu na trge ASEAN-5 kaže, da so predvsem sadje (08), zelenjava (07) in ribe (03) v obdobju 1997-2003 pozitivno prispevali h konkurenčnosti Kitajske na vseh trgih držav ASEAN-5, razen na singapurskem (Slika 22). Konkurenčni položaj Kitajske se je najbolj izboljšal na tajskem in filipinskem trgu. Po letu 2004 je, z izjemo Singapurja, opaziti pomemben prispevek rib k učinku konkurenčnosti v vseh državah ASEAN-5. Sadež je prispevalo h konkurenčnosti Kitajske na indonezijskem in filipinskem trgu, zelenjava pa na malezijskem in tajskem trgu (Natančnejši izračuni so podani v prilogi 13).

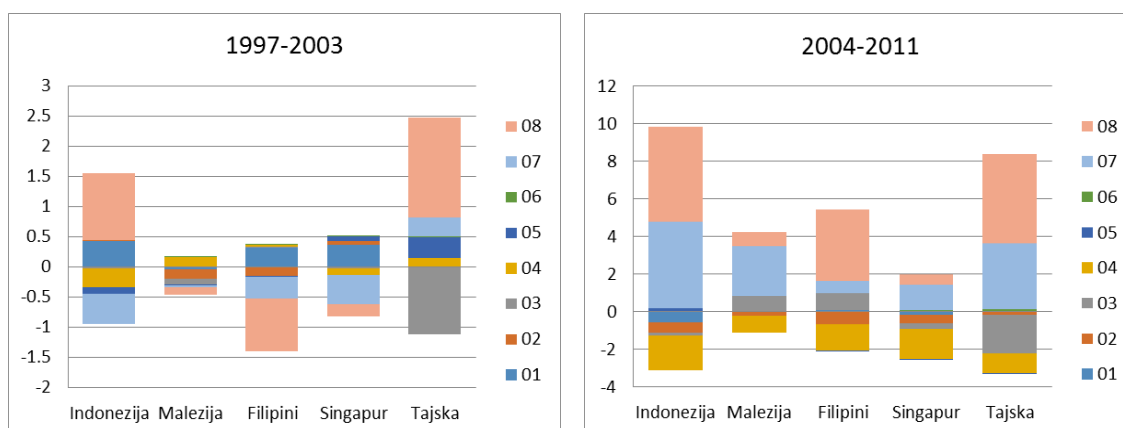
Slika 22: Učinek konkurenčnosti po proizvodih EHP v izvozu Kitajske v ASEAN-5



Opomba: 01-žive živali, 02-meso, 03-ribe, 04-mleko in mlečni izdelki, 05-proizvodi živalskega izvora, 06-živo drevje in druge rastline, 07-užitne vrtnine, 08-užitno sadje in oreški.

K pozitivnemu strukturnemu učinku Kitajske na trgih Indonezije in Tajske v obdobju 1997-2003 so v veliki meri pripomogli sadje in oreški (08), ki pa so izrazito negativno prispevali k izvozni strukturi na filipinskem trgu (Slika 23). Žive živali (01) so prispevale k ugodni izvozni strukturi Kitajske na trgih Indonezije, Filipinov in Singapurja. Mleko in mlečni izdelki (04) so izrazito negativno prispevali k strukturnemu učinku v primeru Indonezije, ribe(03) pa v primeru Tajske. Po letu 2004 se kaže bolj poenotena slika izvozne strukture Kitajske na trgih ASEAN-5: na vseh se kaže pozitiven vpliv sadja in zelenjave, na malezijskem in filipinskem pa tudi rib. Negativno pa so k strukturnemu učinku prispevali predvsem mleko in mlečni izdelki ter meso (02) (Natančnejši izračuni so podani v prilogi 14).

Slika 23: Strukturni učinek po proizvodih EHP v izvozu Kitajske v ASEAN-5



Opomba: 01-žive živali, 02-meso, 03-ribe, 04-mleko in mlečni izdelki, 05-proizvodi živalskega izvora, 06-živo drevje in druge rastline, 07-užitne vrtnine, 08-užitno sadje in oreški.

4.2 Ugotovitve analize CMS

Na podlagi rezultatov analize je mogoče ugotoviti, da sta ASEAN-5 in Kitajska po uveljavitvi sporazuma EHP povečala tržni delež v proizvodih EHP na medsebojnih trgih, s čimer sem potrdila *četrto hipotezo*. Analiza za države ASEAN-5 je pokazala, da sta od peterice držav

tržni delež v proizvodih EHP na kitajskem trgu najbolj povečala Tajsko in Filipini in sicer zahvaljujoč vplivu strukturnega učinka. Čeprav so imele preostale članice ASEAN-5 tudi po letu 2004 večji tržni delež v ostalih kmetijskih proizvodih, pa so vendarle v večji meri povečale tržni delež v proizvodih EHP, pri čemer se kaže prevlada strukturnega učinka. Iz tega je mogoče sklepati, da so proizvodi EHP po letu 2004 prispevali k ugodni izvozni strukturi držav ASEAN-5 na kitajskem trgu.

Pri podrobnejši razčlenitvi tržnega deleža po proizvodih EHP izstopajo trije glavni proizvodi, njihov prispevek h konkurenčnosti in izvozni strukturi pa je bil različen. Tajsko je bila od peterice držav ASEAN-5 edina, ki je po letu 2004 ohranila konkurenčnost na kitajskem trgu pri zelenjavi, sadju in ribah, ki so pozitivno prispevali k učinku konkurenčnosti. Zelenjava in sadje sta tudi najbolj pozitivno prispevala k ugodni izvozni strukturi Tajske, sadje pa izrazito v primeru Filipinov. Ribe kot tudi ostali proizvodi EHP so po letu 2004 negativno prispevali k strukturnemu učinku vseh držav ASEAN-5.

Tudi v izvozu Kitajske na trge ASEAN-5 se je po letu 2004 kazal pozitiven skupni učinek v proizvodih EHP pri vseh državah ASEAN-5 razen pri Singapurju, k temu pa je pomembno prispeval strukturni učinek. Če se je pred letom 2004 tržni delež pri ostalih kmetijskih proizvodih povečeval hitreje kot tržni delež v proizvodih EHP, pa se je po letu 2004 ta trend obrnil v korist povečanja tržnega deleža proizvodov EHP. To kaže, da bi lahko proizvodi EHP bistveno pripomogli k izboljšanju izvozne strukture Kitajske na trgih ASEAN-5.

Podrobnejša analiza vrednosti izvoza posameznih proizvodov EHP v celotnem izvozu držav ASEAN-5 razkriva, da v izvozni strukturi pogosto prevladujeta eden ali dva proizvoda, s katerima države največ trgujejo, ta proizvoda pa potem odločilno vplivata na celotno podobo izvoza posamezne države kot tudi ASEAN-5 kot skupine (Priloga 15 in 16). Primer Indonezije in Malezije kaže, da sta državi med osmimi proizvodi EHP največ trgovali z ribami in zelenjavo. Filipini so največ trgovali s sadjem, za Tajsko pa so bili najpomembnejši zelenjava, sadje in ribe. V izvozu Singapurja proizvodi EHP nimajo velike teže, saj ta z njimi praktično ni trgoval. Sicer pa je zanimivo, da je za Indonezijo in Malezijo med ostalimi kmetijskimi proizvodi daleč najpomembnejša skupina masti in olja živalskega in rastlinskega izvora (15), v katero sodi tudi palmovo olje, katerega največji svetovni proizvajalki in izvoznici sta prav ti državi. Za Kitajsko so na vseh izvoznih trgih ASEAN-5 trije najpomembnejši proizvodi EHP zelenjava, sadje in ribe.

Na splošno je mogoče ugotoviti, da je po uveljavitvi sporazuma EHP in posledično odpravi carin za proizvode v okviru EHP prišlo do sprememb v tržnem deležu izvoza na medsebojnih trgih ASEAN-5 in Kitajske. Obe državi sta povečali tržni delež, primerjava učinkov pa je po letu 2004 pokazala izrazitejši vpliv strukturnega učinka, kar kaže, da so proizvodi EHP pripomogli k ugodni izvozni strukturi na medsebojnih trgih. Ob tem je opaziti različne trende z ozirom na obravnavane proizvode kot tudi na posamezne države oz. trge. Velika ločnica se kaže med Singapurjem na eni in ostalimi državami ASEAN-5 na drugi strani. Singapur je po letu 2004 zmanjšal tržni delež izvoza proizvodov EHP na kitajskem trgu, hkrati pa okrepil

tržni delež pri ostalih kmetijskih proizvodih, kar kaže, da proizvodi EHP v njegovi trgovini niso zavzemali pomembnega mesta. Pri Filipinih je mogoče opaziti neskladnost med obema učinkoma v smislu izboljšanja konkurenčnosti in povečanja tržnega deleža v proizvodih, ki so hkrati negativno prispevali k strukturnemu učinku. Tajsko je na drugi strani izboljšala konkurenčnost v proizvodih, ki najbolj pripomorejo k njeni ugodni izvozni strukturi, zaradi česar je tudi najbolj povečala tržni delež izvoza proizvodov EHP na kitajskem trgu. Tajsko in Filipine velja izpostaviti kot državi, ki sta po uveljavitvi sporazuma EHP najbolj povečali tržni delež v proizvodih EHP, iz česar je mogoče sklepati, da sta imeli od sporazuma EHP od vseh držav ASEAN-5 največ koristi.

SKLEP

Sklenitev sporazuma o ACFTA je bil nedvomno velik korak k poglobitvi gospodarskih stikov med državami ASEAN in Kitajsko in pomemben mejnik v integracijskih procesih v Aziji. Večina prostotrgovinskih sporazumov v Aziji je omejenih zgolj na nekaj držav. Z ACFTA pa se je povezalo deset politično in gospodarsko zelo različnih držav JV Azije na eni ter gospodarska velesila Kitajska na drugi strani, zaradi česar je njegov pomen toliko večji. V Aziji ni podobnega primerljivega prostotrgovinskega območja.

V magistrskem delu sem skušala ugotoviti, ali se je po sklenitvi sporazuma o ACFTA oz. uveljavitvi sporazuma EHP okrepila trgovina med ASEAN in Kitajsko ter, ali se je zaradi tega zmanjšala trgovina s preostalim svetom. Pričujoča analiza je pokazala, da je imel sporazum o ACFTA pozitivne učinke na trgovino med pogodbenicama. Z odpravo trgovinskih ovir v okviru sporazuma EHP je prišlo do povečanja trgovine med ASEAN in Kitajsko, s čimer sem potrdila prvo hipotezo. Kot so pokazale ugotovitve tujih avtorjev pred mano, se je celotna trgovina med ASEAN in Kitajsko med 1996 in 2010 povečala za desetkrat, kar kaže, da sta bili obe strani zainteresirani za poglobitev gospodarskega sodelovanja. Gospodarski interesi so imeli tudi ustrezno politično podporo na strani obeh pogodbenic, kar je v veliki meri olajšalo odpravljanje trgovinskih ovir.

Regionalna ekonomska integracija praviloma vodi k povečanju obsega trgovine med državami, ki so vključene vanjo. Pri potrjevanju druge hipoteze sem pokazala, da je sporazum EHP vodil do povečanja trgovine med državami skupnega območja. Analiza z metodo dohodkovne elastičnosti uvoznega povpraševanja je ob tem razkrila, da so bili trgovinski učinki uveljavitve sporazuma za ASEAN in Kitajsko različni. Analiza ni pokazala pričakovanega učinka ustvarjanja trgovine za ASEAN-5. Podobno tudi ni prišlo do pričakovanega preusmerjanja v trgovini ASEAN-5 s svetom, trgovina s tretjimi državami se je celo okrepila, s čimer ni bila potrjena tretja hipoteza. Rezultati analize YEM po mojem mnenju odražajo specifičen položaj ASEAN znotraj integracije, saj ta kljub sklenjenemu sporazumu o prosti trgovini s partnerko Kitajsko ohranja intenzivne trgovinske stike z državami zunaj skupnega območja, tuji trgi pa ostajajo zanj enako pomembni kot trgi skupnega območja. To je mogoče pojasniti s tem, da so države ASEAN že pred ustanovitvijo ACFTA večino trgovine ustvarile s tretjimi državami.

Če je analiza indikatorja YEM pokazala na spremembe v trgovinskih tokovih (in uvozu) med ASEAN in Kitajsko, pa je analiza CMS konkretnije potrdila pozitiven učinek sporazuma EHP na povečanje tržnega deleža v proizvodih EHP na trgih obeh partnerk – in s tem četrte hipoteze –, ki je bil posledica ugodne izvozne strukture. K tej sta pripomogla predvsem dva proizvoda iz sporazuma EHP, sadje in zelenjava. V teh dveh proizvodih sta imela ASEAN in Kitajska tudi v skladu z ugotovitvami analize indikatorja RCA največjo primerjalno prednost.

Ko govorimo o povečanju obsega trgovine v okviru sporazuma EHP, velja poudariti, da se trgovina med posameznimi državami ASEAN in Kitajsko ni povečala v enakem obsegu. Glavnina trgovina se še vedno odvija med razvitejšimi članicami ASEAN in Kitajsko. Zaradi tega je pričakovati, da bodo po uveljavitvi ACFTA tudi učinki prostotrgovinskega območja za posamezne države različni. Tiste, ki še niso izpeljale potrebnih reform in se prilagodile novim razmeram po odprtju domačega trga Kitajski, se bodo zelo verjetno znašle pod večjim konkurenčnim pritiskom. Po drugi strani pa lahko prav vključenost v ACFTA kljub bolečim stroškom prilagajanja na daljši rok izboljša njihovo konkurenčnost. Ocenjujem, da bo skupni učinek prostotrgovinskega območja na dolgi rok pozitiven in da bo ugodno vplival na razvoj držav v smislu povečanja blaginje in gospodarske razvitosti, zlasti manj razvitih članic ASEAN-4. Slednje so šele v zadnjih letih stopile na pot hitrega gospodarskega razvoja in bi lahko v prihodnje postale pomemben motor rasti trgovine med ASEAN in Kitajsko.

S sporazumom EHP je bil storjen eden od korakov na poti do večje sprostitev medsebojne trgovine. Na drugih področjih države še niso v celoti razvile gospodarskega in trgovinskega potenciala, uveljavitev ACFTA pa je še vedno v začetni fazi. Znižanje oz. odprava carin za občutljivo blago, kot so kmetijski proizvodi, je znotraj ACFTA še vedno pretežno omejeno. Tudi napredek in razvoj pri zmanjšanju nevarinskih ovir, sprostitvi trgovine s storitvami, mobilnosti delovne sile itd. se odvija počasi. Za poglobitev gospodarskega sodelovanja bi si članice ACFTA ob odpravi carinskih ovir morale prizadevati tudi za učinkovitejšo proizvodnjo, konkurenčnost izdelkov in komplementarnost v trgovini (Yang & Martinez-Zarzoso, 2013).

Analiza odprave carinskih ovir v okviru sporazuma EHP obravnava le en vidik razvoja trgovine med ASEAN in Kitajsko, vendar je tu še vrsta drugih zanimivih vidikov, ki jih v magistrskem delu nisem zajela. Znotrajpanožna trgovina je po mnenju Chirathivata (2005) pomemben temelj za rast trgovine v ACFTA in bi ji bilo potrebno nameniti posebno pozornost. Večina raziskav ekonomskih integracij se osredotoča na učinke odprave trgovinskih ovir, zanimivo pa bi bilo analizirati tudi učinke odprave netrgovinskih ovir in drugih zaščitnih ukrepov na trgovino, npr. pravil o poreklu blaga, tarifnih preferencialov, administrativnih ovir itd.

Sprostitev trgovine med ASEAN in Kitajsko je spodbudila izvozne tokove med državami in s tem tudi okrepila trgovinske odnose. Bolj ko države skupnega območja trgujejo med seboj, bolj se krepi integracija med njimi. S tem lahko potrdim peto hipotezo, da je ACFTA pripomogla k večji integraciji med ASEAN in Kitajsko. Vendar pa prehod v višjo obliko

integracije med ASEAN in Kitajsko v prihodnjih letih ni verjeten iz več razlogov, eden od teh so obstoječe razlike med državami. Poleg tega države kljub skupni trgovinski politiki še naprej zasledujejo različne politične in ekonomske interese, kar ima za posledico pomanjkanje volje do tesnejšega in učinkovitejšega regionalnega povezovanja. Zdi se namreč, da ASEAN bolj kot h globlji integraciji s Kitajsko stremi predvsem k boljšemu dostopu do kitajskega trga in boljšim pogojem za trgovinsko sodelovanje. Nekatere članice ASEAN so pri tem bolj zainteresirane za poglobljeno sodelovanje s Kitajsko kot druge, med njimi npr. Tajsko, ki je s Kitajsko sklenila dodaten dvostranski sporazum o liberalizaciji trgovine. Tovrstni dvostranski sporazumi upočasnjujejo nadaljnjo skupno integracijo. Prav tako jo slabijo tudi občasno zaostreni politični odnosi med ASEAN in Kitajsko, ki so posledica nerešenih ozemeljskih vprašanj²¹ in ki bi posledično lahko obremenili gospodarske odnose. Uskladitev političnih in gospodarskih interesov ostaja eden glavnih izzivov v nadaljnjem integracijskem procesu znotraj ACFTA.

Če pogledamo na razvoj ACFTA še s širšega politično-ekonomskega vidika in prevlade strateških interesov v regiji, je v prihodnje pričakovati še večjo krepitev stikov med Kitajsko in azijskimi sosedami. Pomemben dejavnik v tem procesu bi bili lahko etnični Kitajci, ki živijo v azijskih državah izven Kitajske. Po nekaterih ocenah jih od okoli 60 milijonov v tujini živečih polovica biva v državah ASEAN (Byeong-hae v Jovanović, 2006). Ti bi lahko prek neformalnih stikov pomembno prispevali k okrepitvi poslovnih stikov z matično državo. Po prepričanju Narina (2008) je prihodnost ASEAN tesno povezana s Kitajsko v smislu podpore, ki jo te države lahko ponudijo Kitajski v njenih ambicijah, da postane svetovna gospodarska velesila. Kitajska naj bi po nekaterih ocenah do leta 2020 postala največja trgovinska velesila, kar bo nedvomno odločilno spremenilo gospodarsko podobo regije oz. njene ekonomije. Ob tem se seveda postavlja vprašanje, ali se bo spremenila dinamika trgovinskih tokov med ASEAN in Kitajsko, ko Kitajska morda ne bo več motor rasti v regiji? Najnovejši podatki o rasti kitajskega gospodarstva kažejo, da se to upočasnjuje. Po ocenah IMF se bo kitajsko gospodarstvo do leta 2020 (ali še prej) soočilo s precejšnjo upočasnitvijo gospodarske aktivnosti, če država ne bo izvedla potrebnih reform (The end of rapid Growth in the Middle Kingdom, 2013).

Države ASEAN (p)ostajajo zanimive tudi za države v širši regiji. Na to kažejo številni prostotrgovinski sporazumi, ki jih je ASEAN ob Kitajski že sklenil oz. namerava skleniti s sosedami v regiji. Z ekonomskega in geostrateškega vidika ostaja JV Azija še naprej zanimiva tudi za velesile zunaj regije, v prvi vrsti za ZDA, kar pa hkrati daje slutiti na možno rivalstvo za prevlado. To je dal med svojo zadnjo turnejo po azijskih državah aprila 2014 posredno vedeti tudi ameriški predsednik Barack Obama. Namen njegovega obiska je bil na eni strani pridobiti države JV Azije za sklenitev sporazuma o prosti trgovini z ZDA in na drugi strani potrditi pomen azijsko-tihomorske regije ter zavezništev med temi državami in Washingtonom. Ali to ne pomeni morda hkrati tudi utrjevanja zavezništev proti Kitajski (Vrh Apeca v znamenju proste trgovine in povezovanja, 2013)?

²¹ Eno od spornih vprašanj so otoki v Južnokitajskem morju, ki si jih lastijo tako Kitajska kot tudi Vietnam, Filipini, Brunej in Malezija.

Glede na to, da je ACFTA leta 2010 šele dodobra zaživela, bo z verodostojno oceno učinkov uveljavitve prostotrgovinskega območja potrebno počakati. Vsekakor bo v prihodnjih letih zanimivo spremljati razvoj trgovine med ASEAN in Kitajsko. V skladu z načrtom odprave carin v okviru sheme Normal Track bo prišlo do nadaljnje sprostitev trgovine z novimi članicami ASEAN-4, do leta 2018 oz. 2020 pa naj bi bile odpravljene vse carine med ASEAN in Kitajsko za vso blago. Odprto ostaja tudi vprašanje, kaj se bo dogajalo s trgovino med članicami ASEAN v okviru sporazuma AFTA, čigar cilj je bil povečati obseg intra-ASEAN trgovine, ko bo območje ACFTA v celoti zaživel. Poleg ACFTA so z letom 2010 zaživali tudi prostotrgovinski sporazumi med ASEAN in drugimi državami v širši regiji, zaradi česar je pričakovati nadaljnjo širitev mreže trgovinskih odnosov in preferencialnih sporazumov z državami v in zunaj Azije.

LITERATURA IN VIRI

1. *ASEAN and China FTA to ignite 'tug of war in trade'*. Najdeno 26. marca 2012 na spletnem naslovu <http://www.thejakartapost.com/news/2009/07/27/asean-and-china-fta-ignite-%E2%80%98tug-war-trade%E2%80%99.html>.
2. ASEAN Secretariat (2001, oktober). *Forging Closer ASEAN-China Economic Relations in the Twenty-First Century. A Report submitted by the ASEAN-China Expert Group on Economic Cooperation*. Najdeno 10. oktobra 2011 na spletnem naslovu http://www.asean.org/archive/asean_chi.pdf.
3. ASEAN Secretariat. (2010a). *About ASEAN*. Najdeno 25. oktobra 2010 na spletnem naslovu <http://www.asean.org/asean/about-asean>.
4. ASEAN Secretariat. (2010b). *Agreement on Trade in Goods of the Framework Agreement on Comprehensive Economic Co-operation between ASEAN and China*. Najdeno 10. avgusta 2010 na spletnem naslovu <http://www.asean.org/news/item/agreement-on-trade-in-goods-of-the-framework-agreement-on-comprehensive-economic-co-operation-between-the-association-of-southeast-asian-nations-and-the-people-s-republic-of-china-4>.
5. ASEAN Secretariat (2010c). *ASEAN Statistical Yearbook 2010*. Najdeno 6. oktobra 2011 na spletnem naslovu http://www.asean.org/images/archive/documents/asean_statistical_2010.pdf.
6. ASEAN Secretariat. (2010d). *Framework Agreement on Comprehensive Economic Co-operation between ASEAN and the People's Republic of China*. Najdeno 28. novembra 2010 na spletnem naslovu <http://www.asean.org/asean/external-relations/china>.
7. ASEAN Secretariat (2011a). *ASEAN Community in Figures (ACIF) 2011*. Najdeno 17. septembra 2012 na spletnem naslovu <http://www.asean.org/resources/publications/asean-publications/item/asean-community-in-figures-acif-2011-312>.
8. ASEAN Secretariat (2011b). *ASEAN Economic Community Chartbook 2011*. Najdeno 23. novembra 2012 na spletnem naslovu <http://www.scribd.com/doc/111764263/ASEAN-Economic-Community-Chartbook-2011>.
9. ASEAN Secretariat. (2011c). *China Ready to Accommodate on ASEAN-China FTA*. Najdeno 17. junija 2011 na spletnem naslovu <http://www.asean.org/news/>.
10. ASEAN Secretariat. (2012a). *ASEAN Free Trade Area (AFTA): An Update*. Najdeno 19. oktobra 2012 na spletnem naslovu <http://www.asean.org/communities/asean-economic-community/item/asean-free-trade-area-afta-an-update>.
11. ASEAN Secretariat. (2013a). *Agreement on the Common Effective Preferential Tariff (CEPT) Scheme for the ASEAN Free Trade Area (AFTA)*. Najdeno 13. oktobra 2013 na spletnem naslovu <http://www.asean.org/communities/asean-economic-community/item/agreement-on-the-common-effective-preferential-tariff-cept-scheme-for-the-asean-free-trade-area-afta>.
12. ASEAN Secretariat (2013b). *ASEAN Community in Figures (ACIF) 2013*. Najdeno 4. maja 2014 na spletnem naslovu <http://www.asean.org/images/resources/2014/May/2.%20Feb%202014%20-%20ASEAN%20Community%20in%20Figures%202013.pdf>.

13. ASEAN Secretariat. (2013c). ASEAN Economic Community. Najdeno 10. oktobra 2013 na spletnem naslovu <http://www.asean.org/communities/asean-economic-community>.
14. ASEAN Society. (2011). ASEAN secretary-general justifies FTA with China. Najdeno 22. oktobra 2011 na spletnem naslovu <http://www.asean-society.org/asean/asean-secretary-general-justifies-fta-with-china/>.
15. Balassa, B. (1961). *The Theory of Economic Integration*. London: George Allen & Unwin LTD.
16. Balassa, B. (1965). Trade Liberalization and »Revealed« Comparative Advantage. *The Manchester School*, 33(2), 99-123.
17. Balassa, B. (1967). Trade Creation and Trade Diversion in the European Common Market. *The Economic Journal*, 77(305), 1-21.
18. Baldwin, R.E. (2006). Multilateralising regionalism: Spaghetti Bowls as Building Blocs on the Path to Global Free Trade. *The World Economy*, 29(11), 1451-1518.
19. Baldwin, R.E. (2008). Managing the Noodle Bowl: The Fragility of East Asian Regionalism. *The Singapore Economic Review*, 53(3), 449-478.
20. Baldwin, R.E., & Wyplosz, C. (2004). *The Economics of European Integration*. Berkshire: McGraw-Hill Education.
21. Bello, W. (2010). The China-Asean Free Trade Area: Propaganda and Reality. Najdeno 19. marca 2012 na spletnem naslovu <http://opinion.inquirer.net/viewpoints/columns/view/20100114-247344/The-China-Asean-Free-Trade-Area-Propaganda-and-Reality>.
22. Bernardino, N.Y. (2004). The ASEAN-China Free Trade Area: Issues and Prospects. Najdeno 16. oktobra 2013 na spletnem naslovu http://www.twinside.org.sg/title2/FTAs/General/ASEAN-China_FTA_N.Bernardino.pdf.
23. Booth, A. (2011). China's Economic Relations with Indonesia: Threats and Opportunities. Najdeno 19. marca 2012 na spletnem naslovu <http://www.soas.ac.uk/cseas/events/file72193.pdf>.
24. Bowen, H.P., Hollander, A., & Viaene, J.M. (1998). *Applied International Trade Analysis*. Basingstoke (etc): Macmillan press LTD.
25. Brunei (b.l.). V *The World Factbook*. Najdeno 6. februarja 2013 na spletnem naslovu <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bx.html>.
26. Burger, A., & Kotnik, P. (2014). Strokovna analiza kot podlaga za Strategijo pametne specializacije. Najdeno 7. maja 2014 na spletnem naslovu <http://www.eu-skladi.si/ostalo/metodologija-za-sps>.
27. Burma. (b.l.). V *The World Factbook*. Najdeno 6. februarja 2013 na spletnem naslovu <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bm.html>.
28. Cai, K.G. (2003). The ASEAN-China Free Trade Agreement and East Asian Regional Grouping. *Contemporary Southeast Asia*, 25(3), 387-404.
29. Cambodia. (b.l.). V *The World Factbook*. Najdeno 6. februarja 2013 na spletnem naslovu <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/cb.html>.
30. Chai, J.C.H., Kueh, Y.Y., & Tisdell, C.A. (1997). China and the Pacific Economy. Najdeno 14. januarja 2014 na spletnem naslovu books.google.de/books?isbn=1560725230.

31. *Chamber of Commerce calls for ACFTA renegotiation*. Najdeno 20. oktobra 2012 na spletnem naslovu <http://www.thejakartapost.com/news/2011/04/23/chamber-commerce-calls-acfta-renegotiation.html>.
32. Chandra, A.C. (2005). *Indonesia and Bilateral Trade Agreements (BTAs)*. Najdeno 16. oktobra 2013 na spletnem naslovu [http://www.twinside.org.sg/title2/FTAs/General/IGJ-Indonesia_and_Bilateral_Free_Trade_Agreements_\(BFTAs\).doc](http://www.twinside.org.sg/title2/FTAs/General/IGJ-Indonesia_and_Bilateral_Free_Trade_Agreements_(BFTAs).doc).
33. Chia, S.Y. (2004). *ASEAN-China Free Trade Area*. Najdeno 21. novembra 2011 na spletnem naslovu <http://www.hiebs.hku.hk/aep/Chia.pdf>.
34. Chia, S.Y. (2013). *East Asian Regionalism and the ASEAN-Japan Economic Partnership*. Najdeno 5. marca 2013 na spletnem naslovu http://www.jcie.org/researchpdfs/ASEAN/asean_chia.pdf.
35. *China overtakes Japan as World's second biggest economy*. Najdeno 11. novembra 2013 na spletnem naslovu <http://www.bloomberg.com/news/2010-08-16/china-economy-passes-japan-s-in-second-quarter-capping-three-decade-rise.html>.
36. *China-ASEAN FTA sets stage for economic integration*. Najdeno 14. maja 2010 na spletnem naslovu http://news.xinhuanet.com/english/2009-12/28/content_12717842.html.
37. Chinwanno, C. (2005). *The Dragon, the Bull and the Ricestalks: The Roles of China and India in SE Asia*. V S. Saw, L. Sheng & K.W. Chin (ur.), *Asean-China Relations: Realities and Prospects* (str. 151-163). Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
38. Chirathivat, S. (2002). *ASEAN-China Free Trade Area: background, implications and future development*. *Journal of Asian Economics*, 13(5), 671-686.
39. Chirathivat, S. (2005). *Building Asean-China FTA: Opportunities, Modalities and Prospects*. V Saw, S., Sheng, L. & Chin, K.W. (ur.), *Asean-China Relations: Realities and Prospects* (str. 229-259). Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
40. Chirathivat, S., & Mallikamas, S. (2004). *ASEAN-China FTA: Potential Outcome for Participating Countries*. Najdeno 4. oktobra 2012 na spletnem naslovu <http://ccas.doshisha.ac.jp/japanese/seminars/2005-05.pdf>.
41. Cordenillo, R.L. (2005). *The Economic Benefits to ASEAN of the ASEAN-China Free Trade Area (ACFTA)*. Najdeno 26. marca 2012 na spletnem naslovu <http://www.aseansec.org/17310.htm>.
42. Cuyvers, L., De Lombaerde, P., & Verherstraeten, S. (2005). *Current Status of East Asian Economic Integration*. Najdeno 9. februarja 2012 na spletnem naslovu http://www.ua.ac.be/download.aspx?c=*TEWHI&n=23608&ct=023227&e=73550
43. Damijan, J.P. (2004). *Mednarodna menjava. Delovno gradivo za študij pri predmetu Mednarodna trgovinska politika*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
44. Dewitari, M., Sai'o, R., Ramadhani, D.A., & Andriyanto, T. (2009). *ASEAN-China Free Trade Area (ACFTA) Agreement as an International Regime: The impact Analysis on ASEAN*. Najdeno 17. novembra 2011 na spletnem naslovu <http://www.scribd.com/doc/24674929/ASEAN-China-Free-Trade-Area-ACFTA-Agreement-as-an-International-Regime-The-Impact-Analysis-on-ASEAN>.
45. El-Agraa, A.M. (1989). *The Theory and Measurement of International Economic Integration*. Basingstoke: Macmillan.

46. El-Agraa, A.M. (1994). *The Economics of the European Community*. New York: Harvester Wheatsheaf.
47. El-Agraa, A.M. (1997). *Economic Integration Worldwide*. Basingstoke: Macmillan.
48. European Central Bank. (2005, June). *Competitiveness and the export performance of the euro area trade*. Occasional Paper Series (30).
49. *Foreign Direct Investment in China in 2010 Rises to Records \$105,7 Billion*. Najdeno 11. novembra 2013 na spletnem naslovu <http://www.bloomberg.com/news/2011-01-18/foreign-direct-investment-in-china-in-2010-rises-to-record-105-7-billion.html>.
50. Gandolfo, G. (1994). *International Economics I*. Berlin: Springer-Verlag.
51. Gandolfo, G. (2004). *Elements of International Economics*. Berlin: Springer-Verlag.
52. *Global Value Chains*. Najdeno 4. julija 2014 na spletnem naslovu <http://www.globalvaluechains.org/concepts.html>.
53. Grimwade, N. (2007). Measuring the impact of economic integration. V A. El-Agraa (ur.), *The European Union, Economics and Policies* (str. 165-189). Cambridge: Cambridge University Press.
54. Indonesia. (b.l.). V *The World Factbook*. Najdeno 7. februarja 2013 na spletnem naslovu <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/id.html>
55. *Indonesia to seek delay of China-ASEAN trade pact – minister*. Najdeno 25. oktobra 2011 na spletnem naslovu <http://uk.reuters.com/article/2009/11/25/trade-indonesia-china-idUKJAK53385220091125>.
56. International Monetary Fund. (2013). Data and Statistics. Najdeno 17. aprila 2013 na spletnem naslovu <http://www.imf.org/external/data.htm#data>.
57. Jiménez, N., & Martín, E. (2010). A Constant Market Share Analysis of the Euro Area in the Period 1994-2007. *Banco de Espana Economic Bulletin*. Najdeno 20. maja 2014 na spletnem naslovu http://www.bde.es/f/webbde/Secciones/Publicaciones/InformesBoletinesRevistas/BoletinEconomico/art4_jan.pdf.
58. Jovanović, M.N. (1998). *International economic integration: limits and prospects*. London, New York: Routledge.
59. Jovanović, M. N. (2006). *The Economics of International Integration*. Cheltenham (UK): Edward Elgar.
60. Juswanto, W., & Mulyanti, P. (2003). Indonesia's Manufactured Exports: A Constant Market Shares Analysis. *Jurnal Keuangan dan Moneter*, 6(2), 97-106.
61. Kawai, M., & Wignaraja, G. (2008). Regionalism as an engine of multilateralism: A Case for a Single East Asian FTA. Najdeno 21. decembra 2013 na spletnem naslovu <http://www10.iadb.org/intal/intalcdi/PE/2009/02661.pdf>.
62. Kawai, M., & Wignaraja, G. (2009). The Asian "Noodle Bowl": Is It Serious for Business? Najdeno 7. januarja 2013 na spletnem naslovu <http://www.adbi.org/files/2009.04.14.wp136.asian.noodle.bowl.serious.business.pdf>.
63. Kawai, M., & Wignaraja, G. (2010). Asian FTAs: Trends, Prospects and Challenges. Najdeno 19. januarja 2013 na spletnem naslovu http://www.un.org/esa/ffd/msc/regionalcooperation/ADB_WPs.pdf.

64. Kumar, A. (1984). *Mednarodni ekonomski odnosi*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta Borisa Kidrič.
65. Kumar, A. (2007). *Mednarodna ekonomika*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
66. Kumar, A. (2009). Theoretical Background and some Practical Evidences on RTAS and Trade Oppeness. *Proceedings from the Third International Conference, Regional Cooperation and Economic Integration: Challenges and Opportunities* (str. 1-16). Skopje: Faculty of Economics and the Customs Administration of the Republic of Macedonia.
67. Kumar, A. (2010/2011). Osnove teorije ekonomskih integracij. V A. Kumar & K. Zajc Kejžar (ur.), *Delovno gradivo za študij pri predmetu Ekonomika EU in Slovenija* (str. 1-19). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
68. Laos. (b.l.). V *The World Factbook*. Najdeno 6. februarja 2013 na spletnem naslovu <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/la.html>.
69. Leamer, E. E., & Stern, R. M. (1970). *Quantitative international economics*. Boston: MA, Allyn and Bacon.
70. Machlup, F. (1977). *A history of Thought on Economic Integration*. New York: Columbia University Press.
71. Medalla, E.M., & Balboa J.D. (2007). The Impact of ASEAN-China FTA Early Harvest Program: The Case of Philippines with Focus on Short-Run Effects on the Agriculture Sector. Najdeno 26. novembra 2011 na spletnem naslovu <http://dirp4.pids.gov.ph/ris/rps/pidsrp0701.pdf>.
72. Medalla, E.M., & Balboa, J.D. (2009). ASEAN Rules of Origin: Lessons and Recommendations for Best Practice. Najdeno 2. februarja 2012 na spletnem naslovu <http://dirp3.pids.gov.ph/ris/dps/pidsdps0936.pdf>.
73. Ministry of International Trade and Industry of Malaysia. (2012). ASEAN-China. Najdeno 19. novembra 2012 na spletnem naslovu http://www.miti.gov.my/cms/content.jsp?id=com.tms.cms.section.Section_b609671a-c0a81573-aba0aba0-c94c2e0c.
74. Narine, S. (2008). Forty Years of ASEAN: a historical review. Najdeno 4. decembra 2013 na spletnem naslovu <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09512740802294689?journalCode=rpre20#.U2i8jKLceUZ>.
75. New Zealand Ministry of Foreign Affairs and Trade. (2013). Country Profiles. Najdeno 27. januarja 2013 na spletnem naslovu <http://www.asean.fta.govt.nz/country-profiles>.
76. Noharuddin, N. (2009). China Market offers opportunities for exports. Najdeno 26. marca 2012 na spletnem naslovu <http://www.btimes.com.my/articles/noha15/Article/>.
77. Park, D., Park, I., & Estrada, G.E.B. (2009). Prospects for ASEAN–China Free Trade Area: A Qualitative and Quantitative Analysis. *China and World Economy*, 17(4), 104-120.
78. Park, I., & Park, S. (2010). Best Practices for regional trade agreements. *Review of World Economics*, 147(2), 249-268.
79. Pasadilla, G.O. (2006). Preferential Trading Agreements and Agricultural Liberalization in East and Southeast Asia. Najdeno 21. decembra 2011 na spletnem naslovu <http://www.unescap.org/tid/artnet/pub/wp1106.pdf>.

80. Philippines. (b.l.). V *The World Factbook*. Najdeno 6. februarja 2013 na spletnem naslovu <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rp.html>.
81. Plummer, M.G., Cheong, D., & Hamanaka, S. (2010). *Methodology for Impact Assessment of Free Trade Agreements*. Asian Development Bank. Najdeno 10. oktobra 2013 na spletnem naslovu http://aric.adb.org/pdf/FTA_Impact_Assessment.pdf.
82. Pomfret, R.W.T. (2001). *The Economics of Regional Trading Arrangements*. Oxford: Oxford University Press.
83. Pomfret, R.W.T. (2009). Regionalism in the Asia-Pacific Region: How Wide, How Deep? *The Journal of Korean Economy*, 10(3), 285-306.
84. Pupphavesa, W. (2008). China-Thailand EHP: Evaluating Economic and Social Effects. Najdeno 17. maja 2011 na spletnem naslovu <http://www.ftadigest.com/fta/pdf/China-Thailand%20EHP%20Evaluating%20Economic%20and%20Social%20Effects.pdf>.
85. Pushpanathan, S. (2002). ASEAN and Free Trade Area Cover China, Japan, India. Najdeno 20. marca 2012 na spletnem naslovu <http://www.aseansec.org/13506.htm>.
86. Qiu, H., Yang, J., Huang, J. & Chen, R. (2007). Impact of China-ASEAN Free Trade Area on China's International Agricultural Trade and its Regional Development. *China & World Economy*, 15(5), 77-90.
87. Rajapatirana, S. (1994). The evolution of trade treaties and trade creation: Lessons for Latin Amerika. Najdeno 17. februarja 2014 na spletnem naslovu http://ideas.repec.org/p/wop/bawlad/_005.html.
88. Richardson, J. D. (1971). Constant-market-shares analysis of export growth. *Journal of International Economics*, 1(2), 227-239.
89. Roland-Holst, D. (2002). An Overview of PRC's Emergence and East Asian Trade Patterns to 2020. Najdeno 2. julja 2013 na spletnem naslovu <http://www.adbi.org/files/2002.10.rp44.prc.emergence.trade.pdf>.
90. Sally, R. (2013, 13. junij). Global value chains, trade policy and Asia. *EastAsiaForum*. Najdeno 4. julija 2014 na spletnem naslovu <http://www.eastasiaforum.org/2013/06/13/global-value-chains-trade-policy-and-asia/>.
91. Salvatore, D. (1998). *International Economics*. Englewood Cliffs: Prentice Hall.
92. Saw, S., Sheng, L. & Chin K.W. (2005). An Overview of ASEAN-China Relations. V S. Saw, L. Sheng, & K.W. Chin (ur.), *Asean-China Relations: Realities and Prospects* (str. 1-4). Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
93. *Setting the rules for global trade*. Najdeno 22. novembra 2013 na spletnem naslovu <http://www.europeanvoice.com/article/imported/setting-the-rules-for-global-trade/78790.aspx>.
94. Shang, Y., Ponikvar, N., & Zajc Kejžar, K. (2013). The changing patterns of China-CEEC Trade: Structure versus Competitiveness Effect. *Book of proceedings. 1st China-Central and Eastern Europe (CEE) Conference on Cross-Cultural Dialogue, Education & Business*. Ljubljana: Faculty of Economics, Confucius Institute.
95. Shen, D. (2005). Asean-China FTA: Opportunities, Modalities and Prospects. V Saw, S., Sheng, L. & Chin K.W. (ur.), *Asean-China Relations: Realities and Prospects* (str. 208-228). Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.

96. Singapore. (b.l.). V *The World Factbook*. Najdeno 7. februarja 2013 na spletnem naslovu <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sn.html>.
97. Thailand. (b.l.). V *The World Factbook*. Najdeno 7. februarja 2013 na spletnem naslovu <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/th.html>.
98. *The end of rapid Growth in the Middle Kingdom*. Najdeno 14. decembra 2013 na spletnem naslovu <http://www.europeanvoice.com/article/imported/the-end-of-rapid-growth-in-the-middle-kingdom-/79048.aspx>.
99. The Impacts of ACFTA to Indonesia-China Trade. *ICRA Indonesia*. Najdeno 17. novembra 2011 na spletnem naslovu <http://icraindonesia.com/uploaded/The%20Impacts%20of%20ACFTA%20020511.pdf>
100. Tinbergen, J. (1954). International Economic Integration. Najdeno 3. marca 2014 na spletnem naslovu <http://repub.eur.nl/pub/15343/>.
101. Tong, S.Y., & Keng, C.C.S.K. (2010). China-Asean Free Trade Area in 2010: A Regional Perspective. Najdeno 12. oktobra 2011 na spletnem naslovu <http://www.eai.nus.edu.sg/BB519.pdf>.
102. Tyszynski, H. (1951). World trade in manufactured commodities, 1899-1950. *The Manchester School of Economic and Social Studies*, 19(3), 272-304.
103. U-ACT. (2011). ASEAN-China Free Trade Agreement: A Primer. Najdeno 22. novembra 2011 na spletnem naslovu http://www.philexport.ph/barterfli-philexport-fileportlet/download/policy_marketdev/FTA_regional_free_trade/aseanchinaprimer.pdf.
104. UN Comtrade. (2013). United Nations Commodity Trade Statistics Database. Najdeno 17. decembra 2013 na spletnem naslovu <http://comtrade.un.org/db/>.
105. UN ESCAP. (2011). RTAs: Facts and Figures. Najdeno 27. januarja 2011 na spletnem naslovu <http://www.unescap.org/tid/projects/asianeco-figures.pdf>.
106. UNCTAD (2004). Trade and Development Report 2004. Najdeno 21. marca 2012 na spletnem naslovu http://www.unctad.org/en/Docs/tdr2004overview_en.pdf.
107. UNStats. (2014). HS Classification by Section. Najdeno 7. Junija 2014 na spletnem naslovu <http://unstats.un.org/unsd/tradekb/Knowledgebase/HS-Classification-by-Section>.
108. Vickerman, R.W. (1992). *The Single European Market: Prospects for economic integration*. New York: Harvester Wheatsheaf.
109. Vietnam (b.l.). V *The World Factbook*. Najdeno 7. februarja 2013 na spletnem naslovu <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/vm.html>.
110. Viner, J. (1959). *The Customs Union Issue*. New York: Carnegie Endowment for International Peace.
111. Vinh, D.X. (2011). *ASEAN – China Free Trade Area (ACFTA). A quantitative study of Trade Diversion and Trade Creation effects on ASEAN – China trade flows* (Bachelor's Thesis within Economics). Jönköping: Jönköping International Business School.
112. *Vrh Apeca v znamenju proste trgovine in povezovanja*. Najdeno 12. novembra 2013 na spletnem naslovu <http://kr-og.sta.si/2013/10/vrh-apeca-v-znamenju-proste-trgovine-in-povezovanja>.
113. Wang, L. (2011). Is China A Trade Competitor of ASEAN? *Journal of Contemporary Eastern Asia*, 10(2), 1-23.

114. *What is the »Spaghetti Bowl Phenomenon« of FTAs?* Najdeno 3. Marca 2014 na spletnem naslovu http://www.rieti.go.jp/en/columns/a01_0193.html.
115. Wong, J., & Chan, S. (2003). China-ASEAN Free Trade Agreement: Shaping Future Economic Relations. *Asian Survey*, 43(3), 507-526.
116. World Bank (2007). Preferential Rules of Origin: Policy Research Report. Najdeno 17. maja 2013 na spletnem naslovu <http://documents.worldbank.org/curated/en/2007/06/7865028/preferential-rules-origin-policy-research-report>.
117. World Bank (2013). China. Najdeno 17. decembra 2013 na spletnem naslovu <http://data.worldbank.org/country/china>.
118. WTO. (2013). Regional Trade Agreements: Facts and figures. Najdeno 22. septembra 2013 na spletnem naslovu http://www.wto.org/english/tratop_e/region_e/region_e.htm.
119. Yang, J., & Chen, C. (2008). The economic impact of the ASEAN-China Free Trade Area. A computational analysis with special emphasis on agriculture. V C. Chen & R. Duncan (ur.), *Agriculture and Food Security in China: what effect WTO accession and regional trade arrangements?* (str. 372-407). Asia Pacific Press and ANU ePress.
120. Yang, S. & Martinez-Zarzoso, I. (2013). A Panel Data Analysis of Trade Creation and Trade Diversion Effects: The case of ASEAN-China Free Trade Area (ACFTA). Najdeno 12. novembra 2013 na spletnem naslovu <http://wwwuser.gwdg.de/~fjohann/paper/DB224.pdf>.
121. Zamroni, S. (2006, December). Thailand's Agricultural Sector and Free Trade Agreements. *Asia-Pacific Trade and Investment Review*, 2(2), 51-70.

PRILOGE

KAZALO PRILOG

Priloga 1: Seznam uporabljenih kratic.....	1
Priloga 2: Seznam desetih najbolj trgovanih vrst blaga ASEAN v letu 2010, v mrd. USD.....	2
Priloga 3: Pregled kategorij in časovnica odprave carin za ASEAN-6 in Kitajsko, v %	2
Priloga 4: Pregled kategorij in časovnica odprave carin za ASEAN-4 in Kitajsko, v %	3
Priloga 5: Število tarifnih števil za proizvode 01-08 HS in po posebnih seznamih	3
Priloga 6: Podatki o uvozu in BDP za ASEAN-5, Kitajsko in preostali svet v 1996-2011	4
Priloga 7: Izračun YEM za ASEAN-5, Kitajsko in preostali svet na letni ravni, v %	4
Priloga 8: Sprememba tržnega deleža ASEAN-5 v proizvodih EHP na kitajskem trgu v 1996-2011, v %	5
Priloga 9: Sprememba tržnega deleža Kitajske v proizvodih EHP na trgih ASEAN-5 v 1996-2011, v %	5
Priloga 10: Pregled ostalih kmetijskih proizvodov po poglavjih 09-24 HS	6
Priloga 11: Izračun vrednosti izvoza ASEAN-5 na Kitajsko po skupinah proizvodov (CE).....	7
Priloga 12: Izračun vrednosti izvoza ASEAN-5 na Kitajsko po skupinah proizvodov (SE)	8
Priloga 13: Izračun vrednosti izvoza Kitajske v ASEAN-5 po skupinah proizvodov (CE).....	10
Priloga 14: Izračun vrednosti izvoza Kitajske v ASEAN-5 po skupinah proizvodov (SE)	11
Priloga 15: Vrednost izvoza proizvodov 01-24 HS iz ASEAN-5 na Kitajsko, v mio. USD....	13
Priloga 16: Vrednost izvoza proizvodov 01-24 HS iz Kitajske v ASEAN-5, v mio. USD.....	14

Priloga 1: Seznam uporabljenih kratic

ACFTA	Prostotrgovinsko območje med ASEAN in Kitajsko
AEHP	Posebni sporazum o izvajanju EHP
AFTA	Azijsko prostotrgovinsko območje
APEC	Azijsko-pacifiško gospodarsko sodelovanje
ASEAN	Združenje držav JV Azije
BDP	Bruto domači proizvod
BNP	Bruto nacionalni proizvod
CACM	Skupni trg Srednjeameriških držav
CEAO	Vzhodnoafriška ekonomska skupnost
CEPT	Skupna efektivna prednostna carina
CMSA	Analiza konstantnih tržnih deležev
ECOWAS	Ekonomska skupnost držav Zahodne Afrike
EFTA	Evropsko območje proste trgovine
EHP	Program predčasnega izvajanja Okvirnega sporazuma
EU	Evropska unija
GATT	Splošni sporazum o carinah in trgovini
HS	Harmoniziran sistem (nazivov in šifriranja blaga)
LAFTA	Prostotrgovinsko združenje Latinskoameriških držav
MFN	Načelo največjih ugodnosti
NAFTA	Severnoameriški sporazum o prosti trgovini
RTS	Regionalni trgovinski sporazum
SACU	Južnoafriška carinska unija
TIG	Sporazum o trgovini z blagom
TIS	Sporazum o trgovini s storitvami
TNI	Tuje neposredne investicije
UNCTAD	Konferenca ZN o trgovini in razvoju
UN ESCAP	Ekonomska in socialna komisija ZN za Azijo in Tihi ocean
USD	Ameriški dolar
WTO	Svetovna trgovinska organizacija
ZDA	Združene države Amerike

Priloga 2: Seznam desetih najbolj trgovanih vrst blaga ASEAN v letu 2010, v mrd. USD

Uvoz				Izvoz			
HS	Blago	Vrednost	Delež %	HS	Blago	Vrednost	Delež %
8542	Elektr. integrirana vezja in mikrosetavi	93	9,5	8542	Elektr. integrirana vezja in mikrosetavi	98	9,1
2710	Olja dobljena iz nafte	83	8,5	2710	Olja dobljena iz nafte	62	5,8
2709	Surova olja dobljena iz nafte	32	3,3	8471	Stroji za avtomatsko obdelavo podatkov in njihove enote	41	3,8
8471	Stroji za avtomatsko obdelavo podatkov in njihove enote	21	2,1	2711	Naftni plini	34	3,2
8473	Deli in pribor računalnikov in pisarniških strojev	21	2,1	2709	Surova olja dobljena iz nafte	29	2,7
8517	Električni aparati za žično telefonijo	18	1,8	8473	Deli in pribor računalnikov in pisarniških strojev	27	2,5
7108	Zlato, neobdelano ali v obliki polizdelkov	13	1,3	1511	Palmovo olje in njegove frakcije	26	2,4
8703	Motorna vozila za prevoz oseb	12	1,3	4001	Naravni kavčuk v primarnih oblikah ali ploščah	21	1,9
8708	Deli in pribor motornih vozil	11	1,1	2701	Črni premog, briketi in trda goriva iz premoga	20	1,9
8541	Diode, tranzistorji in podobni polprevodniški elementi	10	1,0	8541	Diode, tranzistorji in podobni polprevodniški elementi	17	1,6
	Skupaj 10	314	32		Skupaj 10	375	34,9

Vir: ASEAN Secretariat, ASEAN Community in Figures (ACIF), 2011a.

Priloga 3: Pregled kategorij in časovnica odprave carin za ASEAN-6 in Kitajsko, v %

Kategorija proizvodov	Najkasneje do 1. januarja 2004	Najkasneje do 1. januarja 2005	Najkasneje do 1. januarja 2006
z veljavno carinsko stopnjo MFN nad 15%	10	5	0
z veljavno carinsko stopnjo MFN med 5% in 15%	5	0	0
z veljavno carinsko stopnjo MFN pod 5%	0	0	0

Vir: U-ACT, ASEAN-China Free Trade Agreement: A Primer, 2011.

Priloga 4: Pregled kategorij in časovnica odprave carin za ASEAN-4 in Kitajsko, v %

	Kategorija	MFN %	Najkasneje do 1. januarja						
			2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Vietnam	1	$t \geq 30$	20	15	10	5	0	0	0
	2	$15 \leq t < 30$	10	10	5	5	0	0	0
	3	$t < 15$	5	5	0-5	0-5	0	0	0
Laos in Mjanmar	1	$t \geq 30$			20	14	8	0	0
	2	$15 \leq t < 30$	-	-	10	10	5	0	0
	3	$t < 15$			5	5	0-5	0	0
Kambodža	1	$t \geq 30$			20	15	10	5	0
	2	$15 \leq t < 30$	-	-	10	10	5	5	0
	3	$t < 15$			5	5	0-5	0-5	0

Vir: U-ACT, ASEAN-China Free Trade Agreement: A Primer, 2011.

Priloga 5: Število tarifnih števil za proizvode 01-08 HS in po posebnih seznamih*

Država	Št. izločenih proizvodov (Aneks 1)	Št. tarifnih števil (01- 08 HS)	Št. vključenih proizvodov (Aneks 2)
Filipini	209	586	5
Indonezija	0	512	14
Malezija	22	504	87
Singapur	0	510	enako kot Kitajska
Tajska	0	539	2
Brunej	0	510	enako kot Kitajska
Laos	56	208	0
Kambodža	30	248	n.p.
Mjanmar	0	345	0
Vietnam	15	510	0

* Posebni seznamii so objavljeni v Aneksu 1 in 2 Okvirnega sporazuma o obsežnem gospodarskem sodelovanju med ASEAN in Kitajsko.

Vir: G.O. Pasadilla, *Preferential Trading Agreements and Agricultural Liberalization in East and Southeast Asia*, 2006; W. Puppavesa, *China-Thailand EHP: Evaluating Economic and Social Effects*, 2008.

Priloga 6: Podatki o uvozu in BDP za ASEAN-5, Kitajsko in preostali svet v 1996-2011

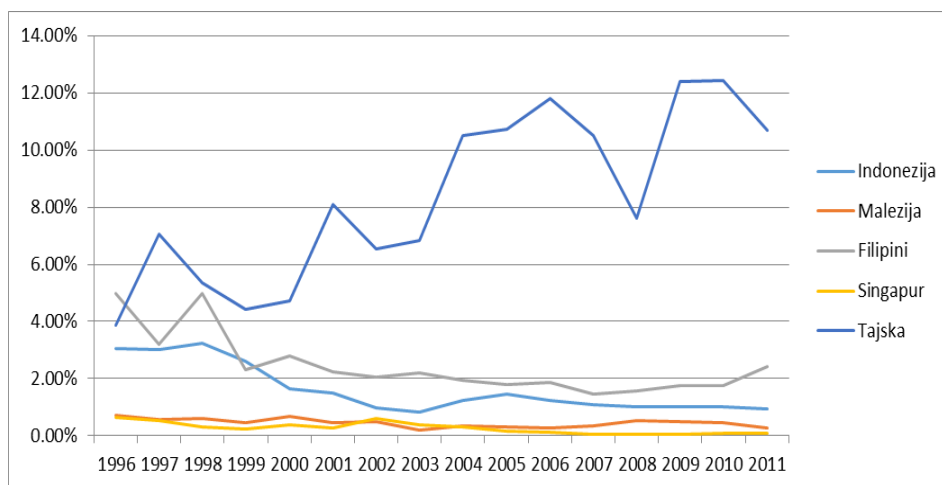
	Uvoz proizvodov EHP (v mio. USD)					BDP (v mrd. USD)	
	ASEAN-5 iz Kitajske	ASEAN-5 iz sveta	Kitajska iz ASEAN-5	Kitajska iz sveta	ASEAN-5 iz ASEAN-5	ASEAN-5	Kitajska
1996	384	3997	196	1285	986	636	2449
1997	396	4392	209	1247	996	661	2677
1998	412	4054	234	1376	1022	608	2886
1999	441	4086	242	2154	1021	629	3106
2000	495	4631	318	2779	1024	667	3368
2001	607	5159	410	2846	1189	682	3648
2002	712	4600	384	3210	1243	715	3979
2003	731	4612	453	3890	1559	755	4378
2004	831	5301	712	4257	1625	803	4819
2005	902	5530	797	4712	1568	847	5364
2006	1043	5308	924	5106	1516	896	6044
2007	1147	6086	991	6370	1527	955	6900
2008	1160	6731	909	7483	1545	993	7565
2009	1430	5827	1380	7413	1514	1004	8262
2010	1526	6691	1855	9933	1543	1086	9125
2011	1645	7352	2221	13163	1701	1134	9974

Vir: UN Comtrade, United Nations Commodity Trade Statistics Database, 2011; International Monetary Fund; Data and Statistics, 2013.

Priloga 7: Izračun YEM za ASEAN-5, Kitajsko in preostali svet na letni ravni, v %

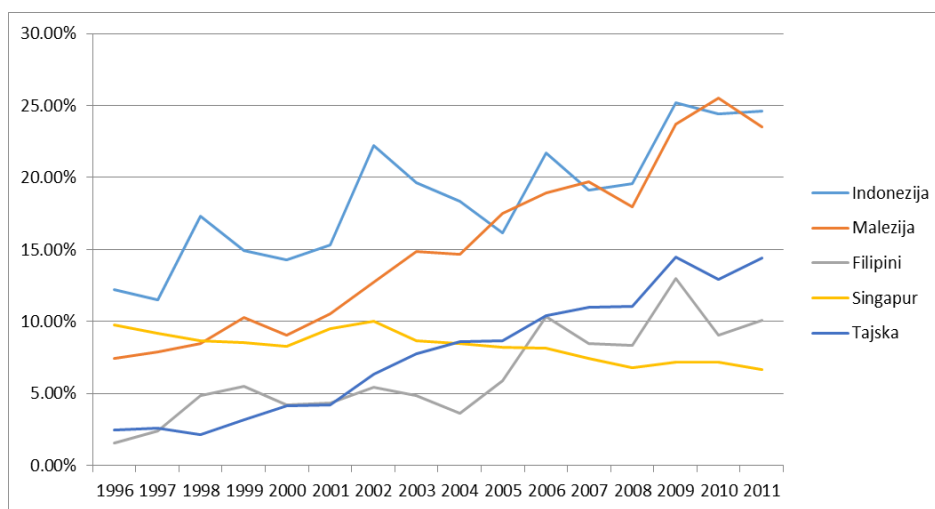
	ASEAN-5 iz Kitajske	ASEAN-5 iz sveta	Kitajska iz ASEAN-5	Kitajska iz sveta	ASEAN-5 iz EU-27	ASEAN-5 iz ZDA	ASEAN-5 iz JAP	Intra-ASEAN-5
1997	0,78	2,52	0,70	-0,32		2,44	14,66	0,26
1998	-0,49	0,95	1,55	1,32		5,91	1,58	-0,32
1999	2,03	0,23	0,41	7,43		7,76	-13,34	-0,02
2000	2,02	2,22	3,77	3,44		2,66	-4,08	0,05
2001	10,03	5,07	3,46	0,29	-9,57	7,89	13,17	7,19
2002	3,56	-2,22	-0,69	1,40	-4,35	-1,40	2,49	0,93
2003	0,50	0,05	1,78	2,11	4,41	1,54	6,06	4,63
2004	2,13	2,33	5,67	0,94	3,65	3,46	-3,44	0,66
2005	1,57	0,80	1,05	0,95	-1,61	0,72	12,11	-0,64
2006	2,70	-0,69	1,26	0,66	-3,38	1,09	-1,19	-0,57
2007	1,52	2,23	0,52	1,75	12,79	4,97	5,55	0,11
2008	0,27	2,67	-0,86	1,81	-5,46	9,05	6,25	0,30
2009	20,23	-11,65	5,63	-0,10	-9,69	-26,73	-31,12	-1,76
2010	0,83	1,83	3,29	3,25	6,78	6,53	4,79	0,24
2011	1,76	2,23	2,12	3,50	4,86	5,05	2,37	2,31

Priloga 8: Sprememba tržnega deleža ASEAN-5 v proizvodih EHP na kitajskem trgu v 1996-2011, v %



Vir: Prirejeno po UN Comtrade, United Nations Commodity Trade Statistics Database, 2013.

Priloga 9: Sprememba tržnega deleža Kitajske v proizvodih EHP na trgih ASEAN-5 v 1996-2011, v %



Vir: Prirejeno po UN Comtrade, United Nations Commodity Trade Statistics Database, 2013.

Priloga 10: Pregled ostalih kmetijskih proizvodov po poglavjih 09-24 HS

HS	Proizvodi
09	Kava, pravi čaj, mate čaj in začimbe
10	Žita
11	Proizvodi mlinске industrije; slad; škrob; inulin; pšenični gluten
12	Oljna semena in plodovi; razno zrnje; semena in plodovi; industrijske ali zdravilne rastline; slama in krma
13	Šelak; gume; smole in drugi rastlinski sokovi in ekstrakti
14	Rastlinski materiali za pletarstvo; rastlinski proizvodi, ki niso drugod navedeni
15	Masti in olja živalskega in rastlinskega izvora in proizvodi njihovega razkrajanja; predelane užitne masti; voski živalskega ali rastlinskega izvora
16	Izdelki iz mesa, rib, rakov, mehkužcev ali drugih vodnih nevretenčarjev
17	Sladkorji in sladkorni proizvodi
18	Kakav in kakavovi izdelki
19	Izdelki iz žit, moke, škroba ali mleka; slaščičarski izdelki
20	Proizvodi iz vrtnin, sadja, oreškov ali drugih delov rastlin
21	Razna živila
22	Pijače, alkoholne tekočine in kis
23	Ostanki in odpadki živilske industrije; pripravljena krma za živali
24	Tobak in izdelani tobačni nadomestki

Vir: UNStats, HS Classification by Section, 2014.

Priloga 11: Izračun vrednosti izvoza ASEAN-5 na Kitajsko po skupinah proizvodov (CE)

	1997-2003						2004-2011					
HS	IDN*	MYS	PHL	SGP	THA	ASEAN-5	IDN	MYS	PHL	SGP	THA	ASEAN-5
01	-0,10	-0,08	0,00	-0,03	0,46	0,05	-0,01	-0,01	0,00	0,00	-0,44	-0,10
02	0,00	-0,02	0,00	-0,07	-0,38	-0,12	0,00	0,00	0,00	0,00	-0,03	-0,01
03	-0,04	0,03	0,57	2,45	0,10	-0,01	0,07	0,07	-0,34	-2,79	0,38	0,08
04	-0,05	-0,15	-0,08	-1,69	-0,20	-0,20	-0,01	0,03	0,02	0,23	0,00	0,02
05	0,03	-0,02	0,22	-0,05	-0,04	0,00	0,00	0,00	-0,23	0,01	0,01	-0,01
06	-0,03	0,00	0,00	-0,13	0,10	0,02	-0,01	0,00	-0,01	0,00	0,05	0,01
07	-1,52	-0,01	-0,01	-0,03	5,13	1,04	-0,01	0,00	0,00	0,00	0,13	-0,17
08	-1,32	-0,10	-1,35	-0,03	0,79	-0,57	0,14	-0,04	-1,58	0,01	1,59	0,24
09	-0,02	-0,01	0,00	-0,01	-0,03	-0,02	0,00	-0,01	-0,02	-0,08	0,00	0,00
10	-0,14	-0,01	0,00	-0,02	3,09	0,93	0,00	0,00	0,00	0,00	-5,37	-0,90
11	-0,05	-0,04	-0,03	-2,05	0,24	-0,02	0,28	0,00	-0,01	-0,02	0,62	0,21
12	-0,38	-0,02	-1,08	-0,20	-0,79	-0,33	0,19	0,00	-0,48	-0,01	-0,02	0,04
13	-0,04	-0,02	0,09	0,05	-0,01	-0,01	0,00	0,00	-0,03	-0,02	0,01	0,00
14	-0,28	-0,07	-0,01	-0,11	0,00	-0,11	-0,16	0,09	0,01	-0,07	-0,01	-0,02
15	8,86	0,68	1,53	-3,31	-0,19	1,55	6,98	-0,75	0,91	-0,88	0,03	1,15
16	-0,07	0,03	0,01	-0,03	0,02	0,00	-0,04	-0,01	-0,26	0,00	0,02	-0,02
17	0,02	-0,05	-0,09	-0,27	0,60	-0,16	0,01	0,02	0,33	-0,01	-0,02	0,01
18	-0,37	-0,70	-0,01	2,20	0,05	-0,36	-0,13	0,17	0,01	-0,31	-0,10	-0,01
19	-0,07	-0,12	0,13	11,67	-0,02	0,21	0,13	0,27	0,09	2,02	-0,11	0,06
20	-0,01	-0,03	-0,46	-0,27	-0,50	-0,17	0,00	0,00	0,75	0,01	0,08	0,04

se nadaljuje

nadaljevanje

	1997-2003						2004-2011					
HS	IDN*	MYS	PHL	SGP	THA	ASEAN-5	IDN	MYS	PHL	SGP	THA	ASEAN-5
21	-0,09	0,03	-0,15	-0,11	-0,07	-0,04	0,09	0,09	0,10	0,14	0,05	0,10
22	0,01	0,01	0,01	-1,80	-0,03	-0,06	0,00	-0,01	-0,01	-0,02	0,01	-0,01
23	-0,12	0,20	0,03	1,02	-0,10	0,05	0,02	-0,05	0,68	-0,40	0,23	0,06
24	-0,03	-0,09	0,00	0,07	-0,24	-0,08	0,03	0,02	0,00	2,38	-0,04	0,08
SKUPAJ	4,19	-0,55	-0,67	7,26	7,97	1,61	7,57	-0,12	-0,07	0,17	-2,92	0,87

Opomba: CE pomeni učinek konkurenčnosti.

*IDN (Indonezija), MY (Malezija), PHL (Filipini), SGP (Singapur), THA (Tajska).

Priloga 12: Izračun vrednosti izvoza ASEAN-5 na Kitajsko po skupinah proizvodov (SE)

	1997-2003						2004-2011					
HS	IDN*	MYS	PHL	SGP	THA	ASEAN-5	IDN	MYS	PHL	SGP	THA	ASEAN-5
01	-0,07	0,04	-0,10	-0,08	-0,35	-0,10	-0,07	-0,07	-0,08	-0,07	0,15	-0,02
02	-1,15	-1,12	-1,15	-1,13	-0,50	-0,99	-0,87	-0,87	-0,87	-0,87	-0,88	-0,87
03	-1,40	-2,11	-2,04	0,93	-1,29	-1,64	-1,01	-1,38	-1,09	-0,05	-0,71	-1,08
04	-0,37	-0,41	-0,47	0,16	-0,38	-0,38	-0,71	-0,68	-0,72	-0,57	-0,70	-0,69
05	-0,15	-0,21	-0,04	-0,17	-0,15	-0,17	-0,04	-0,07	0,01	-0,06	-0,05	-0,06
06	-0,01	-0,06	-0,06	0,04	0,00	-0,03	-0,03	-0,03	-0,03	-0,03	0,08	0,00
07	0,91	-0,25	-0,25	-0,23	1,05	0,32	-0,11	-0,58	-0,58	-0,58	9,42	1,77
08	0,21	-0,43	10,36	-0,50	1,45	0,81	-0,62	-0,76	16,82	-0,80	4,76	1,03
09	0,04	0,00	0,00	0,15	-0,03	0,01	0,03	-0,02	-0,05	0,08	-0,06	-0,01
10	3,57	3,61	3,62	3,59	-4,27	0,99	-0,86	-0,86	-0,85	-0,86	8,34	0,82

se nadaljuje

nadaljevanje

	1997-2003						2004-2011					
HS	IDN*	MYS	PHL	SGP	THA	ASEAN-5	IDN	MYS	PHL	SGP	THA	ASEAN-5
11	-0,09	-0,09	-0,11	0,03	0,65	0,10	-0,13	-0,14	-0,13	-0,13	1,96	0,30
12	-7,99	-8,72	-7,36	-8,60	-7,99	-8,31	-9,66	-10,22	-9,46	-10,21	-10,09	-10,02
13	-0,03	-0,05	0,14	0,09	-0,04	-0,02	-0,02	-0,04	0,19	0,06	-0,03	-0,02
14	0,55	-0,04	-0,04	0,13	-0,05	0,12	0,27	-0,03	-0,02	-0,01	-0,05	0,05
15	10,60	14,65	2,99	-1,15	-0,92	6,80	16,57	18,86	-0,75	-3,28	-4,03	10,87
16	0,02	0,00	0,05	-0,01	-0,01	0,01	-0,01	-0,04	0,24	-0,04	0,05	0,00
17	0,33	0,31	0,27	0,45	-2,06	-0,59	-0,52	-0,48	-0,33	-0,47	0,78	-0,20
18	0,42	0,13	-0,08	0,80	-0,01	0,17	0,31	0,19	-0,12	2,26	-0,13	0,20
19	-0,14	-0,09	-0,18	1,00	-0,12	-0,09	-0,39	-0,32	-0,20	21,35	-0,24	0,44
20	-0,15	-0,17	0,29	-0,12	0,28	-0,03	-0,13	-0,15	0,34	-0,14	-0,05	-0,11
21	-0,28	-0,30	-0,21	0,63	-0,14	-0,22	-0,18	-0,08	-0,03	0,43	-0,08	-0,09
22	-0,26	-0,26	-0,26	1,48	-0,25	-0,21	-0,81	-0,78	-0,76	-0,80	-0,80	-0,80
23	1,15	1,22	1,29	1,35	1,21	1,21	-0,89	-0,84	-0,94	-0,53	-0,61	-0,80
24	0,27	0,36	0,28	0,02	0,41	0,32	-0,27	-0,28	-0,29	1,28	-0,27	-0,22
SKUPAJ	5,97	6,00	6,93	-1,15	-13,51	-1,92	-0,14	0,32	0,30	5,96	6,76	0,51

Opomba: SE pomeni strukturni učinek.

*IDN (Indonezija), MYN (Malezija), PHL (Filipini), SGP (Singapur), THA (Tajska).

Priloga 13: Izračun vrednosti izvoza Kitajske v ASEAN-5 po skupinah proizvodov (CE)

HS	1997-2003						2004-2011					
	IDN*	MYS	PHL	SGP	THA	ASEAN-5	IDN	MYS	PHL	SGP	THA	ASEAN-5
01	0,00	0,01	-0,47	0,00	-0,28	-0,02	-0,01	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
02	-0,13	0,43	0,05	-0,18	0,01	0,01	-0,02	0,75	-0,14	-0,74	0,00	0,03
03	0,06	1,09	0,60	0,15	1,41	0,57	1,04	2,01	0,73	0,16	1,54	1,12
04	0,01	0,06	-0,09	0,07	0,40	0,09	-0,03	-0,05	0,09	-0,14	0,19	-0,01
05	0,17	0,06	0,00	-0,04	0,41	0,02	-0,09	-0,02	0,01	0,02	0,01	0,00
06	0,01	0,03	0,00	0,09	0,06	0,04	0,00	0,10	0,01	0,10	0,04	0,06
07	-0,16	1,04	1,65	-0,40	0,78	0,36	-0,07	0,93	-0,08	0,17	0,41	0,60
08	1,00	0,56	1,81	0,08	4,40	1,04	0,92	-0,04	0,67	-0,43	-0,39	0,45
09	-0,01	0,50	-0,05	-0,76	-0,58	-0,19	-0,38	-0,83	-0,08	-0,23	-0,09	-0,32
10	17,39	16,74	38,90	0,13	3,25	8,18	-3,87	-7,47	-7,83	-0,09	-0,11	-4,37
11	0,43	2,03	0,26	0,07	0,19	0,49	-0,08	-0,47	0,07	0,16	0,69	-0,01
12	-0,68	-0,34	-4,15	-0,01	-1,89	-0,97	-0,25	0,15	-0,28	-0,11	0,34	-0,13
13	0,05	0,05	0,05	0,16	0,09	0,07	0,17	-0,03	0,33	-0,02	0,11	0,08
14	0,02	0,04	0,02	0,00	0,24	0,05	0,00	-0,10	-0,01	-0,01	-0,24	-0,06
15	0,03	0,03	0,02	0,09	0,22	0,07	0,01	-0,45	-0,01	-0,01	-0,01	-0,13
16	0,01	0,05	0,48	0,03	0,33	0,10	-0,03	0,13	-0,10	0,06	0,23	0,11
17	-1,86	0,19	1,11	0,23	0,21	-0,07	-0,48	0,00	-0,56	-0,21	0,33	-0,02
18	0,05	-0,01	0,02	-0,02	-0,09	0,00	-0,05	0,07	0,30	0,14	0,20	0,09
19	0,08	0,03	0,71	0,26	1,18	0,19	-0,07	0,14	-0,13	-0,04	-0,30	-0,04
20	0,05	0,29	0,33	0,01	0,21	0,15	0,01	-0,11	0,58	0,12	0,31	0,12

se nadaljuje

nadaljevanje

	1997-2003						2004-2011					
HS	IDN*	MYS	PHL	SGP	THA	ASEAN-5	IDN	MYS	PHL	SGP	THA	ASEAN-5
21	-0,02	-0,10	0,23	0,12	0,45	0,04	1,41	0,16	2,08	0,47	0,42	0,80
22	0,00	0,03	0,67	0,24	-0,67	0,09	0,06	-0,08	-0,26	-0,16	0,19	-0,05
23	0,36	0,86	-0,58	0,10	2,34	0,39	0,11	-0,21	-0,18	-0,04	-0,69	-0,18
24	0,52	0,50	-1,10	-0,79	0,55	-0,16	1,24	0,03	1,28	1,20	-0,24	0,77
SKUPAJ	17,39	24,15	40,46	-0,34	13,21	10,53	-0,47	-5,39	-3,49	0,39	2,94	-1,05

Opomba: CE pomeni učinek konkurenčnosti.

*IDN (Indonezija), MYS (Malezija), PHL (Filipini), SGP (Singapur), THA (Tajska).

Priloga 14: Izračun vrednosti izvoza Kitajske v ASEAN-5 po skupinah proizvodov (SE)

	1997-2003						2004-2011					
HS	IDN**	MYS	PHL	SGP	THA	ASEAN-5	IDN*	MYS	PHL	SGP	THA	ASEAN-5
01	0,43	-0,04	0,32	0,37	0,01	0,21	-0,56	0,00	0,09	-0,18	-0,03	-0,15
02	0,01	-0,14	-0,15	0,07	0,00	-0,08	-0,56	-0,22	-0,64	-0,44	-0,12	-0,38
03	-0,02	-0,10	0,02	-0,02	-1,12	-0,19	-0,14	0,85	0,89	-0,27	-2,08	-0,09
04	-0,31	0,16	0,02	-0,12	0,14	-0,01	-1,84	-0,89	-1,41	-1,59	-1,03	-1,33
05	-0,12	-0,01	-0,01	0,08	0,34	0,03	0,18	0,00	-0,02	-0,01	-0,02	0,02
06	0,00	0,01	0,00	0,01	0,02	0,01	0,00	0,00	0,00	0,07	0,15	0,04
07	-0,50	-0,03	-0,36	-0,47	0,30	-0,25	4,59	2,62	0,65	1,35	3,48	2,49
08	1,11	-0,13	-0,87	-0,21	1,65	0,06	5,04	0,74	3,79	0,59	4,76	2,23
09	0,07	0,09	0,06	0,14	0,34	0,10	0,04	0,93	-0,06	0,14	0,09	0,30
10	0,21	-1,20	-0,95	0,02	0,37	-0,33	-4,54	0,99	0,30	-0,32	-0,75	-0,78
11	-0,13	-0,06	0,10	0,07	-0,07	0,02	0,06	0,12	0,46	-0,05	0,11	0,11

se nadaljuje

nadaljevanje

	1997-2003						2004-2011					
HS	IDN*	MYS	PHL	SGP	THA	ASEAN-5	IDN	MYS	PHL	SGP	THA	ASEAN-5
11	-0,13	-0,06	0,10	0,07	-0,07	0,02	0,06	0,12	0,46	-0,05	0,11	0,11
12	-0,31	0,15	0,29	-0,44	0,28	0,03	-1,20	0,11	0,02	0,56	-0,80	-0,12
13	0,01	-0,01	-0,02	0,03	-0,02	0,00	0,06	0,07	0,03	0,07	0,01	0,05
14	-0,02	0,02	0,00	0,01	0,04	0,00	0,00	0,09	0,00	0,00	0,09	0,03
15	0,21	-0,57	0,04	0,38	-0,13	0,00	-0,23	-3,98	-1,09	-0,85	-0,36	-1,42
16	0,02	-0,01	-0,03	0,14	0,36	0,05	0,03	0,16	-0,09	0,31	0,77	0,16
17	0,50	0,18	0,60	0,04	-0,02	0,11	-1,15	-0,71	2,50	0,06	0,24	-0,21
18	-0,28	-0,92	-0,05	-0,36	-0,12	-0,37	-0,13	-1,70	-0,05	-0,53	-0,16	-0,60
19	-0,09	-0,10	-0,20	0,01	0,16	-0,08	0,03	-0,46	-0,15	0,04	-0,08	-0,17
20	0,02	0,04	-0,11	-0,12	0,86	0,00	0,11	0,58	0,36	0,36	1,16	0,44
21	-0,07	0,02	-0,51	-0,08	-0,12	-0,14	0,42	-0,36	-0,16	-0,05	-0,15	-0,11
22	0,10	0,01	-0,07	0,24	-0,40	0,05	-0,01	-0,46	0,10	-2,42	-0,28	-0,72
23	0,13	0,20	0,03	0,01	0,52	0,04	-2,46	-0,49	-1,12	-0,02	-1,22	-1,00
24	-0,69	-0,25	0,87	-0,39	0,00	0,00	1,49	-0,02	-0,27	0,22	0,02	0,26
SKUPAJ	0,28	-2,70	-0,98	-0,58	3,41	-0,77	-0,77	-2,01	4,12	-2,98	3,79	-0,94

Opomba: SE pomeni strukturni učinek.

*IDN (Indonezija), MY (Malezija), PHL (Filipini), SGP (Singapur), THA (Tajska).

Priloga 15: Vrednost izvoza proizvodov 01-24 HS iz ASEAN-5 na Kitajsko, v mio. USD

	Indonezija			Malezija			Filipini			Singapur			Tajska		
HS	1996	2004	2011	1996	2004	2011	1996	2004	2011	1996	2004	2011	1996	2004	2011
1	3,2	0,0	0,1	0,3	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	1,9	0,8	1,4
2	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,8	0,2	0,0
3	6,4	34,2	88,1	0,9	12,2	29,7	0,4	7,1	11,8	4,7	15,1	5,0	19,9	40,0	127,7
4	0,3	0,1	0,6	2,2	0,3	18,0	0,0	0,0	0,7	2,6	0,1	10,2	1,4	0,7	3,7
5	1,1	2,6	8,9	0,7	0,0	0,0	0,8	1,1	1,8	0,1	0,1	0,0	1,1	1,9	5,0
6	0,0	0,4	0,1	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,2	6,9	18,7
7	11,7	21,6	27,9	0,4	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2,1	273,7	957,8
8	15,0	0,4	41,2	4,0	3,9	2,0	59,9	84,6	409,0	0,1	0,0	0,3	20,0	181,0	749,3
9	1,8	1,7	19,5	0,2	0,6	8,0	0,0	0,2	0,0	1,6	0,7	1,8	1,8	0,1	0,7
10	0,0	0,0	0,0	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	238,7	244,8	255,7
11	0,9	23,2	16,0	1,8	0,8	0,1	0,1	0,1	0,0	5,7	0,2	0,0	20,6	69,4	316,7
12	2,2	10,1	114,9	0,1	0,0	1,4	0,9	4,1	7,1	0,2	0,1	0,0	3,9	4,1	17,0
13	0,8	1,0	2,1	0,5	0,0	0,0	0,0	2,0	3,7	0,2	0,2	1,0	0,3	1,2	0,3
14	10,0	14,6	36,6	1,6	0,3	28,1	0,1	0,2	0,7	0,5	0,4	0,2	0,1	0,1	0,8
15	87,2	734,3	3553,6	462,8	1384,7	4603,7	20,6	8,9	93,2	19,7	3,7	11,1	0,3	10,9	13,4
16	0,3	0,8	0,5	0,0	1,9	0,6	0,1	1,2	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	1,6	16,6
17	1,4	1,4	6,0	4,4	0,4	18,4	0,9	5,7	15,8	0,3	0,1	1,4	136,0	62,4	191,4
18	16,8	14,0	47,7	26,6	12,9	113,7	0,0	0,0	0,1	0,2	12,7	35,8	0,7	4,1	0,8
19	0,4	1,1	43,0	2,7	1,6	112,7	0,2	0,7	8,8	0,8	42,4	324,9	0,7	4,4	18,0
20	0,2	1,4	4,3	0,3	0,1	2,0	1,3	2,6	25,7	0,7	0,1	0,5	2,2	4,0	22,3

se nadaljuje

nadaljevanje

	Indonezija			Malezija			Filipini			Singapur			Tajska		
HS	1996	2004	2011	1996	2004	2011	1996	2004	2011	1996	2004	2011	1996	2004	2011
21	0,4	1,5	17,9	0,7	7,3	53,3	0,5	0,4	3,9	2,1	5,4	29,9	0,7	4,7	24,2
22	0,0	0,3	2,0	0,1	1,9	5,4	0,0	0,0	0,9	2,1	0,1	0,1	0,5	0,1	3,4
23	6,1	3,1	22,5	0,6	6,7	23,5	0,1	0,1	0,6	1,5	2,6	6,9	8,5	5,1	51,4
24	0,5	0,0	6,5	0,0	0,0	8,7	0,0	0,0	0,3	0,5	0,7	41,0	3,2	1,6	0,0
SKUPAJ	166,6	867,8	4059,7	511,5	1435,6	5029,7	86,0	119,1	584,5	43,8	84,7	470,2	465,5	923,8	2796,3

Opomba: Rumeno obarvana polja prikazujejo najbolj izvažane proizvode.

Vir: Prirejeno po UN Comtrade, United Nations Commodity Trade Statistics Database, 2013.

Priloga 16: Vrednost izvoza proizvodov 01-24 HS iz Kitajske v ASEAN-5, v mio. USD

	Indonezija			Malezija			Filipini			Singapur			Tajska		
HS	1996	2004	2011	1996	2004	2011	1996	2004	2011	1996	2004	2011	1996	2004	2011
1	1,0	0,0	0,0	0,2	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	1,5	0,2	0,3
2	2,7	0,0	0,0	1,8	0,7	94,8	0,3	0,1	1,6	21,6	29,3	10,5	0,0	0,1	1,5
3	1,8	35,3	105,8	1,2	63,2	273,4	0,7	8,7	40,7	16,2	27,6	39,5	7,6	36,0	137,4
4	0,2	0,5	0,6	1,6	2,8	4,9	0,2	1,2	2,1	2,9	4,4	8,3	0,1	0,5	7,3
5	4,0	3,8	11,9	0,8	1,3	1,4	0,0	0,0	0,2	1,9	2,8	4,2	5,7	11,5	9,2
6	0,0	0,2	0,3	0,1	3,1	5,0	0,0	0,0	0,2	1,0	3,1	13,4	0,0	0,9	10,7
7	61,8	60,8	343,2	69,8	139,7	353,4	3,7	9,4	25,3	96,7	60,6	137,1	5,7	35,8	180,3
8	16,1	85,2	411,6	26,5	34,4	98,3	7,4	10,3	107,2	64,6	52,3	77,7	10,4	67,1	270,3
9	0,9	1,6	19,1	21,1	49,1	77,3	0,3	0,6	1,1	34,8	22,1	18,7	3,2	2,1	16,2
10	5,6	42,9	16,9	3,2	41,7	2,3	0,1	38,0	5,5	0,5	0,4	1,2	0,2	2,6	5,3

se nadaljuje

nadaljevanje

	Indonezija			Malezija			Filipini			Singapur			Tajska		
HS	1996	2004	2011	1996	2004	2011	1996	2004	2011	1996	2004	2011	1996	2004	2011
11	0,9	15,7	43,7	1,7	8,6	33,2	1,2	5,4	18,0	1,6	3,0	15,7	0,5	5,4	41,1
12	27,7	7,9	29,5	37,9	36,7	93,9	28,8	8,5	7,0	48,2	25,0	55,7	11,3	14,5	65,2
13	0,6	3,7	21,2	3,8	4,8	11,0	0,0	0,8	8,1	0,9	5,6	9,3	1,4	3,0	10,2
14	0,0	0,2	0,3	0,6	0,7	2,3	0,1	0,4	0,1	1,7	1,4	1,2	0,9	3,0	0,7
15	0,3	0,9	5,1	2,2	11,1	14,0	0,1	0,5	2,5	1,6	8,5	29,4	1,7	2,5	14,3
16	0,6	1,5	1,7	6,2	11,4	35,6	0,9	3,4	3,1	21,1	26,8	66,7	2,5	8,6	64,9
17	49,4	14,6	68,0	1,9	7,8	33,8	2,5	12,2	67,2	6,7	12,5	25,2	0,5	2,4	37,1
18	0,0	0,9	1,3	0,0	1,5	9,1	0,1	1,5	7,9	1,2	0,9	10,1	0,0	0,1	13,6
19	1,9	4,8	13,2	4,8	7,2	30,1	11,2	5,8	13,5	7,4	16,3	31,3	1,7	17,0	32,7
20	2,1	5,6	16,8	10,3	26,1	77,7	5,1	6,3	31,6	37,1	29,7	57,6	4,0	20,4	74,8
21	1,9	16,7	178,5	10,6	13,3	53,1	0,9	5,8	74,8	11,1	17,7	56,6	0,8	6,9	56,5
22	0,2	0,1	0,6	2,4	5,1	14,7	0,3	7,6	15,2	9,5	7,8	41,2	7,7	1,4	4,8
23	2,1	20,9	54,6	2,7	17,1	46,1	5,5	3,6	17,0	0,5	2,2	6,1	14,4	25,7	41,6
24	39,1	33,4	246,3	1,9	17,4	41,7	6,3	29,2	26,8	120,1	60,6	128,3	2,1	7,6	6,2
SKUPAJ	220,8	357,4	1590,0	213,3	504,6	1407,3	75,5	159,4	476,9	508,7	420,8	845,1	84,0	275,3	1102,4

Opomba: Rumeno obarvana polja prikazujejo najbolj izvažane proizvode.

Vir: Prirejeno po UN Comtrade, United Nations Commodity Trade Statistics Database, 2013.